

Jindra Ranka, Munjiza Emerik, Peko Anđelka

UTJECAJ VOLONTERA U
KREIRANJU UVJETA IZGRADNJE MIRA I ZAJEDNICE
U MULTIETNIČKIM ZAJEDNICAMA

Nakladnik
Centar za mir, nenasilje i ljudska prava – Osijek
Županijska 7
31000 Osijek
www.centar-za-mir.hr

Za nakladnika
Branka Kaselj

Recenzenti
Prof. dr. sc. Josip Janković
Prof. dr. sc. Ladislav Bognar

Lektura
Milena Lončar

Priprema i tisak
Grafika d.o.o. Osijek

Naklada:
120 primjeraka

ISBN: 978-953-7338-08-4

EAN: 9789537338084

Tiskanje ove publikacije omogućeno je temeljem financijske potpore Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u skladu s Ugovorom broj 421-02/04-IST/03. Mišljenja izražena u ovoj publikaciji su mišljenja autora i ne izražavaju nužno stajalište Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva.

Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, Zagreb,
Kušlanova 27,
<http://zaklada.civilnodrustvo.hr>

Jindra Ranka, Munjiza Emerik, Peko Anđelka

**UTJECAJ VOLONTERA U
KREIRANJU UVJETA IZGRADNJE MIRA I
ZAJEDNICE U MULTIETNIČKIM
ZAJEDNICAMA**

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava – Osijek

Filozofski fakultet u Osijeku

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Osijek, 2007.

KAZALO

UVOD	7
1. TEORIJSKI PRISTUP	9
1.1. Što je volontiranje i tko je volonter/volonterka?	10
1.2. Kako poticati izgradnju mira i zajednice?	12
1.3. Koji su razlozi volontiranja u multietničkim zajednicama?	16
1.4. Istraživanja o socijalnom odklonu i etničkim stereotipima u multietničkim zajednicama	18
2. PROJEKT <i>VOLONTERI U IZGRADNJI MIRA I ZAJEDNICE 3</i>	21
2.1. Opis modela rada 3 etape projekta	23
2.1.1. Resursi lokalne zajednice i ciljne skupine	23
2.2. Provođenja projekta	26
2.2.1. Osigurani resursi	27
2.2.2. Odabir lokalnih organizatora zajednice	28
2.2.3. Organiziranje izobrazbe za organizatore zajednice	29
2.2.4. Uspostavljanje mentorstva u pojedinim zajednicama	30
2.2.5. Osposobljavanje putem seminara	31
2.2.6. Uspostavljanje mreža volonterskih servisa/centara	32
2.2.7. Rad na promociji volonterstva među mladima	33
2.2.8. Ostvarivanje međunarodne suradnje	36
2.2.8.1. Interkulturalna razmjena mladih	38
2.2.9. Postignuća	39
3. ISTRAŽIVANJE O UTJECAJU VOLONTERA U KREIRANJU IZGRADNJE MIRA I ZAJEDNICE U MULTIETNIČKIM ZAJEDNICAMA	41
3.1. Problem istraživanja	41
3.2. Varijable i hipoteze	41
3.3. Ispitanici postupci i instrumenti	42
3.4. Statistička obrada	44

4. REZULTATI I INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA	45
4.1. Socijalna suradnja	46
4.1.1. Konkretizacija međunacionalne suradnje/distance	49
4.2. Stavovi o životnom zadovoljstvu	57
4.3. Stavovi ispitanika prema stanju u lokalnoj zajednici	61
4.4. Utjecaj volonterskog rada na volontere? (rezultati istraživanja)	71
4.5. Mijenja li volonterski rad i same volontere?	71
5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	81
Preporuke	82
Sažetak	83
6. LITERATURA.....	85
P R I L O Z I	
Prilog 1. Učim i dalje	91
Prilog 2. Dalj – zajednica koja surađuje	92
Prilog 3. Misija Dragice Aleksa	96
Prilog 4. UPITNIK MIR – 1.	101
Prilog 5. UPITNIK MIR – 2.	105

UVOD

Istočna Hrvatska je dio Hrvatske koji je bio najintenzivnije zahvaćen ratnim događajima. Proces mirne integracije u istočnoj Hrvatskoj omogućio je povratak prognanih i izbjeglih stanovnika te je ostvaren preduvjet očuvanja multietničnosti na tom području.

Rat i ratna događanja ostavila su duboke posljedice na socijalne odnose. Hrvatska se danas nalazi u procesu postsocijalističke tranzicije i demokratizacije društva. Taj je proces vrlo složen. Praćen je brojnim društvenim lomovima i dodatno opterećen nizom poslijeratnih teškoća. Navedeno usporava intenzivniju izgradnju društva u građanskom smislu. Potpunije izgrađivanje civilnog društva nezamislivo je bez prisutnosti društvene akcije skupina i pojedinaca koji brinu o slabijima, potiču solidarnost, promiču ljudska prava i kulturu aktivnog sudjelovanja u zajednici. Navedeno je razlog mnogobrojnih inicijativa za uspostavu civilnoga društva i demokratskih odnosa. Nezaobilazan je rad nekih nevladinih udruga koje potiču organiziranje zajednice putem uključivanja stanovnika multietničkih zajednica u različite projekte s ciljem smanjenja socijalne distance, predrasuda, odnosno poticanja prosocijalnoga ponašanja. Predrasude, kao negativne stavove koji se zasnivaju na pripadnosti grupi koja nije vlastita teško je mijenjati i to posebno njihov kognitivni sadržaj koji predstavlja stereotipe. Stereotip, zapravo, i proizlazi iz potrebe za grupiranjem ljudi, stvari i pojava prema određenim razlikovnim obilježjima. Ta se obilježja, zatim, pripisuju svim članovima skupine bez obzira na individualne razlike među njima. Grupi kojoj i sami pripadamo, najčešće pripisujemo pozitivne stereotipe, a negativne drugim skupinama. To je ujedno i polazište za razvitak predrasuda i diskriminacije. Navedenome treba obratiti posebnu pozornost u multietničkim zajednicama.

Zapravo, pitanje promjene negativnoga odnosa, tj. predrasuda, etničkoga stereotipa i socijalne distance, prema drugim nacionalnim skupinama posebno je važno u višenacionalnim zajednicama.

Otuda veliki interes Centra za mir Osijek za izobrazbu i rad volontera u kreiranju uvjeta izgradnje mira i zajednice u multietničkim zajednicama. Volonteri imaju značajnu ulogu u društvu. Promoviraju rad za zajednicu istovremeno razvijajući svoje vještine te učeći nove. U istočnoj Hrvatskoj volonteri su prošli izobrazbu s ciljem poticanja prosocijalnoga ponašanja u zajednici. Različitim aktivnostima pokušavalo se utjecati na smanjenje etničkog stereotipa i predrasuda, poticati spre-

mnost na verbalnu i praktičnu suradnju, te razvijati osjećaj sigurnosti u multietničkim zajednicama.

Poticanju aktivnog sudjelovanja u zajednici s ciljem njezinoga daljnega izgrađivanja, usmjeren je projekt koji je ostvarivan tijekom devet godina. Projekt je realiziran u organizaciji Centra za mir, nenasilje i ljudska prava iz Osijeka.

Istraživanje o utjecaju volontera u kreiranju izgradnje mira i zajednice u multietničkim zajednicama, prati treću etapu projekta „Volonteri u izgradnji mira i zajednice 3“ kojim se željelo ispitati mogu li i u kojoj mjeri volonteri, mentori i organizatori osnažiti multietničke zajednice k trajnijem održivom miru i suživotu. Osnovna pretpostavka za trajnije održivi mir i suživot jest spremnost za prosocijalno ponašanje.

Volonterstvo je posebno važno za izgradnju mira i zajednice u civilnom društvu. Vrijednosti jedne zajednice mogu se njegovati ako postoji potreba da se one ispune volonterskim radom.

Volonteri su zajedno s mještanima ostvarivali različite projekte, poticali sudjelovanje u lokalnoj samoupravi, uključivali se u rad lokalne zajednice. Okolnosti još uvijek zahtijevaju sistem potpore i pomoći za nositelje promjena u zajednicama. To je dugotrajan i izuzetno složen proces čije će se posljedice, nažalost, dugoročno osjećati.

Istraživački tim bili su: voditeljica programa Izgradnja zajednice Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek mr. sc. Ranka Jindra i profesori Filozofskog fakulteta iz Osijeka – dr. sc. Anđelka Peko i dr. sc. Emerik Munjiza.

Projekt **“Volonteri u izgradnji mira i zajednice 3”** financiran je od strane Evangelische Entwicklungsdienst e.V. iz Bonna, a sredstva za istraživanje **Utjecaj volontera u kreiranju uvjeta izgradnje mira i zajednice u multietničkim zajednicama** velikim dijelom je financirala Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva Republike Hrvatske.

1. TEORIJSKI PRISTUP

Izgradnja demokratskog društva temeljenog na kulturi nenasilja – poslijeratna izgradnja mira u istočnoj Hrvatskoj jest projekt koji je proveden od 1998. do 2007. godine. Projekt je osmišljen kao cjeloviti pristup izgradnji mira s razine lokalnih zajednica tijekom poslijeratnog razdoblja i sastoji se od tri etape.

Prva etapa je za cilj imala prevenciju nasilja, potporu povratku i otvaranje komunikacije između dvije ratom podijeljene populacije u ranom poslijeratnom razdoblju. Glavni nositelj – bila je mreža mirovnih timova.

Prvi koraci bili su odlazak ljudima u kuće, individualni kontakti i razgovori s mještanima. Osposobljeni za takav rad, mirovni timovi obilazili su kuće stanovnika i poticali ih na iznošenje vlastitih problema, osjećaja, strepnji i strahova. Ovaj dio projekta naslovljen je "Projekt slušanja". "Projekt slušanja" pokazao se kao djelotvorna metoda za otvaranje komunikacije, ublažavanje napetosti i pružanje podrške ljudima za suradnju na zajedničkim potrebama. "Projekt slušanja" bio je prvi korak izravnog rada u zajednicama (Mandić 2000.). Članovi timova bili su u funkciji aktivnih slušača.

Druga etapa realizirana je kroz projekt "Volonteri u izgradnji mira i zajednice". Cilj ove etape bio je osigurati aktivnu prisutnost promotora izgradnje mira putem projekta koji će se nadograđivati na započete procese, a oslanjati na već osnažene članove lokalnih zajednica te utjecati na oporavak i razvoj multietničkih zajednica unutar ratom razorene regije istočne Hrvatske i Bosanske Posavine.

Projekt "Volonteri u izgradnji mira i zajednice 3" je treća etapa u poslijeratnoj izgradnji mira u ratom oštećenim multietničkim zajednicama u istočnoj Hrvatskoj.

Temelji se na motiviranju i osnaživanju volontera za zajednički rad pripadnika različitih etničkih skupina na izgradnji i obnovi ratom pogođenih zajednica. Zapravo, cilj mu je bio poticanje prosocijalnoga ponašanja u multietničkim zajednicama, odnosno smanjivanje etničkoga stereotipa, predrasuda, socijalne distance te poticanje spremnosti na verbalnu i praktičnu suradnju kao i razvijanje osjećaja sigurnosti u multietničkim zajednicama. Glavne aktivnosti bile su usmjerene na vršenje utjecaja na širu zajednicu kroz umrežavanje, postavljanje standarda za obrazovanje volontera u izgradnji zajednice u hrvatskom kontekstu, izgradnju lokalnih ljudskih i institucionalnih kapaciteta, i općenito doprinos izgradnji mira i zajednice.

Kako bismo potpunije sagledali problem istraživanja nužno je postaviti pitanje:

- Što je volonterstvo i tko je volonter/volonterka?
- Kako poticati izgradnju mira i zajednice?
- Koji su razlozi volontiranja u multietničkoj sredini?
- Istraživanja o socijalnom otklonu i etničkim stereotipima u multietničkim zajednicama.

1.1. Što je volonterstvo i tko je volonter/volonterka?

Europska povelja o volonterstvu, koja je donesena 1998., određuje volonterski rad kao:

- djelatnost u interesu ljudi,
- djelatnost koja nije motivirana financijskim interesom,
- djelatnost koja se odvija na lokalnoj ili nacionalnoj razini,
- djelatnost koja je dragovoljna,
- djelatnost koja je miroljubiva,
- djelatnost koja je utemeljena na osobnoj motivaciji i slobodi izbora,
- djelatnost koja potiče aktivnu građansku ulogu na dobrobit zajednice,
- djelatnost koja potiče razvoj ljudskih potencijala,
- djelatnost koja poboljšava kvalitetu življenja na načelima solidarnosti,
- traganje za predodžbama društva nesigurne budućnosti,
- poticaj iskorištavanju poduzetničkih prigoda,
- osnova razvoja partnerskih odnosa između aktera sustava blagostanja,
- poticaj samoorganiziranja ljudi pri rješavanju problema. (Prema Topčić, Ivelja 2001., 13.)

Pojam volonterstva je višeznačan.

Zapravo, volonterstvo možemo odrediti kao aktivnost koja se poduzima po slobodnoj volji, korisna je drugima i osobi koja se njome bavi, a nije prvenstveno motivirana financijskim postignućem (Stebbins, 1996). Možemo ga odrediti i kao aktivnost koja se ne poduzima prvenstveno radi financijskih postignuća, dragovoljna je i korisna kako za onoga kome je usmjerena, tako i za onoga tko je poduzima (Ledić 2001.).

Pojam "volonterstvo" obično uključuje izravnu pomoć, poput dragovoljnog rada u školi, bolnici, domovima za stare... Postoje i drugi oblici koji nisu usmjereni na izravan rad s ljudima. To su sudjelovanja u upravljanju udruga kroz članstvo u upravnom odboru, prikupljanje financijskih sredstava za promociju volontiranja u

društvu, angažiranost u procesu lobiranja za razne političke i društvene promjene (Topčić, Ivelja 2001.)

2001. godine je u Amsterdamu održana konferencija IAVE na kojoj je usvojena Univerzalna deklaracija o volontiranju. Deklaracija ocjenjuje volontiranje kameonom temeljcem civilnog društva. Ono, naglašava se, oživotvoruje najplemenitije aspiracije ljudske vrste - težnju prema miru, slobodi, sigurnosti, mogućnosti izbora i pravdi za sve ljude. U eri globalizacije i stalne mijene, svijet postaje međuzavisniji i odnosi složeniji, pa volontiranje, individualno ili grupno, predstavlja pravi put kojim vrijednosti zajednice, briga i solidarnost, mogu biti podržane i osnažene, a pojedinac ostvariti svoja prava i odgovornost kao član zajednice, ne prestajući pritom učiti čitav život (Ledić 2001., 5)

Pojam volonter (Aniću 1991.) možemo odrediti kao dobrovoljno ili besplatno vršenje neke službe.

Volonterske aktivnosti bi trebale biti korisne i za one tko ih poduzimaju i za one kome su usmjerene. One uvijek uključuju i drugu stranu. Volonteri opisuju svoje djelovanje kao aktivnosti koje su prisutne u prostoru slobodnog vremena te kao aktivnosti koje njima samima donose osobno zadovoljstvo, kao aktivnosti pomažanja drugima. Ostvarivanje volonterskoga rada omogućuje osjećaj kompetencije za obavljanje nekog posla, osjećaj jedinstva s organizacijom, zadovoljstvo nakon obavljenoga posla, samoaktualizaciju, mogućnost društvene interakcije. (Henderson 1981.).

Osobni razvoj u osnaživanju znači pomagati ljudima kako bi postali svjesni vještina koje posjeduju te izgradili snage i unaprijedili vještine koje će ih osposobiti da budu učinkovitiji. Sudjelovanje se odnosi na udruživanje pojedinaca radi zadovoljenja zajedničkih interesa u okviru zajedničke vizije razvoja zajednice. Te skupine pojedinaca ne moraju biti stalne i čvrste, one mogu biti promjenjive, ovisno o zajedničkom interesu koji ih okuplja (inicijative, radni timovi, udruge, koalicije). Kada čovjek uvidi izazov, razumije ga i prepozna mogućnost odgovora, on djeluje - preuzima vlastitu odgovornost za promjene u zajednici. Narav toga djelovanja odgovara naravi njegova razumijevanja (Raffai i sur. 2004.).

Volonterstvo uključuje vlastiti pristup onoga ili onih koji sudjeluju u tom procesu, a to su volonteri.

Volonter u širem smislu je osoba koja daje svoje vrijeme za dobro zajednice. U ovom projektu volonteri su radili s mještanima i osnaživali ih da i sami mogu nastaviti izgradnju mira u svojoj zajednici. Mještani su poimali volontere kao osobe koje kreativno i osobno pridonose pozitivnim društvenim promjenama i čiji doprinos prepoznaju i vrjednuju. Koliko god je nepristran, u smislu tolerancije i poštivanja različitosti, rad volontera na izgradnji zajednice nije vrijednosno neutralan nego određen s obzirom na način i smisao organiziranja skupine (samoorganiziranje), s obzirom na ulogu pojedinca u društvu (aktivno sudjelovanje građana) i s obzirom

na viziju društva čiji dio je aktivnost volontera (izgradnje zajednice/civilnog društva) (Raffai i sur. 2004.).

Topčić i Ivelja (2001., 23) navode da volonteru treba prilika da ostvari svoje snove, da pridonese promjenama na bolje, da se izrazi i bude prihvaćen. Nagrade za takve motive su poštovanje, potpora, otvorenost i mogućnost utjecaja.

Volonterstvo je dvosmjernan proces u kojem volonter stalno propituje i sebe.

1.2. Kako poticati izgradnju mira i zajednice?

Cjelokupni projekt usmjeren je poticanju izgradnje mira i zajednice.

Pod pojmom izgradnja mira Škrabalo (Škrabalo i sur. 2006., 64) navodi da je to široki raspon praksi na svim društvenim razinama kojima je cilj transformacija društvenih odnosa, struktura i kulture, radi otklanjanja temeljnih uzroka društvenih sukoba, posebice političke i ekonomske nejednakosti, te radi povećanja sposobnosti pojedinaca/ki, skupina i institucija za nenasilno i konstruktivno rješavanje sukoba.

U ovom projektu pod pojmom izgradnje mira podrazumijevamo dugoročan dinamičan proces izgradnje struktura, strategija, metoda i kapaciteta zajednice kojim se problemi i nepravde transformiraju i rješavaju nenasilnim, kreativnim i suradničkim putem (Raffai i sur. 2004.).

Brint (2001., prema Stubbs, 2006., 17.) zajednicu određuje kao "agregate ljudi koji poduzimaju zajedničke aktivnosti i/ili dijele zajednička uvjerenja i koja su, uglavnom povezana odnosima koje obilježavaju osjećaji, lojalnost, zajedničke vrijednosti i/ili brige jednih za druge".

Lokalna zajednica predstavlja ciljno mjesto izgradnje mira. Ona predstavlja osnovnu stanicu demokratskoga društva. U njoj se gradi demokracija na suradnji između običnih građana, osoba koje imaju posebne odgovornosti u zajednici i državnom upravom.

Osnaživanje za izgradnju mira i zajednice podrazumijeva četiri povezana elementa:

- osobni razvoj
- sudjelovanje
- preuzimanje osobne odgovornosti za djelovanje
- društvena akcija/djelovanje (Rissel 1994.).

U miroljubivim odnosima pojedinci i skupine nalaze prostor za razvoj na temelju vlastitih mogućnosti, a ne na račun drugih. Miru se u ovom projektu prilazi kao načinu uređivanja odnosa, kao aktivnom stanju koje nije samo puka odsutnost rata. Štoviše, iskusili smo kako je važno da se kao građani odlučujemo za mir i nastojimo ići prema miru i dok rat traje. Mirotvorstvo je stvar svakog člana i članice zajednice - proces koji živi koliko ga ljudi u zajednici održavaju (Raffai i sur. 2004.).

Boutros Boutros-Ghali (prema Raffai i sur. 2004.) je 1995. aktualizirao političku definiciju mira. U prvoj etapi izgradnje mira, koja je prisutna neposredno nakon rata, obuhvaćeno je zadovoljavanje osnovnih ljudskih potreba i uspostavljanje mehanizma za izgradnju mira. Prisutni su: demilitarizacija, politički pregovori, razminiranje, humanitarna pomoć, rad na traumama, zaštita ljudskih prava, uspostavljanje mehanizma povratka, ekonomska pomoć, uspostava institucija pravne države i prvi demokratski izbori.

U sljedećoj etapi izgradnje mira ugrađuju se navedeni mehanizmi s ciljem izgradnje održivog mira. Izgrađuje se i jača civilno društvo i zajednička sigurnost. Nastoji se graditi povjerenje, izgraditi kapacitete za nenasilnu transformaciju sukoba, unaprijediti odnose među spolovima, jačati ekonomski i socijalni razvoj.

Nužno je graditi demokratsko društvo te paralelno poticati i izgradnju civilnog društva. Zašto je u Hrvatskoj taj proces tako spor?

Naše približavanje društvu u građanskom smislu je teško bez saživljavanja društvene akcije pojedinaca temeljene na suradnji socijalnih struktura kao što su: građanska dužnost, politička jednakost, solidarnost, povjerenje, tolerancija.

Nezaživljenost navedenih ključnih pitanja građanske zajednice kratko se može ocijeniti kao kriza socijalnog (društvenog) kapitala. Društveni kapital počiva na povjerenju, normama i društvenom angažiranju (Ivanović i sur. 2001.) Ovo drugo je ujedno pretpostavka civilnog društva.

Hrvatska se, kao i niz zemalja srednjoistočne Europe, cijelo desetljeće nalazi u procesu postsocijalističke tranzicije. Ovaj je proces vrlo složen, pun neizvjesnosti i mnogih teških društvenih lomova, a povijesna iskustva u ovim procesima ne postoje. K tome valja imati na umu da naša zemlja ima još jedan težak problem - poslijeratne poteškoće, koje sve tranzicijske probleme još više otežavaju (Ivanović i sur. 2001.). Upravo navedeno usporava bržu izgradnju civilnog društva.

Volonteri imaju važnu ulogu u promicanju ljudskih prava i demokracije.

Zapravo, istraživanja pokazuju (Zrinščak 2006.) „da broj volontera nije osobito impresivan. Veza s povjerenjem u ljude i institucije ne pokazuje se važnom za dobrovoljno udruživanje i djelovanje (osim u specifičnim okolnostima - veće povjerenje u Crkvu generira veći angažman u crkvenim dobrovoljnim organizacijama, ali redovitije pohađanje vjerskih obreda, što je vrlo važno, može povećati i motivaciju za dobrovoljan neplaćeni rad). Jedno drugo istraživanje (CIVICUS-ovo – World Alliance for Citizen Participation - istraživanje civilnog društva koje je u Hrvatskoj proveo Ceraneo) pokazuje i da se članovi različitih organizacija civilnog društva ne razlikuju u bitnim elementima socijalnog kapitala od nečlanova (povjerenje, tolerancija). To može značiti da civilno društvo u nas ne povećava (znatnije ili uopće) socijalni kapital. No dvije se varijable pokazuju konzistentnima u različitim tipovima organizacija i one su mogući putokaz za daljnji razvoj civilnog društva i

moguće povećanje socijalnog kapitala. To su mlađa dob i viša naobrazba. Mlađi i obrazovaniji spremniji su se angažirati i povezivati s drugim ljudima. Stoga je jako važno ideju dobrovoljnog zauzimanja za rješavanje društvenih problema promovirati u školskom sustavu. Razvoj civilnog društva i povećanje socijalnog kapitala očito su dugoročni društveni procesi, procesi koje treba usmjeravati i poticati jasno osmišljenom društvenom akcijom.”

Izraz “civilno društvo” odnosi se na područje “volonterskih” organizacija i formalnih i neformalnih mreža unutar kojih se pojedinci i skupine uključuju u buđenje savjesti određenog društva. Aktivnosti ovog sektora, koji se još naziva treći ili ne-profitni, razlikuju se od javnih aktivnosti države po tome što su one dobrovoljne i mogu biti orijentirane na zadovoljavanje potreba određene skupine ljudi, dok država ima obvezu brinuti o društvu u cjelini i svim njegovim segmentima (Topčić, Ivelja 2001.11).

Osnovne vrijednosti koje bi trebale biti ugrađene u civilno društvo su:

- poštovanje različitosti
- humanost
- odgovornost za svoje mišljenje
- odgovornost za posljedice svojih izbora
- odgovornost za druge.

Ugrađivanje navedenih vrijednosti omogućuje napredovanje prema pravednijem društvu koje njeguje mir nenasilnim putem.

Upravo te vrijednosti su osnovom i svakog volontiranja.

Raffai i sur. (2004.) navode da je zajednica mjesto na kojemu zajednička nada i budućnost ovise o ljudskoj povezanosti i povjerenju. Povezanost može biti između, npr. običnih ljudi, mladih i starih, ljudi s posebnim utjecajem i posebnim odgovornostima u zajednici, ženskih skupina, manjina, škola, vjerskih zajednica, institucija, poslovnog sektora i uprave. Važni su svaki pojedinac i vrijednosti koje ih povezuju u civilno društvo. Kao građani, tj. civilno društvo utječemo da generalna politika i ekonomski okvir omogućuju razvoj zajednica na tim vrijednostima.

Važnost lokalnih zajednica je neupitna. Lokalne zajednice bi uvijek trebale djelovati prve. Organiziranije, više zajednice, imaju se pravo uključiti samo onda kada lokalna zajednica nije u mogućnosti ispuniti svoje odgovornosti (Pavić-Rogošić i Kunović 2004.). U posljednje vrijeme, poslije Domovinskog rata, razmišlja se o razvoju lokalne zajednice te o jačanju filantropije u zajednici kao i o mogućnosti filantropskih organizacija lokalne zajednice, čija je svrha prikupljanje, upravljanje i preraspodjela financijskih i drugih korisnih sredstava za zajednicu. Filantropiju (grč. fillos-prijatelj, antropos-čovjek) možemo objasniti kao čovjekoljublje, dobrotvornost, odnosno uključuje aktivnosti i snage koje potiču dobrobit ljudi.

Lokalnoj zajednici se pristupa kao ciljnom mjestu izgradnje mira iz dva razloga. Rat je prekinuo ili poremetio ne samo međunacionalne, nego i ostale suptilne odnose koji čine zajednicu (obiteljski, susjedski, demografski). Istovremeno, lokalna zajednica temeljna je zajednica demokratskoga društva. U njoj se demokracija gradi na suradnji između običnih građana, ljudi od posebnih odgovornosti u zajednici i državne uprave (Raffai i sur., 2004.).

Važno je osvijestiti građane glede osnovnih vrijednosti koje su prisutne u njihovom sudjelovanju:

- javnost bi trebala imati riječ u odlukama koje utječu na njihove živote,
- javno sudjelovanje uključuje obećanje da utječu na donošenje odluka,
- javno sudjelovanje razmjenjuje interese i susreću potrebe svih sudionika,
- javno sudjelovanje poziva sudionike da definiraju svoje uključivanje,
- javno sudjelovanje pokazuje sudionicima način na koji je njihov doprinos utjecao na odluke,
- javno sudjelovanje upoznaje sudionike s neophodnim informacijama koje im pomažu da njihovo sudjelovanje bude značajnije (Tihomirović 2005.).

Hrvatska na svom putu izgradnje demokratskog društva veliku pozornost poklanja lokalnim zajednicama. De Tocqueville (prema Lauc 2005.) navodi da u lokalnim institucijama leži snaga slobodnih naroda. One su za slobodu ono što je pučka škola za znanost. Bez njihovog postojanja jedan narod može imati slobodnu vladu, ali ne i duh slobode.

Zbog čega je jačanje ljudskog resursa, odnosno socijalnog kapitala tako važno za demokraciju? Prije svega zbog toga što povjerenje u institucije i međusobno ljudsko povjerenje predstavljaju osnovu za izgradnju demokracije i društvenih organizacija. Drugi razlozi su još i: snažan utjecaj na bogatstvo, privrednu i političku stabilnost, na kulturu i demokratske vrijednosti kao što su tolerantnost, jednakost, autonomija, sloboda, utjecaj na sreću svakog pojedinca kao i na njegovu spremnost na dobrovoljni rad za zajednicu (Juričan 2006.).

Vrijednosti civilnog društva podsjećaju na važnost solidarnosti, brige o slabijima i na neupitnost ljudskih prava, promiču kulturu odbijanja autoritarnih modela organiziranja, odlučivanja i postizanja cilja, kao i razbijanja straha od javne izloženosti i vidljivosti (Raffai i sur., 2004.).

Hrvatska ozbiljno zaostaje u istraživanju civilnog sektora, a posebno u istraživanju doprinosa volonterskoga rada koji je jedan od kamena temeljaca civilnog društva (Ledić 2001.).

Da bi se ojačale udruge civilnog društva, nužno je usmjeriti se na drugačija sredstva potpore, kao što je obuka (grupna i pojedinačna), tehnička pomoć, nastavak obuke i programi financijske potpore koje mogu pružiti uporišne organizacije ili međunarodni partneri (Škrabalo i Karzen 2001.).

U tranzicijskom društvu kakvo je Hrvatska, vrlo je važno uspostaviti vezu i praktičnu suradnju između civilnog sektora i jedinica lokalne uprave i samouprave kao međusobno podržavajućih čimbenika razvoja jedne lokalne zajednice. Njihovim umrežavanjem osigurava se multipliciranje rezultata određenih projekata, pravilno korištenje i raspodjela sredstava zajednice, međusobna povezanost i sudjelovanje, stvaranje vizije razvoja lokalne zajednice, brži odgovor na konkretne probleme unutar zajednice.

Sam Projekt: *Volonteri u izgradnji mira i zajednice 3* ukazuje na neke mogućnosti izgradnje civilnog društva.

Da bi cijeli program *Izgradnja demokratskog društva temeljenog na kulturi ne-nasilja* bio djelotvoran, mora se koristiti u određenom kontekstu - kao dio sveobuhvatnih nastojanja organiziranja. (Mandić 2000.) Neki elementi takvih sveobuhvatnih nastojanja uključuju: prisustvo snažne, ujedinjene građanske inicijative (kao što su građanske udruge temeljene na razini zajednice, udruga građana ili vijeće građana), aktivno sudjelovanje osoba koje podržavaju zajednicu (partneri i stručne osobe koje se, iako ne žive u susjedstvu gdje se odvija organiziranje zajednice, predano zalažu za dobrobit tog susjedstva i ljudi koji tu žive).

1.3. Koji su razlozi volontiranja u multietničkim zajednicama?

Istočna Hrvatska, u kojoj se provodilo ovo istraživanje, izrazito je multikulturalna sredina. Pojam multikulturalna sredina označava onu sredinu u kojoj zajednički živi više naroda sa svojim specifičnim tradicijama i kulturama. (Anić, 1998.) Na primjer prema popisu stanovništva iz 1991. godine na području istočne Slavonije živjelo je 27 naroda, a brojčano su prevladavali Hrvati i Srbi. Na području Zajednica općina Osijek, koja je uključivala sadašnju Osječko-baranjsku i Vukovarsko-srijemsku županiju te tadašnje općine Novu Gradišku, Orahovicu, Podravsku Slatinu, Požegu i Slavonski Brod, 1991. godine bilo je 72,59% Hrvata i 16,47% Srba. (Popis stanovništva, 1991.)

Tijekom 1991. godine Srbija i Crna Gora s bivšom Jugoslavenskom armijom napale su Republiku Hrvatsku. Na području Hrvatske vođen je strašan i krvoločan rat.

Prema službenim podacima iz 1992. godine, od ukupno 496.000 školske djece mnoga su bila prisiljena napustiti svoje domove. Među registriranim prognanicima u Republici Hrvatskoj bilo je 20% predškolske i 35% školske djece (Barath, 1996.). Ti pokazatelji ukazuju na postojanje prognaničke krize tijekom Domovinskog rata.

Razmjeri prognaničke krize u Republici Hrvatskoj po mnogim su dimenzijama imali obilježja katastrofe (Ajduković, 1993.) Većina djece u istočnoj Slavoniji proživjela je tijekom Domovinskog rata različita traumatska iskustva.

Tijekom Domovinskog rata, i posebice nakon njega, promijenili su se udjeli pojedinih nacionalnosti. Prema popisu stanovništva iz 2001. godine, u Osječko-

baranjskoj i Vukovarsko-srijemskoj županiji bilo je 83,89% Hrvata i 8,73% Srba. (Stanovništvo prema narodnosti, Popis 2001.)

Danas situacija je bitno drugačija. Većina se prognanika vratila u svoje domove. Struktura stanovništva brojčano se promijenila. Na tome području i dalje žive isti narodi, što znači da je istočna Hrvatska i danas multinacionalna i multikulturalna. Po brojnosti dominiraju Hrvati, a velika je i srpska manjina.

Kakvi su stavovi stanovnika koji su proživjeli ratna stradanja u istočnoj Hrvatskoj, izrazito multikulturalnoj sredini?

Tražeci odgovor na ovo pitanje, nužno je pojasniti pojmove: stav, socijalni otklon, stereotip, predrasude.

Postoje različite teorije o stavovima (Morgan, Allport, Krech i Crutchfield, Rot, Fulgosi). Iz različitih teorija o stavovima vrlo je bitna zajednička odrednica da se oni stječu u procesu socijalizacije, da se i pored relativne stabilnosti mogu mijenjati. Stav je stabilizirani skup određenih gledišta, interesa, ciljeva, očekivanja i spremnosti da se na neku situaciju reagira na već unaprijed pripremljen način. Stavovi su vezani za određene objekte ili klase objekata. Stavovi mogu biti specifični i generalni. Stav je vezan uz evaluaciju prihvatanja ili odbijanja objekta ili situacija. (Fulgosi, 1987.) Stavovi su stečevine, relativno trajne i stabilne organizacije pozitivnih ili negativnih reagiranja i vrednovanja određenih objekata. Objekti stava mogu biti različite sredine koje postoje u psihološkom i socijalnom svijetu pojedinaca, skupina, situacija, ideja. (Fulgosi, 1987.) Za nas su bitne osobine stavova da se oni stječu u procesu socijalizacije, da su relativno stabilni, ali i promjenjivi pod utjecajem izmijenjenih okolnosti i novih iskustava. (Pedagoška enciklopedija, 1989.)

Veliko zanimanje na području znanstvenih istraživanja postoji na području socijalnog otklona prema drugim narodima, odnosno na području etničkih stereotipa i predrasuda. Potpuniju sliku gledišta o vlastitoj naciji i o drugim nacijama dobit ćemo razmatrajući gledišta ispitanika o konkretnim narodima i spremnost na različite odnose s njihovim pripadnicima u konkretnim životnim situacijama. Taj tip odnosa najčešće se iskazuje kategorijom socijalne distancije kojom se označava stupanj udaljenosti ili bliskosti prema određenim osobama ili skupinama (Baranović, 2002.).

Stereotip proizlazi iz potrebe za grupiranjem ljudi, stvari i pojava prema određenim razlikovnim obilježjima. Ta se obilježja zatim pripisuju svim članovima skupine, bez obzira na individualne razlike među njima. Stereotipi mogu biti pozitivni ili negativni. **Pozitivni** se u pravilu pripisuju skupini kojoj pripadamo, a **negativni** drugim skupinama. To je ujedno polazište za razvitak predrasuda i diskriminacije (Spajić-Vrkaš i sur., 2001.).

Stereotipi služe i kao sredstvo opravdanja pozitivnih gledišta o sebi, odnosno negativnih gledišta o drugima. Skloni smo pripisivati svoje zablude utjecaju okol-

nosti u kojima se nalazimo, a zablude drugih njihovim nedostacima i nesposobnostima (Spajić-Vrkaš i sur., 2001.).

Teško je mijenjati predrasude, negativna gledišta (Aronson i sur., 1994.) i njihov kognitivni sadržaj koji je stereotipan (Hamilton i Sherman, 1996.). Predrasuda je stav koji osobu čini sklonom da djeluje na povoljne ili nepovoljne načine prema drugoj osobi ili skupini ljudi. Diskriminacija je stvarno ponašanje koje se događa, a sukob može proizaći iz nepravedne diskriminacije (Pennington 1997, 132).

Promjena negativnoga odnosa prema drugim skupinama osobito je relevantna u višenacionalnim zajednicama (Kamenov i Čorkalo, 1997.).

Istraživanja socijalnog otklona, etničkih stereotipa i predrasuda su posebno važna. Njihovi rezultati mogu ukazati na puteve mijenjanja negativnog odnosa. Volontiranje može biti način promjene negativnog odnosa prema drugim nacionalnim skupinama.

1.4. Istraživanja o socijalnom otklonu i etničkim stereotipima u multietničkim zajednicama

Zanimanje za istraživanja socijalnog otklona i etničkih stereotipa posebice raste nakon ratova (Drugi svjetski rat, Domovinski rat). Različite su uloge pojedinih naroda u ratnim događajima (agresor, žrtva), pa se s tih pozicija ispituju percepcije prema pojedinim narodima i njihovim osobinama.

Istraživanja usmjerena na ispitivanju socijalnog otklona i etničkih stereotipa (Mijatović i Previšić 1999., Munjiza 1999., Mandić 2000., Peko 2001., Peko i Munjiza 2002., Munjiza 2004., Munjiza i Peko 2004., Bognar i sur. 2004.), ukazala su na njihovo postojanje.

Demokratska i interkulturalna obilježja srednjoškolaca u Hrvatskoj s gledišta etničkog i vjerskog socijalnog otklona ispitali su Mijatović i Previšić sa suradnicima u dva navrata, 1993. i 1998. godine, na uzorku od 2715 i 3970 učenika.

U obama istraživanjima postoji različita socijalna distancija prema različitim narodima. Istraživanje je potvrdilo tezu da postoje prihvatljivi narodi u različitim okolnostima, manje prihvatljivi ili uopće neprihvatljivi narodi u istim okolnostima (Mijatović; Previšić 1999.).

Munjiza je 1999. godine ispitivao postojanje etničkog i vjerskog stereotipa među osječkim studentima i utvrdio njegovo postojanje (Munjiza, 1999.).

Istraživanje (Munjiza i Peko 2004.) potvrdilo je postojanje etničkog stereotipa. Predložene moralne i voljne osobine ispitanici su raspoređivali crno-bijelo. Prema njihovim gledištima narodi s isključivo poželjnim osobinama su Mađari, Slovenci, Talijani i Židovi. Samo s nepoželjnim osobinama procijenili su Albance, Crnogorce, Rome i Srbe. Hrvati su pretežno poželjnih osobina, a Bošnjaci nepoželjnih osobina.

Analiza pokazuje da vrsta škole nema znatnijeg utjecaja na gledišta mladih. Nacionalna i vjerska pripadnost bitno utječu na poželjnost/nepoželjnost, pa time i na socijalni otklon. Znatno su sličnija gledišta Hrvata i ostalih naroda prema etničkom stereotipu u odnosu na etnički stereotip kod Srba.

Socijalna poželjnost i distancija u skladu je s gledištima o moralnim i voljnim osobinama pojedinih naroda.

Narodi koji su procijenjeni nepoželjnim osobinama istodobno su socijalno nepoželjni. Prema njima je zauzeto izrazito gledište socijalnog otklona.

Socijalno poželjni narodi su narodi s poželjnim moralnim i voljnim osobinama.

Unatoč razlikama glede uzorka istočne Slavonije i cijele Republike Hrvatske, nema bitnijih razlika u istraživanju Munjiza i Peko (2004.) i istraživanju Mijatovića, Previšića i suradnika (1999.).

I ova su istraživanja ukazala kako postoje "prihvatljiviji" narodi u različitim okolnostima, te "neprihvatljiviji" ili nepoželjni u istim okolnostima.

35% ispitanika u istraživanju Munjiza i Peko (2004.) kritički se odnosi prema pitanjima etničkog stereotipa i socijalnog otklona. Upozoravaju da je teško (nemoguće) procijeniti neki narod trima osobinama ili zauzimati opće gledište o prihvatljivosti ili neprihvatljivosti pojedinih naroda u cjelini nabrojanim situacijama.

Ukazuje li ta tendencija na sve veću mogućnost suživota u uvjetima multikulturalne istočne Slavonije?

Stoji li time pred civilnim društvom prigoda i odgovornost da se to kritičko gledište proširi na područje tolerancije i suživota?

Navedena istraživanja, predstavljala su osnovu kreiranja istraživanja volonter-skog rada u multietničkim zajednicama Istočne Hrvatske.

Zapravo kulturni, institucionalni i ekonomski faktori sačinjavaju društveni kontekst u kojem se događaju predrasude i diskriminacija, takvi faktori i održavaju i neprekidno obnavljaju rasizam, seksizam itd. (Pennington 1997, 133)

Kako bi se smanjila socijalna distancija, etnički stereotip i predrasude, te poticalo prosocijalno ponašanje, nužno je dalje poticati rad volontera koji osnažuju mještane u daljnjoj izgradnji mira u svojoj multietničkoj zajednici.

2. PROJEKT VOLONTERI U IZGRADNJI MIRA I ZAJEDNICE - 3

Projekt *Volonteri u izgradnji mira i zajednice - 3*, predstavlja treću etapu u poslijeratnoj izgradnji mira u ratom oštećenim multietničkim zajednicama u istočnoj Hrvatskoj: Tenji, Dalju, Vukovaru, Belom Manastiru, Okučanima i Berku. Namjera je stvaranje struktura održivog razvoja zajednice temeljene na kulturi nenasilja.

Cilj mu je bio osnaživanje građana za odgovorno i aktivno sudjelovanje u izgradnji zajednice te poticanje procesa pomirenja. Utjecalo se na smanjenje predrasuda i socijalne distancije te povezivanje različitih etničkih skupina kroz uspostavu struktura za održivi razvoj zajednice (volonterskih centara i udruga građana).

Nužno je bilo poticati osjećaj sigurnosti te spremnost na verbalnu i praktičnu suradnju.

Oснаživalo se multietničke zajednice i njihovu lokalnu upravu za održivi razvoj kroz: isticanje prioriternih aktivnosti u svojoj lokalnoj zajednici, suradnju s lokalnom upravom, motiviranju mještana za rad na određenim projektima u lokalnoj zajednici te poticanje za volonterski rad uopće.

Projekt je nastao na postignućima dvije prethodne etape.

Prva etapa (1998. - 2000.) uključivala je okupljanje i osposobljavanje 27 osoba (lokalnih i međunarodnih) za mirovni rad. Program osposobljavanja je trajao 10 tjedana. Etnički miješani timovi su radili u 11 multietničkih zajednica. Njihove aktivnosti započele su obilaskom kuća i slušanjem mještana. Projekt slušanja je osnova vrlo jednostavnog akcijsko-istraživačkog pristupa u izgradnji mira i zajednice. Pokazao se djelotvornim za otvaranje komunikacije, ublažavanja napetosti i pružanja potpore ljudima za suradnju na zajedničkim potrebama. (Kruhonja 2000.), (Mandić, 2000.) Od tada je započelo okupljanje ljudi u zajednicama za rad na zajedničkim projektima. Ovo je bio međusobno koristan odnos koji je omogućio podizanje svijesti mještana o izgradnji mira, a također osigurao važno iskustvo učenja unutar Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek.

Postignuća ove etape projekta možemo odrediti kao (prema Kruhonja 2000.):

- Uspješno je predstavljeno neformalno obrazovanje te su osmišljene metode sudjelujućeg djelovanja u zajednici.
- Dobio se uvid o tome kakvi su uvjeti na terenu, a također izvršeno je lobiranje na nacionalnoj razini glede izgradnje mira.

- Izrađen je model rada etnički miješanih timova koji rade u mjestima zahvaćenim ratom.
- Postavljeni su temelji za razvoj mira i zajednice u mjestima u kojima su djelovali mirovni timovi.
- Ispravljale su se negativne percepcije o nevladinim organizacijama u regiji upravo zbog djelovanja s razine civilnih inicijativa.

Osim gore navedenih postignuća, završna evaluacija ukazala je i na poteškoće:

- Monitoriranje, mentoriranje, supervizija u cilju kontrole pregaranja nije bilo dovoljno iskorišteno u ovoj etapi. Članovi mirovnih timova unatoč ogromnom entuzijazmu, imali su poteškoća s prevelikom količinom potresnih priča o individualnim ljudskim sudbinama i tu nisu imali dovoljnu psihološku potporu.
- Nije se dovoljno obratila pozornost na element ekonomske stabilnosti koji je kasnije zamijećen kao jedan od važnih međuetničkih poveznica.
- Nije se dovoljno pozornosti posvetilo strategiji izlaska iz zajednice. Kraj projekta i izostanak financijske potpore aktivnostima u zajednici dovelo je do toga, da su se i članovi mirovnih timova i mještani u zajednicama osjećali uskraćeni i ostavljeni, jer proces nije doveden do kraja.

Druga etapa projekta (2001. – 2004.) oslonila se na rezultate projekta ostvarene u prvoj etapi. U tu etapu ugradili smo vrijednosti koje smo nazvali "procesne vrijednosti", a to su: osnaživanje, sudjelovanje, nenasilje i održivost.

Aktivnosti druge etape rada u zajednicama bile su:

- Odabir i okupljanje volontera
- Obrazovne radionice (8 vikenda) (Raffai i sur. 2004.)
- Program slušanja
- Participatorno (sudjelujuće) planiranje projekta u zajednici
- Implementacija projekta.

Na kraju 2. etape izvršena je evaluacija i procjena utjecaja (Škrabalo www.centar-za-mir.hr).

Na osnovu vanjske evaluacije druge etape došli smo do zaključka da u nastavku rada:

- Svaka zajednica treba mentora koji bi mogao reagirati na potrebe volontera u zajednici.
- Osposobljavanje i osnaživanje volontera treba obuhvatiti vrijednosti koje zastupa projekt.

- Potreban je fleksibilan model izobrazbe koji se pruža ovisno o stupnju prethodnog obrazovanja i potreba s kojima se suočavaju volonteri u svojim zajednicama.
- Tješnje povezivanje volontera s predstavnicima lokalne uprave.
- Na kraju druge etape projekta imali smo 12 obrazovanih volontera za rad na izgradnji zajednice, a u svakoj zajednici je provedena jedna aktivnost koja je okupila volontere zajednice.

2.1. Opis modela rada 3. etape projekta

Treća etapa rada u zajednicama na izgradnji mira i zajednice odnosila se na ostvarivanje projekta *Volonteri u izgradnji mira i zajednice - 3.*

Ova etapa ostvarivana je u razdoblju od 2004. - 2007. Vjerovali smo da je važno nastaviti projekt jer su zajednice u kojima smo radili, odnosno volonteri, došli na pola puta od toga da postanu održivi i samoorganizirani. I dalje je bilo važno poticati prosocijalno ponašanje: smanjiti etničke stereotipe i predrasude, razvijati spremnost na verbalnu i praktičnu suradnju, te poticati odsustvo straha i osjećaja sigurnosti u multietničkim zajednicama. Ovaj projekt jedan je od najvećih "prijenosnika" iskustva mirovnog rada Centra za mir Osijek u zajednice kojima je još potreban proces pomirenja.

2.1.1. Resursi lokalne zajednice i ciljne skupine

Uspostava održivog mira zahtijeva po nekim opisanim iskustvima, najmanje dva puta više vremena od onoga koliko je trajao konflikt. Proces mirovne integracije u istočnoj Slavoniji omogućio je povratak prognanih i izbjeglih osoba. Očuvanje multietničnosti na tom području bilo je od iznimne važnosti. Samo područje bilo je opterećeno s "hladnim konfliktima". Suočavanje s prošlošću na razini lokalne zajednice još je predstavljalo težak proces. Okolnosti su još uvijek zahtijevale sustav potpore i pomoći za promotore promjene u tim zajednicama. Navedeno se odnosilo na vanjske okolnosti u kojima je ovaj projekt ostvarivan.

Pojačan je mentorski rad s volonterima, kako bi se osigurao proces osposobljavanja koji će im omogućiti da postanu osnaženi, a skupina bude održiva.

Evidentan problem je bio, da lokalnim zajednicama još nedostaje potpora izvana, tj. još rada na usvajanju vještina definiranja i analiziranja problema, određivanja vlastitih resursa, okupljanja zainteresiranih građana za poboljšanje kvalitete života te njihovo angažiranje u provođenju konkretnih aktivnosti/projekata. Ova dinamika je od izuzetne važnosti kako bi se prevenirala daljnja socijalna distancija a također vratila nada u ratom oštećene zajednice.

Naš je izazov bio prenijeti proces razvoja zajednice za izgradnju mira kako bi se poduzeli koraci prema održivom miru u tim zajednicama. Vjerujemo kako je za to

najbolji način organizirano mentorstvo koje je bitan element u ovoj etapi projekta. Kako bi prenijeli proces, odnosno vrijednosti, morali smo se fokusirati na ljude koji će postati organizatori zajednice kao i na volontere.

U projektu posebnu pozornost smo usmjerili ciljnim skupinama. Ciljne skupine za treću etapu svrstali smo u tri kategorije: organizatori zajednica, volonteri (mještani i članovi institucija: škola) i lokalna uprava. Situacija u lokalnim zajednicama zahtijevala je i dalje volonterski rad te smo odlučili nastaviti graditi na rezultatima druge etape, ali ovoga puta više usmjereni na ostavljanje procesa za izgradnju mira u zajednici. Ovo znači da će u fokusu biti ljudi na koje će biti prenesen taj proces.

Ne možemo dovoljno naglasiti koliko je volonterstvo važno za izgradnju mira i zajednice u civilnom društvu. Posvećivanje slobodnog vremena i resursa mještana jedne zajednice je esencijalno za ravnomjernu podjelu moći i odgovornosti unutar zajednice. Vrijednosti i želje jedne zajednice mogu jedino biti autentične i vrijedne, ukoliko postoji potreba da se one ispune volonterskim radom. Volonterstvo umanjuje mogućnost uključivanja ljudi koji imaju skrivene namjere, a ističe one koji imaju iskrenu želju za poboljšanjem svoje zajednice. No ovo je veliki izazov u uništenoj ekonomiji gdje se pristup materijalnoj dobiti i poslu veže uz nacionalnu pripadnost.

Volonteri su uključivani, osposobljavani i ohrabreni da sudjeluju u projektu za zajednicu. (vidi prilog 1) Ovaj je projekt imao različite mogućnosti i odlučnost da uspostavi proces u zajednici koji bi ostao nakon završetka projekta. Volonteri koji su osnaženi ranije u radu u zajednicama u ovom dijelu rada uključeni su u daljnje etape projekta: planiranja, provođenja, praćenja i vrednovanja, u opsegu njihovih želja i mogućnosti. Većina volontera bile su žene, a više od polovica ih je nezaposleno.

Za svaku zajednicu smo izabrali osobu koja će preuzeti vodeću ulogu nakon završetka projekta. Obučeni volonteri su imali ulogu organizatora zajednice. Osposobili smo ih za rad u zajednici i za obveze u projektu. Zauzvrat primili su simboličnu novčanu nadoknadu za učinjeni trud. Iz razloga što ideja volonterstva nije dio definicije dobrog građanina u ovom dijelu svijeta, nije bilo moguće opteretiti volontere većim opsegom obveza. To nije bilo stoga što smo mislili da nisu sposobni učiniti određeni posao, već iz razloga što zaista nisu imali vremena rješavati svu papirologiju koju zahtijeva projekt i sistem praćenja kroz pisanje izvještaja. Pisanje zabilježki za vrijeme sastanka ili pisanje projektnog prijedloga u početku se volonterima činilo suvišnim i teškim poslom. Oni su samo željeli "raditi" na projektu u svojim zajednicama. No, mi smo osmislili nešto više – održivost procesa izgradnje mira i zajednice. Stoga su mentori gotovo stalno bili uz organizatore zajednica i postupno ih učili, podučavali, osnaživali, tako da su organizatori zajednice postali važan čimbenik za prijenos naših procesnih vrijednosti (nenasilja, osnaživanja, uključivanja i održivosti). Također su postali ključni čimbenici da sustav vrijednosti ovog projekta zaživi kao proces u razvoju mira i zajednice. (Škrabalo i sur. 2006.)

Izgradnja i razvoj zajednice kao osnovne jedinice društva je temelj za sudjelovanje građana u lokalnoj samoupravi i upravi. Isto tako ovo je način jačanja participatorne (sudjelujuće) demokracije na lokalnoj razini. (vidi prilog 2)

Zbog toga, zajednicama nismo pristupiti kao fizičkim lokacijama, već društvenim mjestima, mjestima gdje su ljudi odgovorni zbog toga što trebaju jedni druge, gdje ljudi ovise o suradnji zbog želje i nade u bolju budućnost, mjestima gdje su jasne mreže povezanosti koje čine jednu zajednicu zajednicom. Ta društvena mjesta mogu biti skupine žena, skupine manjina, škole, crkve, aktivnosti za mlade ili starije i sl. Ta društvena mjesta nalaze se na lokalnoj razini, razini lokalne uprave i nacionalnoj razini te ih treba na neki način povezati.

Sustavno se ostvarivalo niz aktivnosti u zajednicama i na kraju druge etape procijenili smo u kojim zajednicama ćemo nastaviti raditi, a koje ćemo podržati kao partnerske organizacije, jer imaju dovoljno kapaciteta i osvijestjenih volontera za samostalan rad.

U **Berku**, malom mjestu koje je tijekom Domovinskog rata bilo potpuno razrušeno, uspostavili smo ugovor o partnerskoj suradnji. Volonteri su usvojili proces razvoja zajednice i pokrenuli klub mladih koji okupljao tridesetak mladih iz zajednice. Projekt se na taj način proširio i na cijelu zajednicu jer cijelo selo sadržava oko 60 obitelji. Volonterka Dragica Aleksa okupila je oko sebe volontere i osnovala udrugu "Luč" – (vidi prilog 3.) U ovom mjestu je vrlo visoki postotak nestalih osoba tijekom rata i to je ostavilo traga na mlade i odrasle.

U **Tenji**, mjesto pokraj Osijeka, volontere je sačinjavala skupina žena. Sebe su vidjele kao skupinu koja radi za dobrobit cijele lokalne zajednice. Stanovništvo Tenje iznosi oko 8000 mještana. Mjesto je podijeljeno na dva dijela – srpski i hrvatski. Volonterske aktivnosti u zajednici imale su efekt integracije ta dva dijela. U prethodnom razdoblju volonterske aktivnosti su obuhvatile izgradnju dječjeg igrališta koje će koristiti mještani svih nacionalnosti.

U **Vukovaru, odnosno Borovu**, volonteri su bili skupina mladih iz Vukovara koji su radili s mladima na izgradnji mira. Zajednica, na koju smo željeli utjecati u ovoj zajednici, je skupina učenika od 5. do 8. razreda iz četiri škole, njihovi roditelji i nastavnici. Obavijestili smo o našem radu nastavničko vijeće i ravnatelje sve četiri škole, a jedna od škola je mladim volonterima dozvolila korištenje učionice - svake subote prijepodne za rad s učenicima.

U **Dalju**, volonteri s kojima smo surađivali bili su volonteri Dobrovoljnog vatrogasnog društva Dalj. Oni sebe vide aktivnim u službenju cijelog mjesta čija populacija iznosi oko 7000 mještana. Također unutar društva postojala je skupina mladih povezana s DVD i s kojima smo željeli raditi u sljedećoj etapi projekta. U mjestu je postojao veći broj hrvatskih i srpskih nevladinih udruga (NVO-a) koje međusobno nisu surađivale. To je za nas bio izazov i u tome smo vidjeli neiskorištene potencijale jedne zajednice. Jedna od osnovnih aktivnosti koju smo planirali bila je po-

taknuti ih na suradnju, kroz planiranje i provođenje zajedničke aktivnosti, udružiti njihove snage i povezati ih s lokalnom upravom.

U **Belom Manastiru** volonteri su izgradili dječje igralište čiji je cilj bio povezati romsku i povratničku populaciju u tom mjestu. Volonteri su svoj budući doprinos u radu u zajednici pronašli u integraciji Roma u zajednicu te njihov aktivniji angažman u njoj. U ovoj etapi radilo se na pripremi romske djece za školu. Organizirana su predavanja i tribine o zdravlju. Poticalo se romsku populaciju na javna istupanja kako bi prezentirali široj javnosti svoju kulturu i običaje.

Druge aktivnosti su bile radionice o nenasilju sa osnovnoškolskom djecom te otvaranje ureda kao prepoznatljivog mjesta okupljanja volontera i zajedničkog rada za sve one koji žele dati svoj doprinos razvoju zajednice. Beli Manastir ima oko 15.000 stanovnika.

Sa zajednicom **Okučani** smo uspostavili partnerski odnos, jer su volonteri nastavili svoj rad kao mirovni tim (odobrena su im sredstva kroz fondaciju Mercy Corps) te su imali jako dobre rezultate u uključivanju volontera u projekte za zajednicu. Ta lokalna zajednica sastoji se od Hrvata, Srba i Bošnjaka. Vrlo je zahtjevno područje za rad zbog kontinuiranog povratka izbjeglica. U prethodnoj etapi volonteri su okupili lokalnu zajednicu oko ekološke aktivnosti – uređenje obale rijeke Sloboštine. Uspjeli su kroz tu aktivnost okupiti i povezati mještane ne samo grada Okučana, nego i mještane 5 - 6 manjih lokalnih zajednica u okolici Okučana.

Osijek je regionalni centar Osječko-baranjske županije i predstavlja veliki potencijal u radu s volonterima. U sljedećoj etapi projekta planiralo se osnivanje regionalnog volonterskog centra u Osijeku koji bi pokrivaio područje 2 županije te na taj način omogućio razvoj volonterskih aktivnosti na područjima u kojima ovaj projekt nije izravno uključen. Aktivnosti rada na osnivanju regionalnog volonterskog centra u Osijeku je dio suradnje dva programa u Centru za mir Osijek – Programa Izgradnja zajednice i Programa potpore razvoju organizacijama civilnog društva. On je prešao okvire ovog projekta.

2.2. Provođenje projekta

Kako bi projekt uspješno ostvarili bilo je potrebno:

- osigurati resurse, osposobiti voditelje za rad u zajednicama, naći provoditelje izobrazbe za organizatore zajednica i volontere,
- izvršiti odabir lokalnih organizatora zajednice,
- organizirati i provesti izobrazbu za organizatore zajednice,
- uspostaviti mentorstvo u pojedinim zajednicama,
- putem seminara uključiti i osposobiti članove šire zajednice za rad na zajedničkim projektima u zajednici,

- uspostaviti mrežu volonterskih servisa i osmisliti rad na širenju ideje volonterstva među mladima,
- ostvariti međunarodnu suradnju volontera.

2.2.1. Osigurani resursi

Osoblje projekta koje je radilo na implementaciji imalo je iskustvo i specifičnu naobrazbu rada s volonterima i radu u zajednicama.

Iskustvo i znanje stekli su višegodišnjim radom u Centru za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek, koji je od prvih početaka ulagao u osposobljavanje i izobrazbu svojih članova kako bi bili osnaženi za rad s ljudima u zajednicama.

Obrazovna struktura članova Centra za mir Osijek bila je od doktora znanosti, profesora svih profila, liječnika, teologa, pravnika, nastavnika do studenata i osoba sa srednjom stručnom spremom.

Nemoguće je navesti sve seminare, višednevne radionice ili kako smo ih u žargonu zvali “treening”, jer je gotovo svakodnevno netko bio na nekoj izobrazbi, pogotovo u početku rada u Centru za mir Osijek.

Izobrazba se sastojala od osnovne razine osposobljavanja za specifična znanja i vještine i od više razine koja je poticala i razvijala sposobnosti i vještine prijenosa na ostale članove zajednice. Kako za to nismo mogli naći adekvatni izraz, tu razinu smo nazvali “treening za trenere”, a polaznike koji su s uspjehom završili i dobili certifikate, zovemo “treneri”.

Navesti ćemo sažeto samo neke važnije osnovne seminare, bazične koje su prošli skoro svi članovi Centra, a posebno voditelji ovog projekta, kao i neke specifične seminare putem kojih smo se osposobljavali za specifičan rad s ljudima u lokalnim zajednicama.¹

Osnovna izobrazba je uključivala:

Izobrazbu za mirovni rad, i to višetjedno (11 tjedana) osposobljavanje mladih, uglavnom za “rad na sebi”, koje se odnosilo na rad na identitetima, predrasudama, vještinama nenasilne komunikacije, aktivnom slušanju, planiranju i pripremanju za rad u lokalnim zajednicama i sa zajednicama. Predavači su bili strani i domaći stručnjaci, a pokrovitelj je bio kao glavna koordinacijska organizacija Institut za život i mir iz Upsale, Švedska.

“Projekt slušanja” ili Interaktivni pristup istraživanja potreba lokalne zajednice je metoda aktivnog nenasilja u službi slušanja, odnosno nastojanje da se ljudi međusobno približe i suoče s problemima u duhu povjerenja i istine. Predavač je bio Herb Wolters (SAD) iz udruge “Seoski glasa Juga za mir” koji je metodu koristio s

¹ Sve su izobrazbe trajale po nekoliko dana, a one koje su sadržavale više razina odvijale su se u ciklusima.

ciljem poboljšanja međurasnih odnosa u SAD. Sredinom 1990-tih metoda je prilagođena hrvatskom kontekstu.

Važan dio izobrazbe bile su "Partnerske životne vještine" kao: vođeni dijalog, pregovaranje, rješavanje sukoba, "facilitiranje", a obrađene su prema učenju i metodi dr. Dudley Weeks-a.

Izgradnja mira i upravljanje sukobom (nenasilna komunikacija, transformacija sukoba, razvoj civilnog društva, rod i spol, socijalna obnova, ljudska prava) provedene su u organizaciji Miramida +, a predavači su bili Ana i Otto Raffai iz Zagreba.

Alternativa nasilju (AVP) je program nenasilja koji je razvio nacionalni odbor za edukaciju AVP – USA uz doprinos mnogih AVP voditelja diljem svijeta. U sklopu te izobrazbe bila je i obuka Participatorno planiranje (PAR). Izobrazbu je provela amerikanka Michell Kurtz, profesorica Evangelističko–teološkog fakulteta iz Osijeka.

Rekonstrukcija društva – participatorno planiranje zajednice – "Strateško planiranje – Istražna konferencija i participatorni dizajn: od misije i vizije do akcije" organizirao je Centar za mir Osijek, a predavači su bili Martin Large i Fran Ryan – London, Velika Britanija.

Izobrazba za rad s vjernicima i vjerskim zajednicama tijekom godina (po ciklusima) najviše se provodila posredstvom organizacije Foot Prints iz Velike Britanije koji su nas podupirali i kao donatori i kao predavači. Glavni posrednik je bio Clive Fowle.

Izobrazba je, nadalje, uključivala važne teme kao što su: pisanje projekta, rad sa ženama, mladima i mješovitim skupinama, rad s medijima, menagement volontera, vođenje za skupne potpore, upravljanje nevladinim organizacijama, izobrazba za istraživanje ratnih zločinaca, metodologija vođenja radionica i sl.

Specifična izobrazba nastavljena je prema osobnim afinitetima, specifičnosti rada u Centru za mir Osijek, i u odnosu prema formalnom, obrazovanju članova tima koji su radili na provođenju ovog projekta. Kako bi izbjegli daljnje nabiranja izobrazbe, ukazujemo samo na one za koje su članovi osposobljeni za rad s članovima zajednice kao "treneri", a to su: nenasilna komunikacija, posredovanje u sukobu (medijacija), pregovaranje, vođeni dijalog, rad s volonterima, strateško planiranje, pisanje projekata, rad s medijima.

2.2.2. Odabir lokalnih organizatora zajednice

Na samom početku rada ovog projekta odabrali smo 5 organizatora zajednice između većeg broja osposobljenih i iskusnih volontera. Glavni kriteriji za odabir organizatora zajednice bili su:

- iskustvo rada u lokalnoj zajednici;
- da živi u toj zajednici;

- da ima uspješno završenu izobrazbu iz izgradnje mira i zajednice;
- procjena motivacije za rad u zajednici;
- mogućnosti dugoročnijeg angažmana u procesu rada u zajednici.

Uloga organizatora zajednice bila je:

- prisustvovanje na izobrazbi (3x3 dana napredne izobrazbe za organizatore zajednice plus ostale izobrazbe koje su mu potrebne za osobni i profesionalni razvoj);
- suradnja s mentorom;
- pisanje mjesečnih izvještaja o aktivnostima volontera u zajednici;
- vođenje sastanaka;
- pisanje/izrada projekta za zajednicu (1x godišnje ili po potrebi)
- okupljanje mještana koji žele biti aktivni u zajednici (volontera) – (1 skupina mještana za provođenje aktivnosti u zajednici);
- kontakti i suradnja s lokalnom samoupravom;
- dežurstvo u lokalnom volonterskom servisu (po dogovoru s projektnim timom, 2x tjedno 2 - 3h);
- animiranje zajednice oko rješavanja zajedničkih problema;
- provođenje projekta slušanja (istraživanja) u zajednici (100 intervjua zajedno sa skupinom volontera).

2.2.3. Organiziranje izobrazbe za organizatore zajednice

Projektni tim u suradnji s Edukacijskom kućom Centra za mir Osijek, organizirao je 3 trodnevne radionice za 12 volontera, izabраних budućih organizatora zajednice. Izobrazba se sastojala iz stjecanja znanja i vještina potrebnih za vođenje volonterskih servisa, organiziranja zajednice, sudjelujućeg procesa odlučivanja u zajednici, definiranja strateških prioriteta u zajednici, usvajanje modela financiranja projekata/aktivnosti u zajednici i drugo.

Organizatori zajednice su kroz izobrazbu i rad u zajednici bili obučavani za:

- Poticanje mještana na djelovanje i aktivnost u zajednici. Otvaranje mogućnosti za međusobno povezivanje, razumijevanje i pristup novim resursima te njihovo korištenje u skladu s interesima zajednice.
- Transformiranje starih odnosa u zajednici u nove odnose – kroz pojedinačno povezivanje ljudi ili povezivanje skupina ljudi
- Kreiranje poticajnih pozitivnih iskustava kako bi se neutralizirali osjećaji u zajednici koji sprečavaju aktivizam poput straha, apatije, sumnje u sebe, inercije te izolacije. Potiču osjećaje poput nade, samopouzdanja, nužnosti djelovanja i povezanosti zajednice.

- Izgrađuju zajednice koje su povezane i uključujuće, koje uvažavaju raznolikosti te koje su solidarne i tolerantne.

Tijekom projekta odgovarali smo na potrebe organizatora zajednica i organizirali dodatnu izobrazbu za one vještine koje su im potrebne, a oni ih nemaju ili ih još nisu u potpunosti usvojili. Održali smo još tri dodatne izobrazbe sa sljedećim bitnim temama:

- Metodologija vođenja radionica
- Rad s medijima
- Pisanje projekata u svim zajednicama.

Ove teme su se pokazale važnima za dopunu znanja i vještina osobama koje rade na terenu. Prvi dio programa ove izobrazbe bio je osmišljen s namjerom da unaprijedi motivaciju i samopouzdanje sudionika za primjenu produktivnih metoda rada s odraslima kako u svojim organizacijama tako i u svakodnevnom životu. Drugi dio programa odnosio se na unapređivanje rada i suradnje s medijima u cilju bolje povezanosti, promocije, informiranosti sa zajednicom. Informiranost zajednice smo ostvarili putem sastanaka u Mjesnom odboru, putem letaka i promotivnih materijala koje su volonteri izrađivali i dijelili mještanima. Treća vještina pisanje projektnih prijedloga je od primarnog značaja za održivost procesa u zajednicama.

Dodatni oblik osposobljavanja organizatora zajednica ostvarili smo i preko suradnje s gosp. Paulom Cromwellom, organizatorom zajednice iz Amerike. Održao je cjelodnevnu radionicu i prenio dio iskustva i metodologiju organiziranja zajednice koje je stekao u svojoj 25-godišnjoj praksi. Organizatori zajednice su pokazali veliko zanimanje za realiziranje takvog načina i sistema organiziranja zajednice u našim krajevima. Radionici je prisustvovalo 12 osoba.

2.2.4. Uspostavljanje mentorstva u pojedinim zajednicama

Kako su pred organizatore zajednica postavljeni visoki ciljevi, potrebne specifične sposobnosti i vještine, osigurali smo im kontinuiranu potporu i praćenje kroz mentoriranje.

Mentor je unutar volonterskog servisa djelovao kao facilitator, animator, katalizator i učitelj u zajednici.

Kao facilitator mentor "vodi" proces koji pomaže volonterima u zajednici usvojiti vještine dijaloga, identificirati i postaviti prioritete, identificirati probleme i rješenja te formulirati i implementirati planove kojima rješavaju probleme u zajednici.

Kao animator mentor pomaže volonterima da otkriju i koriste svoje vlastite potencijale za kreativan i konstruktivan timski rad. Animator potiče ljude na kritičko razmišljanje u identificiranju problema i iznalaženju rješenja. Motivira ljude da dijele svoje brige, informacije i mišljenja, ciljeve, te da donose odluke i akcijske planove.

Kao katalizator, mentor ubrzava proces promjene. Mentor također služi kao uzor, ne samo na riječima već i djelom.

Kao učitelj mentor osigurava efikasan prijenos znanja i vještina na skupinu volontera i organizatora zajednice. Temeljeno na prethodnoj izobrazbi pokazalo se da je važno raditi na:

- izgradnji tima i timskom radu
- strateškom i akcijskom planiranju
- nenasilnoj komunikaciji
- sudjelujućem odlučivanju
- facilitiranju i
- rješavanju sukoba.

2.2.5. Osposobljavanje putem seminara

Seminar "Moć suradnje" namijenjen je osobama iz lokalne uprave, osobama od utjecaja u zajednici i organizatorima zajednice.

Cilj je bio okupiti zajednicu u malom, prenijeti joj vještine planiranja, dogovaranja i rješavanja zajedničkih problema. Na seminaru, koji je trajao 3 dana sa 16 sudionika po zajednici uspjeli smo:

- osvijestiti sudionicima snagu i kreativnost koja proizlazi iz suradnje;
- raspraviti pristupe i vještine koje podržavaju suradnički tip odnosa i donošenja odluka;
- prikazati vještine timskog rada i procesa donošenja odluka konsenzusom;
- definirati zajedničku viziju poželjne budućnosti zajednice;
- definirati 1-2 projekta od strateške važnosti za ostvarenje poželjne budućnosti zajednice na kojima bi sudionici željeli raditi;
- uspostaviti i učvrstiti veze preko granica podjela u zajednici.

Nakon seminara "Moć suradnje" sudionici su zajedno s ostalim volonterima iz zajednice nastavili raditi na jednom od projekata za koji su se dogovorili da ima prioritet u zajednici. Pratili smo rad volontera skoro svakodnevno putem mentorstva, putem zajedničkih tjednih i mjesečnih sastanaka, izvještaja i evaluacije. Na kraju možemo odrediti da je u zajednicama:

- produbljeno iskustvo zajedničkog volonterskog rada,
- uspostavljena čvršća suradnja s lokalnom vlasti čiji predstavnici sudjeluju ili podržavaju aktivnost,
- povećan broj volontera,
- porasla građanska inicijativa pojedinaca u svim lokalnim zajednicama,

- pokrenuto stvaranje volonterskih servisa u zajednicama Okučani, Beli Manastir i Vukovar, a u Tenji i Dalju registrirani su volonterski centri kao nevladine i neprofitne udruge.

2.2.6. Uspostavljanje mreža volonterskih servisa/centara

Centar za mir Osijek je uspostavio strukturu rada s volonterima koji prati i podržava ovaj projekt. Uspostava regionalnog Volonterskog Centra u Osijeku omogućio je umrežavanje volontera na lokalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i internacionalnoj razini. Pomoću ove strukture, volonteri imaju široke mogućnosti volonterskog rada i postati dio mreže koja će im omogućiti vastiti i profesionalni razvoj. Također smo podupirali razmjenu volontera između različitih zajednica i njihov veći angažman u aktivnostima od koristi za zajednicu. To je zamišljeno kao strukturiran servis ponude/potražnje volonterskih aktivnosti u regiji.

Neke od osnovnih zajedničkih aktivnosti koje će biti provedene kroz Volonterski centar Osijek su:

- Uspostaviti regionalnu, interaktivnu bazu podataka volontera i staviti javnosti na uvid putem interneta. Tako će kroz novi medij, volonteri moći istražiti mogućnosti volontiranja u regiji i šire. Baza podataka će nuditi informacije o mjestima gdje je moguće volontirati, prikazati široki spektar mogućnosti volontiranja unutar vladinih i nevladinih organizacija, obavještavati o provođenju izobrazbe za volontere, objavljivati novosti iz svijeta volonterstva.
- Organizirati specifičnu izobrazbu za volontere.
- Pratiti i voditi evidenciju volonterskog rada kroz volontersku knjižicu. Svaki volonter će dobiti volontersku knjižicu u kojoj će imati osobnu evidenciju: gdje je volontirao, koliko dugo, koju je izobrazbu završio i koje je vještine usvojio.
- Uključivati međunarodne volontere u aktivnosti zajednica.
- Promovirati i zagovarati ideje volonterstva na lokalnoj i regionalnoj razini.

2.2.7. Rad na promociji volonterstva među mladima

U radu volontera u zajednicama najmanje je bilo uključeno mladih ljudi. Mladi ljudi kroz svoje formalno obrazovanje nemaju dovoljno mogućnosti za uključivanje u aktivan rad zajednice. Oni su populacija s velikim volonterskim potencijalom i preko našeg projekta uspjeli smo okupiti mlade u zajednicama. Posebno treba istaknuti volonterski rad mladih u Tenji i Vukovaru.

Mladi su u Tenji osnovali Klub mladih Tenja.

Ovo je jedna od najranije započetih aktivnosti pod okriljem Volonterskog centra i organizatora zajednice. Aktivnosti Kluba uglavnom je vodilo nekoliko entuzijastič-

nih volontera-studenata Filozofskog fakulteta u Osijeku koji žive u Tenji. Ostvarili su suradnju s PRONI institutom, udrugom koja se prvenstveno bavi mladima i ima veliko iskustvo u radu klubova mladih na ovom području. Jedna od prvih aktivnosti u toj suradnji bilo je provođenje ankete kojom su dosadašnji volonteri uspjeli prikupiti više od 20 novih članova. Sastanci s novim članovima dobili su jednotjednu dinamiku, a skupina sada novih aktivnih volontera unutar sebe je podijelila obveze upravljanja tim aktivnostima. Navodimo neke kratko opisane aktivnosti:

- Engleski jezik – podučavanje osnovnoškolske djece i pomoć pri učenju i savladavanju engleskog jezika. Skupina kontinuirano broji između 10 i 14 članova različitog uzrasta.
- Parlaonica “Pubertet i seksualno sazrijevanje” – cilj ovakvih aktivnosti je otvaranje tema koje bi pomogle mladima u odrastanju te stvoriti atmosferu povjerenja i dijaloga među različitim skupinama mladih.
- Nacionalna strategija za mlade – proučavanje smjernica koje je donijelo Ministarstvo obitelji u suradnji s udrugama mladih u Republici Hrvatskoj. Pokretanje ove aktivnosti omogućilo je mladima da sagledaju moguće perspektive glede razvoja programa mladih u svom mjestu.
- Kreativne radionice koje se provode s mlađim skupinama mladih i djece. Jedna od zanimljivih održanih radionica bila je “Grad od papira” gdje su mladi promišljali kakvu sliku svoje zajednice vide u budućnosti i gdje vide promjene i poboljšanja.
- Novinarska skupina – pokrenut je fanzin, časopis za mlade kojem je cilj informirati mještane, prvenstveno mlade ljude o aktivnostima Kluba mladih.
- Filmske večeri – pokrenute s ciljem okupljanja i druženja mladih u neformalnoj atmosferi.
- Sportske aktivnosti – organiziranje nogometnog turnira s porukom da mladi žele više druženja.

U Vukovaru skupina mladih djeluje sa svojim projektima koji su usmjereni prema mladima u gradu. Samostalno su se financirali kroz izradu 3 projektna prijedloga koja su odobrena. To je pomoglo da se osvježi entuzijizam te da mladi dobiju uvjerenje da mogu samostalno djelovati.

Može se slobodno reći da je skupina postigla zavidnu razinu održivosti jer se do sada uspješno strukturalno povezala s udrugama mladih u gradu, ali i s ostalim udrugama. Uključili su se i aktivno sudjelovali u osnivanju Otvorene koalicije grada Vukovara. Misija Otvorene koalicije je “pokretati i podržavati sva nastojanja koja su usmjerena na unapređenje istinskog, cjelovitog (materijalnog i duhovnog) blagostanja stanovništva Vukovara i okolnih mjesta, uz uvjet očuvanja svih resursa neophodnih za kvalitetan život budućih naraštaja”. Udruge koje su uključene u Otvorenu koaliciju su: Europski dom Vukovar, Društvo osoba s invaliditetom “Podunavlje”, Udruga “Bosino” – za stare i nemoćne, Udruga Paloma, Mirovna skupina

mladih Dunav, Klub mladih Vukovar, PRONI centar Vukovar, Udruga žena Vukovar, PGDI (Projekt građanske demokratske inicijative), Udruga vukovarskih intelektualaca, Udruženje porodica nestalih i nasilno odvedenih lica, Hrvatska udruga umirovljenika.

Projektini tim je poticao skupinu mladih kako bi osmislili završne aktivnosti projekta te se dodatno osnažili u svom radu. Skupina je zajedno s organizatoricom zajednice osmislila skup aktivnosti kojima se fokusiraju na područje izgradnje mira u ovoj ratom teško pogođenoj zajednici. Riječ je o sljedećim aktivnostima:

- Foto-radionice – Mladi su imali zadatak da u svojoj okolini fotografiraju stvari, događaje koje ih asociraju na mir. Završni dio aktivnosti je izložba fotografija u nekom od javnih prostora u gradu. Svaka slika je popraćena tekstom kojim je dano značenje i autorov doživljaj mira kroz nju. U aktivnosti je izravno sudjelovalo desetak mladih. Poruka je poslana puno većem broju građana/ki grada Vukovara kroz postavljanje izložbe.
- Kreativne radionice. Cilj ovih radionica je bio povezati mlade pripadnike različitih skupina u zajednici kroz poticanje kreativnosti i razvoj vještina. Na taj način mladi su mogli kvalitetnije provesti slobodno vrijeme, upoznati druge i drugačije ljude, steći nova iskustva i informirati se o mogućnostima javnog djelovanja u zajednici.
- Izdavanje časopisa mladih. U okviru časopisa za mlade koji izlazi nekoliko godina pod imenom "Vrisak" izašao je tematski broj povezan s izgradnjom mira u ovom gradu. Osam mladih novinara iz skupine mladih sudjelovao je u izradi ovog tematskog broja koji propituje percepciju mladih o tome što je mir, važnosti mira, kako oni gledaju na budućnost grada u kojem žive. Časopis je namijenjen mladima srednjoškolskog uzrasta te se distribuira po srednjim školama u Vukovaru.
- Predavanja. U suradnji s Europskim domom Vukovar organizirali su predavanja i prezentaciju knjige "Četvrti svjetski rat i drugačiji svijet je moguć". Autor u knjizi opisuje pokret aktivizma i civilnog društva koji jača krajem 20. i početkom 21. stoljeća. Cilj ove knjige bio je prezentacija mogućnosti i snage koja leži u organiziranim ljudima povezanim s plemenitim idejama. Predavač je bio Dražen Šimleša iz Zagreba.
- Projekcije filmova na temu ljudskih prava. 10. prosinca (Međunarodni dan zaštite ljudskih prava) mladi su odlučili organizirati nekoliko projekcija dokumentarnih filmova koji govore o zaštiti ljudskih prava. Cilj ove aktivnosti je potaknuti veći broj mladih na promišljanje o ovoj temi i njihov angažman o tome što mogu učiniti u području zaštite ljudskih prava kao pojedinci ili organizirana skupina.

- Radionica "Nasilje nad ženama". Također u sklopu promocije nenasilja i zaštite ljudskih prava skupina mladih volontera grada Vukovara organizirali su radionicu na navedenu temu u suradnji s Udrugom žena Vukovar.
- Mladi su u ovom projektnom razdoblju osmislili i proveli projekt suradnje i prekograničnog povezivanja mladih iz Hrvatske i Srbije pod nazivom "...i teče bez granica...". Nacionalna struktura mladih obje države, bila je miješana - Hrvati, Srbi, Mađari i ostali. Ciljevi koji se žele postići ovim projektom su: povezivanje mladih Vukovara, bačkopalanačke i Bačke općine; stvoriti siguran prostor za dijalog, slušanje, razmjenu iskustava; promicati vrijednosti tolerancije; izgraditi povjerenje među mladima; promicati bogatstvo različitosti; stvoriti prostor za nova prijateljstva mladih različitih nacionalnosti.

Jedan od značajnih uspjeha u ovoj zajednici je da su predstavnici lokalne vlasti u Borovu (mjesto koje je predgrađe Vukovara) prepoznali rad ove skupine mladih ljudi te im dodijelili prostor za rad.

Ovo je četvrta zajednica koju je lokalna uprava odlučila podržati (prve tri su Tenja, Dalj i Berak). Taj je događaj potvrdio sva nastojanja i ulaganja u razvoj ove skupine mladih te pokazao da postaju sve značajniji čimbenik rada s volonterima na ovim prostorima.

Projektni tim u suradnji s Volonterskim centrom iz Osijeka do sada je održano 5 seminara u ukupnom trajanju od 13 dana za mlade o volonterstvu. Seminarima su prethodile prezentacije o volontiranju mladih u Belom Manastiru, Osijeku, Dalju i Vukovaru. Na prezentacijama je bilo prisutno oko 500 učenika srednjih škola, nakon kojih su se organizirale 4 dvodnevne edukacije i jedan petodnevni seminar u Latinovcu.

Obuhvaćene su teme: što je to volonterstvo, vrijednosti volontiranja, kako mladi mogu biti aktivni u zajednici te planiranje jedne volonterske akcije u zajednici. Ove radionice potakle su mlade na razmišljanje o navedenim temama te informirale mlade o osnivanju volonterskog servisa/centra u njihovim zajednicama. Na ovim radionicama sudjelovalo je 63 mladih iz svih zajednica na projektu.

Seminar u Latinovcu bio je usmjeren k vrijednostima nenasilne komunikacije i djelovanja. Seminar je okupio 18 mladih različite nacionalne pripadnosti iz Hrvatske i Bosne i Hercegovine, gdje se u pet dana učilo i razgovaralo o navedenoj temi. Završna aktivnost seminara bila je volonterska akcija uređenja dijela obradnog centra u Latinovcu. Iskustva sudionika su bila različita (Prilog 1). Partner u izvođenju ove aktivnosti bila je udruga "Eko centar Latinovac" i preuzela je dio organizacijskih aktivnosti. Seminar je na volonterskoj osnovi vodila dugogodišnja suradnica "Eko centra Latinovac", Katarina Sander, iz Lebensgartena.

2.2.8. Ostvarivanje međunarodne suradnje

Centar za mir Osijek već ima ostvarenu suradnju s različitim organizacijama u Europskoj uniji (Austrijska Mirovna Služba, Balkanski Mirovni Projekt, Pax Christi International itd.). Želja nam je bila povezati i umrežiti volonterske servise, a isto tako i lokalnu samoupravu u našoj regiji sa sličnim inicijativama u Europi, otvoriti suradnju, razmijeniti iskustva i prijenos pozitivnih vrijednosti civilnog društva. Po našem mišljenju ovakva suradnja pridonijela bi kredibilitetu i održivosti projekta u dužem razdoblju.

Ostvareno je studijsko putovanje u Laussanu u Švicarskoj.

Cilj je bio steći znanja i iskustva iz područja volonterskog rada, te se upoznati s praksom različitih švicarskih organizacija na tom planu.

Sudionici su bili organizatori zajednica, koordinator projekta, voditeljica programa volonteri Centra za mir Osijek, predstavnici institucija i nevladinih udruga grada Osijeka: Centra za socijalnu skrb, Gradskog poglavarstva grada Osijeka, "PRONI Centra za socijalno podučavanje", Društva za pomoć mentalno retardiranim osobama, AIESEC-a, III gimnazija Osijek.

Tijekom svog boravka skupina je obradila nekoliko tema te se upozнала s mnogim organizacijama:

Prva tema: poveznica između mladih, NVO sektora i volonterizma:

- Fondacija "Education and development" (Obrazovanje i razvoj), gđa. Myriam Bouverat Ova fondacija koordinira suradnju između različitih NVO-a i školskog sustava. Također nudi različite informacije nastavnicima kako bi ih senzibilizirala za rad NVO-a i njihovu poruku. Njihov je cilj podići svijest među mladima o rasizmu, nasilju, odnosima sjever-jug, te problemima razvoja zajednice.
- Groupe d'interet jeunesse (Udruženje za potporu mladima), gosp. Pierre Corajoud. Ovo udruženje nudi različite načine potpore mladim ljudima koji žele kreirati svoje projekte ili udrugu.
- Udruga umirovljenika; Civilno društvo i volonterski rad udruge umirovljenika u gradu Laussane
- Udruga Children Research AIDS, gosp. Hausler;

Druga tema: Vrednovanje volonterizma / volonterizam u različitim sektorima društva:

- Fondacija Plein Soleil ("Veliko sunce"). Gosp. Ritz. Volonterizam u zdravstvu. Primjeri medicinske struke u radu s profesionalcima, ali i s više od 50 volontera.
- Action Benevole ("Volonterska akcija") gđa Gerber Benevolat-Services ("Usluge za volontere"). Gđa Genevieve Colomb. "Action Benevole" radi na promociji volonterizma na različitim razinama u društvu i na različite načine. Predsjednik udruge je bivši socijalni radnik, autor knjige "Suradnja između volontera i

profesionalno zaposlenih u socijalnoj akciji". "Action Benevole" pruža pomoć i savjete osobama koje žele postati volonteri.

Treća tema: veza između javnog sektora/grada Lausanne i volonterskog sektora:

- Posjeta Olimpijskom muzeju u Laussani; Ovo je međunarodno poznat muzej koji ima povijesnu vrijednost. Glavni odbor Olimpijskih igara ima svoje središte u Laussani. Prijam kod gosp. Pittet iz Odjela za sport ispred Gradskog Poglavarstva.
- Udruga AVIVO – predsjednica gđa Andrea Eggli, socijalna radnica, i vijećnica u poglavarstvu grada Laussana. Gđa Eggli je predstavlja javni ali i civilni sektor. Ona je zbog toga vrlo značajna osoba koja je objasnila vezu i dinamiku između ta dva sektora. Također je jedna od zaslužnih osoba koja je pokrenula inicijativu "6 slobodnih dana za volonterizam" za zaposlene u poglavarstvu. Volonteri udruge AVIVO zalažu se za prava starih ljudi.
- Sastanak s članovima Poglavarstva grada Laussane.
Gosp. Cambrosiom - Direktor Odjela za rad.
Gosp. Oliver Freemanom – predstavnik Odjela za imigraciju – odsjek za društvenu djelatnost i zaštitu okoliša. Gosp. Freeman je odgovorna osoba za različite vrste suradnje između poglavarstva i više od 130 udruga stranaca registriranih na području grada Laussane.
- Forum stranaca Lausanne, gosp. Gonzalez, Generalni tajnik i gosp. Kahumbu Ntumba, predsjednik.
- Laussanna je multikulturalan grad! Od 127.000 stanovnika 48.000 su stranci, što znači oko 38% ukupne populacije.
U Laussani boravi više stranaca nego u 16 švicarskih kantona. Forum stranaca okuplja sve etničke zajednice i kulturna udruženja (njih više od 130). Osnovan je u cilju prikupljanja mišljenja i glasa stranaca kako bi podržao i pomogao proces integracije i pružio strancima značajniju političku snagu u društvu. Forum stranaca podržan je od grada Lausanne.

Izvršena je evaluacija putovanja. Skoro svi sudionici su izjavili da su se ispunila njihova visoka očekivanja od studijskog putovanja. Kao najkorisnije postignuće od studijskog putovanja naveli su: da su to bili novi kontakti, razmjena, modeli rada nekih asocijacija koji se mogu primijeniti i kod nas, nove ideje za svoj rad u zajednici, neposrednost domaćina, način rada multikulturalne zajednice...

Ostvarili smo i regionalnu razmjenu iskustava s organizacijom iz BiH, Fondacija lokalne zajednice Tuzla. Ova organizacija ima u svom programskom sadržaju organizaciju zajednice te se povezala s Centrom za mir Osijek, preko gosp. Paula Cromwela, organizatorom zajednice iz Amerike.

Studijsko putovanje na skupu organizatora zajednice iz nekoliko europskih država u Parizu 5-dnevni trening. Organizatori ove razmjene znanja i iskustva su or-

ganizacije iz Njemačke "The Forum on Community Organizing" (FOCO); Die Evangelische Kirche im Rheinland (EKiR).

Cilj je bio prenijeti volonterima, organizatorima zajednica iz post- socijalističkih zemalja vještine i znanja o organiziranju zajednice. Predstavljen je model organiziranja zajednice putem uključenosti građana koji su ukazivali na probleme i potrebe zajednice. Poticani su ka rješavanju problema uz suradnju s lokalnim vlastima. Dio seminara bio je usmjeren na aktivniju ulogu vjerskih institucija u organiziranju zajednice. Sudionici su bili iz zemalja južno-istočne Europe.

2.2.8.1. Interkulturalna razmjena mladih

Naš je projekt tri godine podržavao projekt "Interkulturalna razmjena" koji uključuje boravak djece iz Osijeka (RH) i Sombora (bivša SiCG) u Švicarskoj u Dječjem selu "Pestalozzi" u Trogenu.

Partnerske organizacije u provođenju projekta su: Kinderdorf Pestalozzi Trogen (CH) Udruženje građana Ravangrad Sombor (bivša SiCG) i Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek (RH).

Skupina iz Osijeka su bili mladi u starosnoj dobi od 14 do 17 godina. Ukupno 60 sudionika i tri voditelja. Cilj razmjene mladih bio je:

- Izobrazba i davanje potpore mladima iz različitih multikulturnih sredina u osvještavanju vlastite odgovornosti za razvoj lokalnih zajednica i demokratiziranje društva preko aktivne uloge pojedinca, te produbljivanje prekogranične suradnje.
- Doprinos otvaranju zatvorenih sredina, opterećenih ratom i poraćem, koje su okrenute sebi i prošlosti, a manje budućnosti.
- Učenje od federalne strukture švicarske države i društva i izrada eventualnih mogućnosti primjene ovoga modela baziranog na ozbiljno shvaćanoj samoupravi regija na naše lokalno društvo.
- Suzbijanje predrasuda i stvaranje pozitivne slike o drugima izgrađene na vlastitom iskustvu.

Iz evaluacije nakon povratka vidljivo je da su postignuti postavljeni ciljevi. Na pitanje što su postigli i što su ostvarili najbolje predočavaju njihovi odgovori:

Predstavili smo sebe i Hrvatsku. Upoznali smo dio Švicarske, ljude, prirodu i kulturu. Upoznali smo mlade iz Srbije i Crne Gore, Bosne i Hercegovine, Švicarske i susretali mnogo različitih naroda koji žive u Švicarskoj ili borave kao turisti. Družili smo se, zajedno radili u radionicama, planinarili, pjevali, bavili se sportom, išli na izlete...

Utvrđivali smo znanja iz njemačkog i engleskog jezika i komunikacijskih vještina. Napravili smo radio-emisiju na engleskom i njemačkom jeziku

Učili smo i prakticirali europske standarde stanovanja, ekologije i prehrane.

Oснаžili smo se i osamostalili ("Naučila sam sama donositi odluke i zauzimati se za sebe. Prije sam se uvijek oslanjala na roditelje." "Dečki su naučili prati suđe i spremati svoje sobe i kupaonicu".)

Stekli smo nove prijatelje raznih nacionalnosti i vjeroispovijesti.

Smanjili smo svoje strahove, predrasude i stereotipe ("Bojao sam se da će između nas i Srba doći tamo do sukoba, međutim, to se nije dogodilo, sasvim smo se lijepo družili." "Posebno su mi iskustvo bili Bosanci, danas ih vidim sasvim drugačije, baš su mi super"...)

2.2.9. Postignuća

U našem društvu izuzetno je važno uspostaviti vezu i suradnju između civilnog sektora i jedinica lokalne uprave i samouprave kao međusobno podržavajućih čimbenika razvoja lokalne zajednice.

Ovaj pristup transformira apatične i marginalizirane sektore društva u dinamične, sudjelujuće i politički aktivne građane, te dugoročno utječe na osnaživanje i održivost zajednice. U tom smislu u radu u lokalnim zajednicama postigli smo:

- uspostavljen je model suradnje između volontera i lokalne samouprave na održivom razvoju zajednice u Dalju, Tenji, Vukovaru, Belom Manastiru i Okučanima;
- uspostavljen je model dugoročne volonterske strukture –osnovani su volonterski servisi/centri koji surađuju sa lokalnom upravom;
- osnovan je regionalni Volonterski centar u Osijeku;
- ostvareno je međusobno umrežavanje volonterskih servisa/centara.
- osnaženi su, osposobljeni, motivirani i povezani organizatori zajednice.
- volonterski servisi/centri su preuzeli inicijativu održivog razvoja zajednice temeljenog na kulturi nenasilja u 5 zajednica (preduvjeti za održivost ostvarili su se kroz izobrazbu, motivaciju te sistem gratifikacije volontera iz lokalne zajednice)
- senzibilizirana je domaća javnost za rad lokalne zajednice i za njezine pojedinačne probleme (Prilog 3)
- uspostavljena je mreža kontakata – potpora volonterskim servisima lokalno, regionalno i međunarodno;
- lokalne zajednice prepoznaju ulogu volontera i volonterskog servisa/centra u održivom razvoju zajednice.
- veliki pomak ka održivosti ostvarili su Volonterskih servisi u pojedinim zajednicama, naročito u zajednicama: Osijeku, Dalju (prilog 2) i Tenji, gdje su se osnovali Volonterski centri kao neprofitne i nevladine udruge.

Mentori su s predstavnicima lokalne uprave i s volonterima izradili izlaznu strategiju za sve zajednice koje se temelji na osnovnim principima i načelima rada u proteklih tri godine. Usuglašene su osnovne vrijednosti i smjernice rada budućeg samostalnog rada novih organizacija bez izravne potpore Centra za mir Osijek. Volonterski servisi/centri u svoj rad ugradili su:

- sustavno promoviranje volonterstva i poticanje građanskog aktivizma;
- pružanje praktične potpore skupinama građana u provođenju aktivnosti korisnim za zajednicu;
- umrežavanje i povezivanje važnih subjekata u zajednici (lokalnu upravu, NVO-a, institucije, neformalne lidere i sl.) te povezivanje na lokalnoj, ali i na regionalnoj i međunarodnoj razini;
- provođenje aktivnosti od koristi za zajednicu na prethodno istraženim potrebama zajednice;
- provođenje specifične aktivnosti i projekte u zajednici koji potiču izgradnju mira, međunacionalnu suradnju, toleranciju, interkulturalnost i nenasilje;
- jačanje kapaciteta volonterskih servisa/centara kao organizacije.

Ove su smjernice registrirani volonterski centri ugradili u svoje Statute koji će i nakon završetka projekta, nadamo se, uspješno djelovati u svojim zajednicama. Temelje se na praktičnom iskustvu rada na terenu, koje je pretočeno u realne i željene buduće smjernice djelovanja tih skupina. Volonterski servisi/centri djeluju integrirajuće, povezujući inicijative unutar zajednice s lokalnom upravom i/ili podržavaju iste inicijative sa svojim kapacitetima. Oni su mjesto generiranja ideja i sinergičkog djelovanja sudionika u zajednici.

3. ISTRAŽIVANJE O UTJECAJU VOLONTERA U KREIRANJU IZGRADNJE MIRA I ZAJEDNICE U MULTIETNIČKIM ZAJEDNICAMA

3.1. Problem istraživanja

Istraživanje prati i vrednuje postignuća treće etape rada volontera u lokalnim multietničkim zajednicama. U prvoj etapi etnički mješoviti volonterski timovi realizirali su *Projekt aktivnog slušanja*. Sudjelujuće planiranje aktivnosti volontera i mještana realizirano je u drugoj etapi. U ovom istraživanju želi se ispitati mogu li volonteri, mentori i organizatori osnažiti multietničke lokalne zajednice na trajnije održivom miru i suživotu.

Nužne pretpostavke za trajnije održivi mir i suživot je spremnost za prosocijalno ponašanje. Prosocijalno ponašanje smo definirali kao: smanjivanje etničkog stereotipa, socijalne distancije i predrasuda, spremnost na verbalnu i praktičnu suradnju, odsustvo straha i osjećaj sigurnosti u multietničkim zajednicama.

3.2. Varijable i hipoteze

Ovo istraživanje ima uz deskriptivni i kauzalni karakter iz čega slijedi definiranje nezavisnih i zavisnih varijabli.

U teorijskom smislu pod nezavisnim varijablama podrazumijevamo pojavu koja se namjerno izaziva i koju je moguće varirati da bi se pratile promjene do kojih dolazi u nekim drugim pojavama. Za ovo istraživanje nezavisne varijable u empirijskoj realizaciji operacionalizirali smo kao: Rad volontera u multietničkim zajednicama Belog Manastira, Dalja, Okučana, Tenja i Vukovara u poticanju različitih oblika praktičnih aktivnosti u stvaranju uvjeta izgradnje mira ovisno o specifičnosti svake od navedenih lokalnih zajednica (vidljivo na stranici 19/20).

Teorijski definirano, zavisne varijable su pojave koje se mijenjaju pod utjecajem nezavisnih ili intervenirajućih varijabli. Zavisne varijable također je potrebno operacionalizirati do empirijske provjerljivosti. U ovom istraživanju mi smo definirali četiri zavisne varijable. Nezavisne varijable dovest će do sljedećih promjena:

1. Do međunacionalnog približavanje (pojedinačne varijable unutar ove skupine su: smanjivanje predrasuda prema drugim narodima, smanjivanje strahova od drugih naroda i razvijanje nove kvalitete u komunikaciji među različitim narodima).
2. Do osnaživanja multietničkih zajednica i njihovih uprava za samoodrživi razvoj (kroz isticanje prioriteta u svojoj lokalnoj zajednici, zadovoljstvo/nezadovoljstvo s radom lokalne uprave, vlastito sudjelovanje u lokalnoj samoupravi i iskazana želja za radom na određenim projektima u lokalnoj zajednici).
3. Do stava općeg poboljšavanje kvalitete življenja specifično usmjerenog na budućnost.
4. Do rasta motivacije za volonterski rad.

Hipoteza je preliminarni odgovor na postavljeno istraživačko pitanje. Po metodološkom modelu može biti afirmativna ili nulta hipoteza. Mi smo u ovom istraživanju postavili slijedeće afirmativne hipoteze:

1. Rad volontera, mentora i organizatora smanjit će socijalne distancije u međuetničkim zajednicama.
2. Volonteri, mentori, organizatori osnažit će zajednicu u stvaranju uvjeta za samoodrživi razvoj.
3. Volonterski rad osnažit će i dodatno motivirati i same volontere.
4. Sve navedene promjene poboljšat će i perspektivnost na području očekivane kvalitete življenja.

3.3. Ispitanici, postupci i instrumenti

Uzorak čine volonteri i mještani sljedećih lokalnih zajednica: Belog Manastira, Dalja, Okučana, Tenja, Vukovara. U navedenim lokalnim zajednicama radili su volonteri na Projektu i oni čine eksperimentalnu skupinu. U kontrolnu skupinu ulaze mještani Grubišnog Polja s okolnim mjestima u kojima neće biti volonterskog rada. U istraživanju su sudjelovali mještani izabrani po modelu slučajnog izbora. Karakteristike i reprezentativnost uzorka vidljiva je iz tablice 1.

Tablica 1. Karakteristike uzorka

	SPOL					POSAO			NACIONALNA PRIPADNOST								
	N	M	Ž	O	X	DA	NE	O	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	0.	S
V.	84	35	47	2	42	30	37	17	37	31	2	-	-	1		13	84
E1	50	19	31	-	42	19	20	11	24	16	7	1	1	-	-	1	50
E2	50	35	15	-	39	20	15	15	18	27	2	1	-	-	-	2	50
E3	100	54	46	-	41	29	48	23	62	29	-	-	1	1	-	7	100
E4	100	44	53	3	42	51	24	25	75	15	2	-	1	1	-	6	100
E5	60	27	32	1	29	24	8	28	27	25	-	-	-	-	-	8	60
E	360	179	177	4	39	143	115	102	206	112	11	2	3	2	-	24	360
K	93	35	55	3	41	56	23	14	50	19	2	-	5	-	13	4	93
S	537	249	279	9	40	229	175	133	293	162	15	2	8	3	13	41	537
%		46	52	2		57	43		55	30	3		2		3	7	100
						67	33										
E	360	179	177	4	39	143	116	101	206	112	11	2	3	2	-	24	360
%		50	49	1		68	32		57	31	3					7	98
K	93	35	55	3	41	56	23	14	50	19	2	-	3	-	13	93	
%		38	59	3		75	25		54	20	2	-	5	-	14	4	100

Objasnenje uz tablicu 1. E = eksperimentalne skupine: E1 Beli Manastir, E2 Dalj, E3 Okučani, E4 Tenje, E5 Vukovar, K = kontrolna skupina, V = volonteri; N = broj ispitanika, M = muških, Ž = ženskih, O = bez izjašnjenja, X = prosjek starosti u godinama, DA = zaposlen, NE = nezaposlen, O = ispitanici koji ne mogu biti zaposleni učenici, studenti, umirovljenici; nacionalna pripadnost: 1 = Hrvati, 2 = Srbi, 3 = Mađari, 4 = Slovenci, 5 = Romi, 6 = Muslimani, 7 = Slovaci, 0 = bez nacionalnog izjašnjavanja, S = svega ispitanika.

Ispitanici su u naš uzorak ušli po modelu slučajnog izbora. I pored ovakvog načina izbora naš uzorak relativno vjerodostojno u većini karakteristika reprezentira osnovni skup.

U eksperimentalnom skupu odnos po spolu je 50% muških, 49% ženskih uz 1% onih koji se po spolu nisu izjasnili. Prosječna dob ispitanika iznosi 39 godina, od kojih su 68% zaposleni i 32% nezaposleni (Omjer zaposlenih i nezaposlenih rađen je bez onih koji ne mogu biti zaposleni: učenici, studenti, umirovljenici). Navedeni podaci prema neslužbenim podacima dosta vjerodostojno predstavljaju osnovni skup.

U kontrolnoj skupini vjerodostojni su podaci na području prosječne starosti od 41 godine, odnosa zaposlenih 75% i nezaposlenih 25% (prema istom kriteriju kao i u eksperimentalnoj skupini). Na području spola uzorak ne odražava karakteristike osnovnog skupa jer je odnos 38% muških i 59% ženskih uz 3% neizjašnjenih.

Najbitnija karakteristika uzorka u ovom istraživanju je nacionalnost i nacionalna struktura, jer smo ispitivali ulogu volontera u stvaranju uvjeta mirnog suživota u multietničkim zajednicama.

U eksperimentalnoj skupini uzorak je po pitanju nacionalne strukture zadržao sve osobine osnovnog skupa. Prema službenim statistikama popisa stanovništva iz 1991. i 2001. na području osnovnog skupa živjelo je oko 57,7% Hrvata i 31,3% Srba. Gotovo je identična struktura i u našem uzorku 57% Hrvata i 31% Srba.

Zbog malog broja u strukturi i marginalnije uloge u prošlim događanjima ostale nacionalnosti nismo analizirali.

U kontrolnoj skupini uzorak nema navedenu reprezentativnost u odnosu na osnovni skup kao u eksperimentalnoj skupini.

Za prikupljanje podataka konstruirali smo dva upitnika MIR-1 (Prilog 4) za ispitanike mještane i MIR-2 (Prilog 5) za ispitanike volontere. Oba upitnika metodološki su konstruirana po istom modelu pitanjima zatvorenog, otvorenog i kombiniranog tipa. Anketu su provodili volonteri.

3.4. Statistička obrada

Prikupljeni podaci imaju narav kvantitativnih i kvalitativnih podataka. Kvantitativne podatke svrstali smo po frekvencijama, izračunali aritmetičke sredine i standardne devijacije. Statističku značajnost dobivenih podataka između eksperimentalne i kontrolne skupine testirali smo razlikama aritmetičkih sredina t vrijednost. Statističku značajnost na području osnaživanja lokalnih zajednica za samoodrživ razvoj testirali smo χ^2 .

Inicijalne i finalne rezultate kod volontera ispitali smo koeficijentom alijenacije, kojim se određuje stupanj neslaganja između dva mjerenja kod istih skupina.

Ostale nekvantitativne podatke analizirali smo kvalitativnom metodom utvrđujući među pojedinim analiziranim pojavama međusobne veze i tendencije.

4. REZULTATI I INTERPRETACIJA ISTRAŽIVANJA

Ovaj Projekt volonteri su realizirali u pet lokalnih zajednica: Belom Manastiru, Dalju, Okučanima, Tenji i Vukovaru. U navedenim lokalnim zajednicama pokrenuli su i realizirali niz praktičnih projekata zajedno s lokalnim stanovnicima. Po završetku Projekta proveli su istraživanje na uzorku od 360 ispitanika koji su izabrani modelom slučajnog izbora. U ovom istraživanju navedeni ispitanici čine eksperimentalnu skupinu.

Kontrolnu skupinu čine ispitanici iz Grubišinog Polja i njima susjednih mjesta. U tim sredinama nije bilo volonterskog rada i oni čine kontrolnu skupinu. Ispitanici su ušli u uzorak po istoj metodologiji kao i ispitanici eksperimentalne skupine. Broj ispitanika u kontrolnoj skupini iznosio je 93.

Stavovi ispitanika grupirani su u tri područja:

1. prosocijalno ponašanje
2. životno zadovoljstvo
3. zadovoljstvo s radom lokalne uprave i svojim sudjelovanjem u lokalnoj zajednici.

Unutar navedenih područja rezultati su u tablicama prikazani i analitički po pojedinim varijablama, a nakon toga su na drugi način sintetizirani i prikazani kroz grafikone.

4.1. Socijalna suradnja

Temeljni preduvjet u izgradnji uvjeta mira u multietničkim zajednicama je njihova spremnost na suradnju. Spremnost različitih nacija na suradnju ispitali smo kroz sedam pojedinačnih varijabli:

- Mislim da su svi pripadnici druge nacije nepovjerljivi.
- Mislim da su svi pripadnici druge nacije neiskreni.
- Mislim da su za sve što nam se loše dogodilo krivi pripadnici druge nacije.
- Smatram da su pomirenje i suživot s drugom nacijom mogući.
- U mom mjestu osjećam se.
- Imam jak osjećaj neodređenog straha.
- Na koji način komunicirati s pripadnicima druge nacije?

Na postavljene tvrdnje, odnosno pitanja, ispitanici su mogli diferencirano odgovarati od potpune socijalne distancije do pune suradnje. Odgovore ispitanika smo kvantificirali. Odgovore na području potpune socijalne distancije vrednovali smo minimalnim brojem bodova (1 bod). Odgovori na suprotnom području potpunog socijalnog slaganja vrednovali smo s maksimalnih 5 bodova. Ostali rezultati kretali su se u navedenim rasponima. Neodlučne odgovore, bez stava, vrednovali smo s 0 bodova i njih nismo uzimali u obzir u statističkoj obradi. Dobiveni rezultati prikazani su u tablici 2.

Tablica 2. Rezultati ispitanika na području socijalne suradnje

Pitanja	bodovi	Eksperimentalna skupina				Kontrolna skupina				t-vr.
		f	suma	X	stan.d.	f	suma	X	st.d.	
5. Mislim da su svi pripadnici druge nacije nepovjerljivi	a=1 tako je	35	35			5	5			
	b=3 nije tako	170	510			49	147			
	c=0 nemam stav	151	0			38	0			
	svoga	356	545	1,5	1,4	92	152	1,7	1,3	0,16
6. Mislim da su svi pripadnici druge nacije neiskreni	a=1 tako je	24	24			1	1			
	b=3 nije tako	186	558			52	156			
	c=0 nemam stav	147	0			40	0			
	svoga	357	582	1,6	1,3	93	157	1,7	1,3	0,52
7. Mislim da su za sve loše što nam se dogodilo krivi	a=1 svi pripadnici druge nacije	10	10			0	0			
	b=3 samo pojedinci druge nacije	49	147			8	24			
	c=5 pojedinci jedne i druge nacije	163	815			31	155			
	d=0 nemam stav	131	0			54	0			
	svoga	353	972	2,8	1,9	93	179	1,9	2,8	1,97
8. Smatram da su pomirenje i suživot s drugom nacijom	a=1 nemogući	24	24			2	2			
	b=3 mogući	234	702			53	159			
	c=0 nemam stav	96	0			38	0			
	svoga	354	726	2,1	0,9	93	161	1,7	1,3	2,22

9. U mom mjestu osjećam se	a=3 siguran	230	690			56	168		
	b=2 ni siguran ni nesiguran	113	226			33	66		
	c=1 nesiguran	12	12			4	4		
	svoga	355	928	2,6		93	238	2,6	
10. Imam jak osjećaj neo-dređenog straha	a= 3 ništa ne osjećam	160	480			40	120		
	b=2 nemam jak osjećaj straha	183	366			44	88		
	c=1 imam jak osjećaj straha	14	14			8	8		
	svoga	357	860	2,4	0,3	92	216	2,3	0,4
11. Vi razgovarate s osobama druge nacije	a=0 nemam priliku	45	0			6	0		
	b=1 ne želim razgovarati	7	7			0	0		
	c=2 samo se pozdravljam	18	36			9	18		
	d=3 normalno razgovaram	192	576			62	186		
	e=4 zajedno sudjelujemo u jednoj aktivnosti	27	108			2	8		
	f=5 zajedno sudjelujemo u više aktivnosti	81	405			14	70		
	svoga	370	1132	3,1	1,1	93	282	3,0	0,9
	Ukupno	2502	5745	2,3	1,2	649	1385	2,1	1,3

f = frekvencija podataka, X = aritmetička sredina, sd. d. = standarda devijacija, t - vr. = t vrijednost, statistička značajnost.

Granične t vrijednosti za više od 200 stupnjeva slobode na razini značajnosti 0,05 iznose 1,96 i na razini značajnosti 0,01 2,58. Prema tome rezultate iz naše tablice možemo po varijablama interpretirati

varijabla	5. $t = 0,16 < 1,96$	statistički nije značajan
varijabla	6. $t = 0,52 < 1,96$	statistički nije značajan
varijabla	7. $t = 1,97 > 1,96$	statistički značajan na razini 0,05
varijabla	8. $t = 2,22 > 1,96$	statistički značajan na razini 0,05
varijabla	9. $t = 0,00 < 1,96$	statistički nije značajan
varijabla	10. $t = 1,47 < 1,96$	statistički nije značajan
varijabla	11. $t = 0,91 < 1,96$	statistički nije značajan
sve 5-11.	$t = 1,67 < 1,96$	statistički nije značajan

Od sedam analiziranih varijabli u šest smo našli razlike između ispitanika eksperimentalne i kontrolne skupine. Ispitanici kontrolne skupine iskazali su manje prisustvo etničkoga stereotipa (varijable 5. i 6.) na području procjene iskrenosti i povjerenja drugih nacija. Navedene razlike nisu statistički značajne.

Ispitanici eksperimentalne skupine iskazali su veću socijalnu suradnju u četiri varijable (7, 8, 10, 11): krivnju za prošle loše događaje lociraju na pojedince jedne i druge nacije, više vjeruju u mogućnost mirenja i suživota s drugim nacijama, osjećaju se sigurnijim u svojim mjestima i prakticiraju poželjnije oblike verbalne komunikacije i zajedničke praktične aktivnosti.

U dvije varijable utvrđena je i statistička značajnost na razini 0,05. Ispitanici eksperimentalne skupine više vjeruju u mogućnost pomirenja i suživota, a krivnju za prošle događaje raspoređuju na pojedince jedne i druge nacije. U ovim varijablama imamo i statističku značajnost na temelju koje uočene promjene možemo pripisati volonterskom radu.

Ukupni rezultati svih sedam analiziranih varijabli ne daju nam statističku potvrdu za prihvaćanje prve hipoteze. Rad volontera, mentora i savjetnika smanjit će socijalne otklone u multietničkim zajednicama. Do određenih poželjnih promjena je došlo, no one nisu statistički značajne, osim dvije navedene.

4.1.1. Konkretizacija međunacionalne suradnje/distance

Na području socijalne suradnje ili distance ispitanici su mogli kod nekih anketnih pitanja i konkretizirati o kojim se nacijama radi i radi li se o pojedincima ili cijeloj naciji. Takva mogućnost postoji u sljedećim anketnim pitanjima.

5. Mislim da su svi pripadnici neke nacije nepovjerljivi.

a) tako je (navedi koje nacije) _____

6. Mislim da su svi pripadnici neke nacije neiskreni.
a) tako je (navedi koje) _____.
7. Mislim da su za sve loše što nam se dogodilo krivi:
a) svi pripadnici druge nacije (navedi koje) _____
b) samo pojedinci druge nacije (navedi koje) _____
c) pripadnici i jedne i druge nacije (navedi koje) _____
8. Smatram da su pomirenje i suživot s drugom nacijom:
a) nemogući (navedi kojom) _____
b) mogući (navedi kojom) _____
11. Vi razgovarate s osobama druge nacije
b) ne razgovaram jer to ne želim (navedi s kojom) _____
c) samo se pozdravljam (s kojom nacijom) _____
d) normalno razgovaram (s kojom nacijom) _____
e) zajedno sudjelujemo u 1 aktivnosti (s kojom nacijom) _____
f) Zajedno sudjelujemo u više aktivnosti (s kojom nacijom) _____

Konkretizacija socijalne suradnje/distance prikazana je u tablicama 3a, b, c.

Tablica 3a. Konkretizirane međunacionalne suradnje / distance u eksperimentalnoj skupini

Anketne tvrdnje	NACIONALNA PRIPADNOST									
	1	2	3	5	6	7	svi	suma	1:2	2:1
5a) Koje su nacije svi pripadnici nepovjerljivi	6	13	1	2	2	2	9	35	10	3
6a) Koje su nacije svi pripadnici neiskrenie	5	14	1	1			7	28	11	4
7a) Za sve loše što nam se dogodilo krivi su svi pripadnici druge nacije	1	10						11	9	1
b) samo pojedinci druge nacije	2	18						20	17	2
c) pojedinci i jedne i druge nacije	82	90			2		10	184	50	29
8a) Smatram da je suživot i pomirenje s drugom nacijom nemoguć	3	17						20	16	2
b) smatram da je moguć	29	73	7		3		60	172	56	23
11. S drugom nacijom ne razgovaram		7						7		7
c) samo se pozdravljamo	2	11		1			2	16	9	1
d) normalno razgovaram	18	35	2	1	2		112	170	27	14
e) zajednički sudjelujemo u 1 aktivnosti	6	8		4			2	17	7	4
f) zajednički sudjelujemo u više aktivnosti	9	18	6	1			35	69	9	9

Sve navedene tvrdnje odnose se na stav prema drugim nacijama. Brojevima su označene sljedeće nacije: 1 = Hrvati, 2 = Srbi, 3 = Mađari, 5 = Romi, 6 = Muslimani, 7 = Slovaci, svi = sve nacije.

Rezultate u tablici 3a treba iščitavati na sljedeći način na primjeru anketnog pitanja 5a) Svi pripadnici neke nacije su nepovjerljivi: Hrvati (6), Srbi (7), Mađari (1), Romi (2), Muslimani (2), Slovaci (2), svi narodi bez obzira na nacionalnost (9). Brojevi u zagradama označavaju frekvencije nepovjerenja uz pojedinu naciju.

Odnose 1:2 treba tumačiti na sljedeći način: od ukupnog broja 13 iskazanog nepovjerenjem prema Srbima 10 su iskaza dali Hrvati. Odnos 2:1 treba tumačiti kao od ukupnog broja nepovjerenje prema Srbima 3 su dali Hrvati. Analogija se primjenjuje i kod ostalih anketnih tvrdnji u tablici 3a.

U tablici 3b na metodološki isti način prikazani su podaci za kontrolnu skupinu. Tablicu 3b treba iščitavati na potpuno isti način kao i tablicu 3a.

Tablica 3b. Konkretizirane međunacionalne distance/suradnje u kontrolnoj skupini

Anketne tvrdnje	NACIONALNA PRIPADNOST									
	1	2	3.	5	6	7	svi	suma	1:2	2:1
5a) Koje su nacije svi pripadnici nepovjerljivi	1	4	-	-	-	-	-	4	4	1
6a) Koje su nacije svi pripadnici neiskreni	-	1	-	-	-	-	-	1	1	-
7a) Za sve loše što nam se dogodilo krivi su svi pripadnici druge nacije	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
b) samo pojedinci druge nacije	1	6	-	-	-	-	1	8	6	1
c) pojedinci i jedne i druge nacije	10	14	2	2	-	2	1	31	11	9
8a) Smatram da je suživot i pomirenje s drugom nacijom nemoguć	-	2	-	-	-	-	-	2	2	-
b) smatram da je moguć	35	7	-	2	1	5	3	53	6	31
11b) S drugom nacijom ne razgovaram	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
c) samo se pozdravljamo	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-
d) normalno razgovaram	32	10	-	2	-	4	1	49	8	23
e) zajednički sudjelujemo u 1 aktivnosti	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-
f) zajednički sudjelujemo u više aktivnosti	4	2	-	-	-	1	1	8	1	2

Nacionalnosti su označene istim brojevima kao i u tablici 3a.

Rezultati u kontrolnoj skupini pokazuju slične tendencije kao i oni u eksperimentalnoj. Ispitanici dijele krivnju između pojedinaca jedne i druge nacije, izrazito vjeruju u suživot i prakticiraju poželjne oblike komunikacije: normalnog razgovora i zajedničkog rada na praktičnim aktivnostima.

Iz rezultata prikazanih u tablici 3a i 3 b vidljivo je da su dominantni odnosi suradnje i otklona između dva većinska naroda po strukturi uzorka, zbog toga njihove odnose sintetizirano prikazujemo u tablici 3c.

Tablica 3c. Sintetizirani podaci na području socijalne suradnje/distance između Hrvata i Srba

Socijalna suradnja/otkloni	Eksperimentalna			Kontrolna		
	Svega	H↔S	%	Svega	H↔S	%
Suradnja Hrvata prema Srbima varijable: 7c, 8b, 11d, e, f	224	149	66,5	33	25	75,8
Suradnja Srba prema Hrvatima varijable: 7c, 8b, 11d, e, f	143	100	69,9	82	65	79,3
Otkloni Hrvata prema Srbima varijable: 5a, 7a, b, 8a, 11b, c	90	79	87,8	27	22	81,5
Otkloni Srba prema Hrvatima varijable: 5a, 7a, b, 8a, 11b, c	19	13	68,4	3	2	66,7
Svega suradnja međusobna		249	73,0		90	78,9
Svega međusobni otkloni		92	27,0		24	21,1

Iščitavanje: Od ukupno 224 socijalne suradnje prema Srbima 149 su dali Hrvati što iznosi 66,5%. Po analogiji i sve se ostale kategorije u ovoj tablici iščitavaju na isti način.

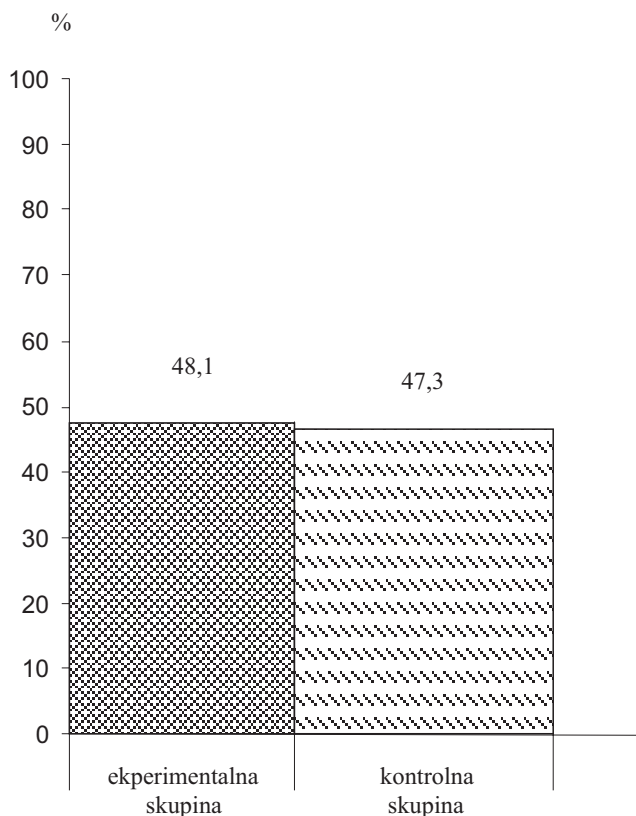
U obje skupine eksperimentalnoj i kontrolnoj izraženija je socijalna suradnja Srba prema Hrvatima u odnosu na Hrvate prema Srbima. Ista tendencija primjetljiva je i kod socijalnih otklona. Hrvati izražavaju veći socijalni otklon prema Srbima u odnosu na Srbe prema Hrvatima.

U obje varijable socijalnih otklona Hrvata prema Srbima i Srba prema Hrvatima manje su u kontrolnoj skupini u odnosu na eksperimentalnu. Isto tako ispitanici u kontrolnoj skupini izražavaju veću želju za socijalnom suradnjom u odnosu na eksperimentalnu skupinu.

Iz ukupnih rezultata vidljivo je da oba navedena naroda međusobno žele znatno veću suradnju (73,0% eksperimentalna i 78,9% kontrolna) u odnosu na socijalni otklon (27% eksperimentalna, 21,1% kontrolna).

Podatke iz socijalne suradnje/otklona grupirali smo u tri područja: etnički stereotip, osjećaj sigurnosti i nedostatak iracionalnog straha i mogućnosti suživota i poželjnih oblika komunikacije i suradnje i prikazali ih grafički. (str. 57)

U grafikonu 1. prikazali smo stavove ispitanika prema etničkom stereotipu. Za etnički stereotip sintetizirali smo pojedinačne rezultate pitanja: 5b) nije točno da su svi pripadnici neke nacije nepovjerljivi, 6b) nije točno da su svi pripadnici neke nacije neiskreni, 7c) za sve loše što nam se dogodilo krivi su samo pojedinci različitih nacija.

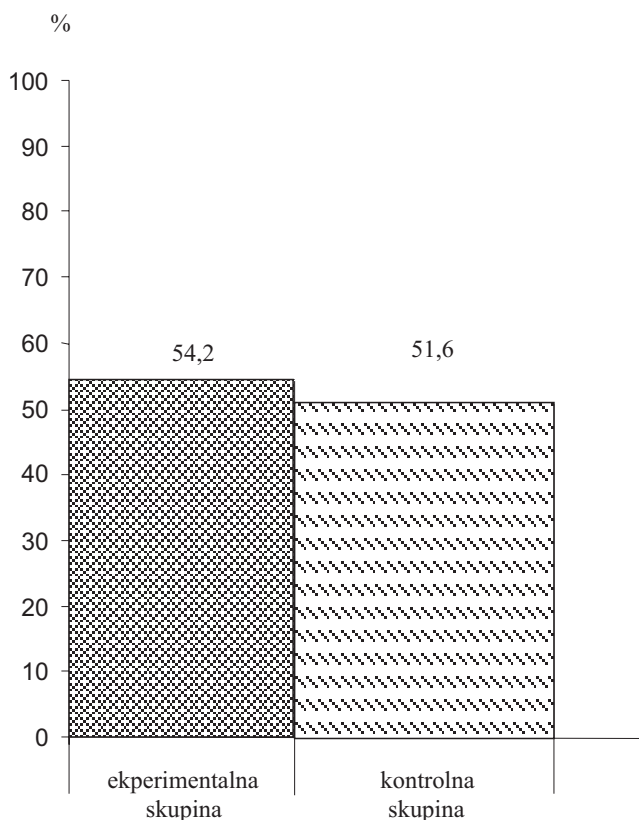

Grafikon 1. *Stavovi o nepostojanju etničkog stereotipa*

Ispod 50% ispitanika u obje skupine potvrdno odgovara na postavljene tvrdnje, što znači da ih više od 50% ili nema stava o ovom području, ili potvrđuju postojanje etničkog stereotipa. Pri tome su rezultati eksperimentalne skupine nešto više socijalno osjetljivi.

Odsustvo straha (racionalnog i iracionalnog) i osjećaje sigurnosti ispitali smo kroz dvije varijable: 9a) u mom mjestu osjećam se sigurnim i 10b) nemam jak osjećaj neodređenog straha.

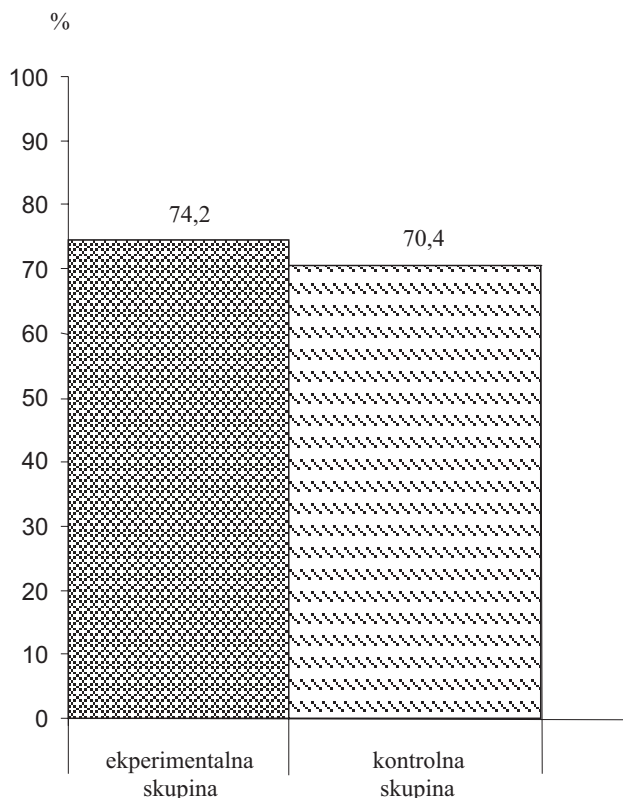
Sintetizirani rezultati u postotnim odnosima prikazani su u grafikonu 2.

Grafikon 2. *Stavovi na području sigurnosti i nedostatka straha*

Preko 50% ispitanika u obje skupine osjeća se sigurnim u svojim mjestima i nema navedene oblike straha. I na ovom području za nijansu su poželjniji stavovi ispitanika iz eksperimentalne skupine.

Treće područje našeg interesa je mogućnost suživota i novih kvaliteta u komuniciranju različitih nacija u multietničkim zajednicama. Ovo područje ispitali smo kroz pojedinačne varijable; 8b) smatram da su pomirenje i suživot s drugom nacijom mogući i 11d,e,f) s pripadnicima druge nacije normalno razgovaram i sudjelujem zajedno s njima u jednoj ili više praktičnih aktivnosti u našoj lokalnoj zajednici.

Grafikon 3. *Mogućnosti suživota i poželjni načini komuniciranja između pripadnika različitih nacionalnosti*

Gotovo tri četvrtine ispitanika, u obje skupine smatraju da je suživot moguć i da prakticiraju različite oblike komunikacije i suradnje. I na ovom području stavovi ispitanika u eksperimentalnoj skupini su nešto poželjniji s pozicije kriterija suživota u multietničkim zajednicama.

Na općoj razini nismo našli statističku značajnost kojom bi mogli potvrditi našu afirmativnu hipotezu. Rad volontera, mentora i organizatora smanjit će socijalnu distanciju u međuetničkim zajednicama.

U više pojedinačnih varijabli (7, 8, 9, 11) ispitanici iz eksperimentalne skupine iskazali su veću želju na području prosocijalnog ponašanja. Od navedene četiri varijable u dvije pojedinačne varijable (7,8) našli smo i statističku značajnost na razini 0,05, što se može dovesti u vezu s radom volontera.

Socijalna suradnja/distanca događa se uglavnom između Hrvata i Srba. U dihotomiji odnosa suradnje/otklona oba naroda znatno više izražavaju želju za suradnjom u odnosu na socijalni otklon. U sintetiziranim pojedinačnim varijablama na području: etničkog stereotipa, odsustvo straha, mogućnosti suradnje našli smo razlike između eksperimentalne i kontrolne skupine, ali ta razlika nije statistički značajna (dodatak iza strane 53).

4.2. Stavovi o životnom zadovoljstvu

Poboljšavanje međuetničke suradnje, smanjivanje osjećaja straha i sigurnosti, spremnost na suživot, uz ostale povoljnije uvjete trebali bi dovesti i do općeg povoljnijeg stava o životnom zadovoljstvu i njegovoj perspektivnosti. Ovo područje ispitali smo kroz četiri pojedinačne varijable:

- Koliko ste općenito zadovoljni dosadašnjim životom?
- Koliko ste zadovoljni ostvarenim ciljevima?
- Očekujete li poboljšanja u budućnosti?
- Koliko ste zadovoljni u odnosu na vaše prijatelje, poznanike i znance?

Rezultati su prikazani u tablici 4.

Tablica 4. Stavovi ispitanika o životnom zadovoljstvu

Pitanja	bodovi	Eksperimentalna skupina				Kontrolna skupina				
		f	suma	X	st.d.	F	suma	X	st. d.	t vr.
1. Koliko ste općenito zadovoljni svojim dosadašnjim životom?	a=5 vrlo zadovoljan	102	510			34	170			
	b=3 ni zadovoljan ni nezadovoljan	213	639			49	147			
	c=1 nezadovoljan	41	41			10	10			
	svoga	358	1190	3,3	1,6	93	327	3,5	1,3	1,35
2. Koliko ste općenito zadovoljni dosadašnjim ostvarenjem svojih ciljeva, želja, nada?	a=5 vrlo zadovoljan	88	440			28	140			
	b=3 ni zadovoljan ni nezadovoljan	206	618			52	156			
	c=1 nezadovoljan	62	62			13	13			
	svoga	356	1120	3,1	1,3	93	309	3,3	1,3	1,33
3. Očekujete li da ćete u budućnosti ostvariti ono što još niste uspjeli	a=5 sa sigurnošću očekujem	189	945			47	235			
	b=3 niti očekujem niti ne očekujem	121	363			26	78			
	c=1 ne očekujem	45	45			19	19			
	svoga	355	1353	3,8	1,4	92	332	3,6	1,6	0,38

4. Ako uspoređujete svoj život sa životom svojih prijatelja, kolega, znanaca ili susjeda, onda je vaš život općenito	a=5 značajno bolji	76	380			20	100			
	b=3 ni bolji ni gori	258	774			62	186			
	c=1 gori	23	23			11	11			
	svega	357	1177	3,3	1,0	93	297	3,2	1,1	0,77

Objašnjenje uz tablicu: f = frekvencija rezultata, X = aritmetička sredina st. d. = standardna devijacija, t. vr. = te vrijednost, statistička značajnost

Granične t vrijednosti za više od 200 stupnjeva slobode na razini značajnosti 0,05 iznose 1,96 i na razini 0,01 2,58. Prema tome rezultate iz tablice 4. treba tumačiti:

varijabla	1. t = 1,35 < 1,96	statistički nije značajan
varijabla	2. t = 1,33 < 1,96	statistički nije značajan
varijabla	3. t = 0,38 < 1,96	statistički nije značajan
varijabla	4. t = 0,77 < 1,96	statistički nije značajan

U kontrolnoj skupini ispitanici su zadovoljniji s dosadašnjom kvalitetom življenja i ostvarenjem cilja. Ispitanici u eksperimentalnoj skupini očekuju bolju kvalitetu življenja u odnosu na ispitanike u kontrolnoj skupini i zadovoljniji su u odnosu prema svojim prijateljima, poznanicima i znancima. Mogli bismo reći da su ispitanici u eksperimentalnoj skupini više okrenuti budućnosti, prosperitetniji su u odnosu na kontrolnu skupinu. Ni u jednoj promatranoj varijabli nisu nađeni rezultati na razini statističke značajnosti.

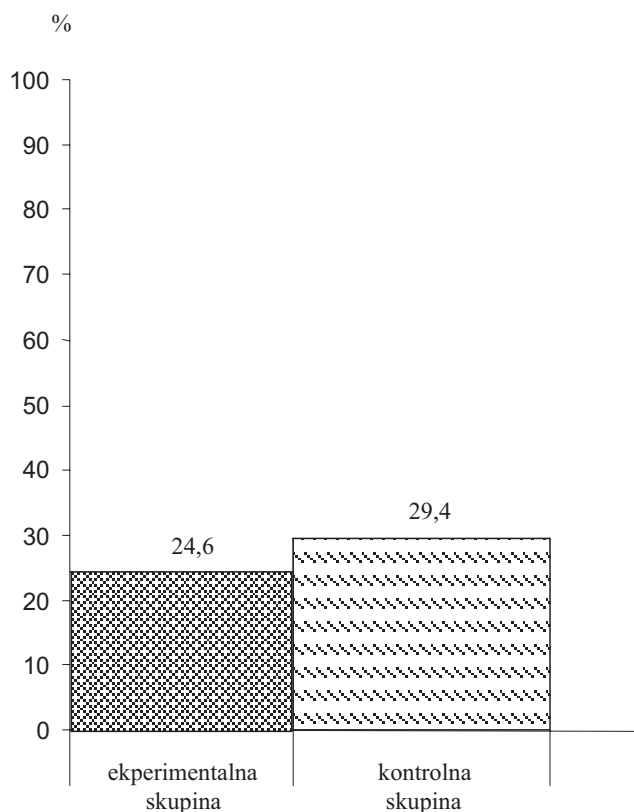
Stavove ispitanika na području životnog zadovoljstva moguće je usporediti s nekim ranijim istraživanjima (Krizmanić, M. i Kolesarić, V., 1992. i Munjiza, 2006., rad u tisku).

Krizmanić i Kolesarić su u procesu testiranja konstruktivne valjanosti Skale kvalitete življenja izvršili ispitivanja kod različitih studenata iz Hrvatske, Austrije, Sjedinjenih Američkih Država i Švedske. U varijabli koja je značajna i za naše istraživanja **Očekujete li da ćete u budućnosti ostvariti ono što do sada još niste uspjeli** dobili su rezultate koji se kreću između 3,8 i 4,9 (maksimalno moguć 5).

Munjiza je na uzorku srednjoškolaca i studenata, među kojima su bili i polaznici pedagoško-psihološkog obrazovanja čija se životna dob kretala između 23 i 56 godina što više odgovara našem uzorku, dobio aritmetičke sredine između 4,1 i 4,5 od maksimalno mogućih 5.

U našem uzorku na istoj varijabli u eksperimentalnoj skupini dobiveni su prosječni rezultati 3,8 a u kontrolnoj skupini 3,6. Naše vrijednosti su u odnosu na dva navedena istraživanja nešto niže što možemo interpretirati kao razlike u životnoj dobi i proživljenom iskustvu.

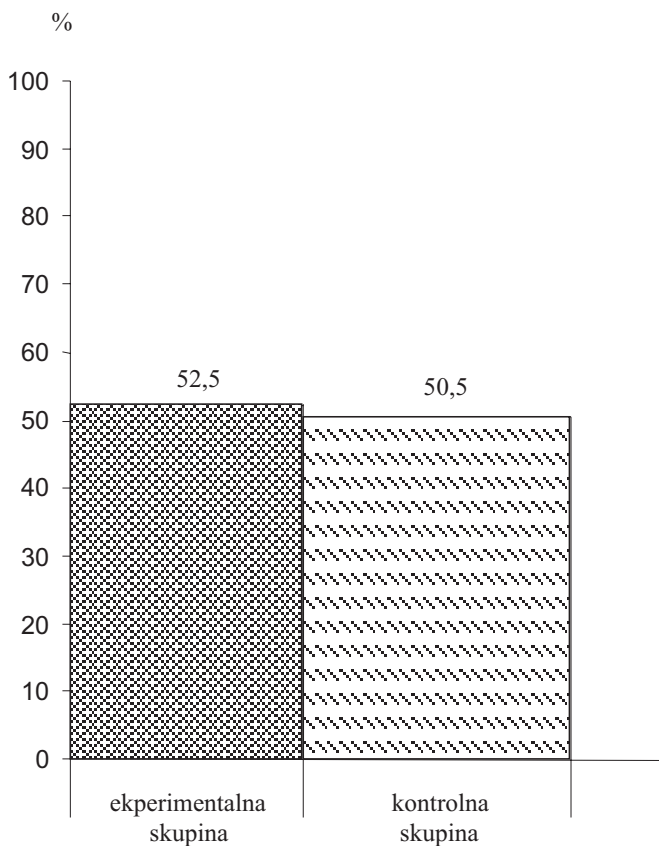
Stavove iz područja životnog zadovoljstva sintetizirali smo u dva područja. U prvo područje svrstali smo stavove ispitanika životnim zadovoljstvom usmjereno na prošlost i sadašnjost. Ono je ispitano pojedinačnim pitanjima: 1a) svojim dosadašnjim životom sam vrlo zadovoljan, 2a) ostvarenjem svojih ciljeva sam vrlo zadovoljan, 4a) moj život je u odnosu na moje prijatelje i poznanike značajnije bolji od njihovog.

Grafikon 4. *Stav ispitanika o životnom zadovoljstvu usmjerenom na prošlost i sadašnjost.*

Sa sadašnjim i prošlim životom relativno mali broj ispitanika je zadovoljan i on se kreće od oko jedne četvrtine u eksperimentalnoj skupini do oko jedne trećine u kontrolnoj skupini. Životno su zadovoljniji ispitanici iz kontrolne skupine usmjerenim na prošlost i sadašnjost.

Što ispitanici očekuju u budućnosti ispitali smo pitanjem 3a) sa sigurnošću očekujemo da ću u budućnosti ostvariti ono što još do sada nismo uspjeli.

Grafikon 5. *Stav ispitanika o životnom zadovoljstvu usmjerenom na budućnost*

Ispitanici u obje skupine znatno više očekuju od budućnosti u odnosu na ostvarenja u prošlosti i sadašnjosti. Rad volontera mijenjao je stavove ispitanika na području životnog zadovoljstva. Obje skupine, eksperimentalna i kontrolna, znatno više očekuju od budućnosti u odnosu na ostvareno u prošlosti i sadašnjosti. Premda ispitanici eksperimentalne skupine više očekuju od budućnosti u odnosu na kontrolnu skupinu ona nije statistički značajna.

4.3. Stavovi ispitanika prema stanju u lokalnoj zajednici

Bitni preduvjeti za suživot različitih nacija u lokalnoj zajednici su i opći društveni, gospodarski i komunalni odnosi i njihova razvijenost. Ova faza upravo je karakteristična po tome što su animatori (volonteri, mentori i budući organizatori) zajedno s mještanima pokrenuli čitav niz praktičnih projekata od zajedničkog interesa. Ovo područje ispitali smo kroz četiri pojedinačne varijable:

- Kako ste zadovoljni s radom lokalne uprave?
- Navedite tri bitna prioriteta u svojoj lokalnoj zajednici.
- U kojim ste aktivnostima osobno sudjelovali u svojoj lokalnoj zajednici?
- Ukoliko do sada niste sudjelovali u aktivnostima svoje lokalne zajednice biste li željeli i u kojim aktivnostima.

Zadovoljstvo/nezadovoljstvo s radom u lokalnoj zajednici prikazano je u tablici 5.

Tablica 5. Zadovoljstvo/nezadovoljstvo s radom lokalne samouprave

Zadovoljstvo s radom lokalne uprave	Eksperimentalna %	Kontrolna %
a) izrazito zadovoljstvo	9,3	2,4
b) osrednje zadovoljstvo	40,7	23,5
c) slabo zadovoljstvo	31,2	50,6
d) nemam stav	18,8	23,5
Svega	100	100

Zbog različitog broja ispitanika rezultati su iskazani u postotcima.

Ispitanici iz eksperimentalne skupine znatno su zadovoljniji radom lokalne uprave u odnosu na ispitanike iz kontrolne skupine. U eksperimentalnoj skupini 50% ispitanika je izrazito i osrednje zadovoljno, dok taj postotak u kontrolnoj skupini iznosi svega 25,9%. Relativno velik broj ispitanika u obje skupine nema stava o radu lokalne uprave.

Prioritetne potrebe lokalnih zajednica ispitali smo na način da je svaki ispitanik mogao navesti tri prioriteta za svoju lokalnu zajednicu. Dobivene rezultate smo obradili, sredili ih i prikazali ih kroz konkretizirana područja. Navedeni podaci prikazani su u tablici 6.

Tablica 6. Prioriteti u lokalnim zajednicama

Područja prioriteta	E N=360	K N=93
1. Gospodarstvo, posao, razvoj, usluge	239	40
2. Komunalno uređenje, infrastruktura, ekologija	192	36
3. Prosvjeta, kultura, šport	81	14
4. Opća i različita briga za mlade	50	12
5. Zdravstveno socijalno	23	9
6. Ostalo, vrlo različito, na razvrstano	211	21
Prosjek po ispitaniku	2,2	1,4
% od mogućih	73,7	47,3

Obrazloženje uz tablicu: E = eksperimentalna skupina, K = kontrolna skupina, N = ukupan broj ispitanika.

Znatno veći broj prioriteta istaknuli su ispitanici iz eksperimentalne skupine. Oni su naveli 2,2 prioriteta po ispitaniku, istovremeno je taj broj kod ispitanika kontrolne skupine 1,4 po ispitaniku. U odnosu na maksimalno mogući broj prijedloga ispitanici eksperimentalne skupine to su napravili u 73,7% u odnosu na 47,3% kod ispitanika kontrolne skupine. Ove razlike mogli bi posredno vezati za volonterski rad u lokalnim zajednicama.

Osobno sudjelovanje u aktivnostima lokalne zajednice ispitano je pitanjem u kojim ste aktivnostima u lokalnoj zajednici do sada radili. Dobivene rezultate smo grupirali u srodna područja i rezultate prikazali u tablici 7.

Tablica 7. U kojim ste aktivnostima u svojoj lokalnoj zajednici radili?

Područja aktivnosti	E N=360	K N=93
1. Kultura, razonoda, zabava, organizacija slobodnog vremena	65	11
2. Sportsko-rekreativne aktivnosti	22	6
3. Humanitarno, vjerske, karitativne	21	5
4. Različiti oblici kreativnih radionica	9	3
5. Neformalne udruge, mirovni pokreti	9	2
6. Komunalno-ekologijsko	9	1
7. Ostalo-nerazvrstano	25	4
Svega	160	32
Prosjek po ispitaniku	0,44	0,34
Postotak od mogućih	44	34

Obrazloženje uz tablicu: E = eksperimentalna skupina, K = kontrolna skupina, N = ukupan broj ispitanika.

Iz rezultata je vidljivo da su ispitanici eksperimentalne skupine naveli znatno veće osobno sudjelovanje u aktivnostima vlastite lokalne zajednice. Gotovo svaki drugi član iz eksperimentalne skupine sudjelovao je u nekoj aktivnosti, dok je u kontrolnoj skupini to naveo svaki treći ispitanik. Ove razlike možemo vezati uz rad volontera. Njihov temeljni zadatak bio je da organiziraju, pokreću, prate i usmjeravaju različite vrste praktičnih aktivnosti. Sudjelovanje stanovnika u akcijama značajnim za lokalnu zajednicu između ostalih treba pripisati volonterskom radu. Različite akcije posebno one praktičnog karaktera trebale su zbliziti ljude i kontinuirano ih pripremati za suživot u uvjetima multietičnosti.

Želju ispitanika da se osobno uključe u rad lokalne zajednice ispitati smo posljednjim pitanjem unutar ovog područja. Rezultati su prikazani u tablici 8.

Tablica 8. Da li biste željeli raditi u lokalnoj zajednici i u kojim aktivnostima?

Aktivnosti	E N=200	K N=61
1. Općenito želim bez konkretizacije	63	16
2. Sportsko rekreativne	3	2
3. Humanitarno-vjerske	3	2
4. Kulturno-zabavne	2	1
5. Različiti, nerazvrstani oblici	4	1
Svega DA	75	22
Postotak od mogućih	37,5	36

Objašnjenje uz tablicu: E = eksperimentalna skupina, K = kontrolna skupina, N = ukupan broj ispitanika.

Broj mogućih ispitanika za eksperimentalnu i kontrolnu skupinu odredili smo tako da smo od ukupnog broja ispitanika oduzeli one koji su naveli da već rade u lokalnoj zajednici. Na taj način za eksperimentalnu skupinu dobili smo 200 ispitanika, a za kontrolnu skupinu 61 ispitanik.

Neznatno veći broj ispitanika iz eksperimentalne skupine izrazio je želju za radom u lokalnoj zajednici u odnosu na kontrolnu skupinu. U obje skupine primjetljiva je velika neodlučnost oko vrste aktivnosti i tu će im trebati pružiti dodatne informacije i pomoć što će biti posao budućih organizatora.

Statističku značajnost navedenih promjena ispitali smo χ^2 . Rezultati su prikazani u tablici 9.

Tablica 9. Stavovi ispitanika prema stanju u lokalnoj zajednici

Varijable	Ostvarene frekvencije			Teorijske frekvencije		
	E	K	S	E	K	S
13	50	26	76	45	21	76
12	74	47	121	71	50	76
14	44	34	78	46	32	78
15	38	36	74	44	30	74
Svega	206	143	349	206	143	349

Objašnjenje za varijable: 13 = zadovoljstvo s radom lokalne uprave, 12 = iskazani prioriteta u lokalnim zajednicama, 14 = vlastito sudjelovanje u radu lokalne zajednice, 15 = želja za radom u lokalnoj zajednici, E = eksperimentalni, K = kontrolni, S = svega.

Rezultati χ^2

$$1. f_{ta} = 0,56 \qquad f_{te} = 0,10$$

$$2. f_{tb} = 0,81 \qquad f_{tf} = 0,13$$

$$3. f_{tc} = 0,13 \qquad f_{tg} = 0,82$$

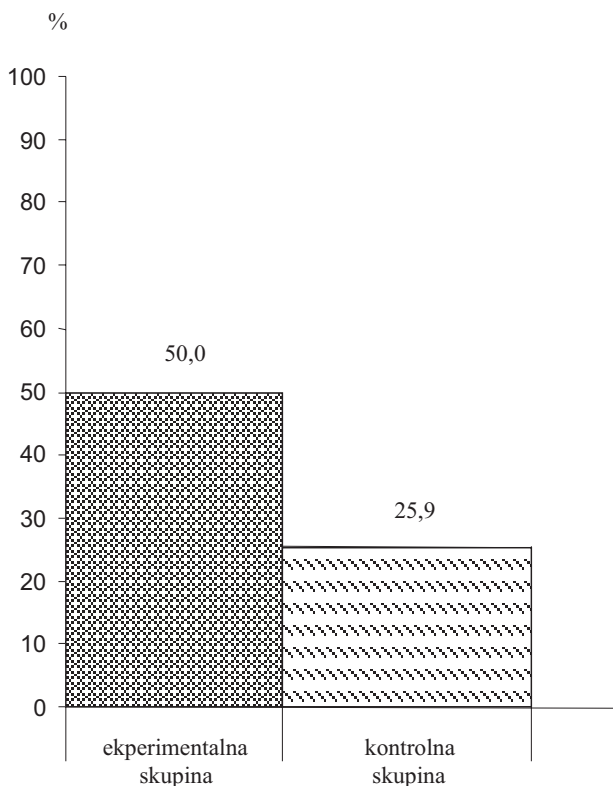
$$4. f_{td} = 0,18 \qquad f_{th} = 1,20$$

$$\chi^2 \text{ ukupan} = 4,83$$

Za 3 stupnja slobode (4 reda – 1 X 2 kolone-1) χ^2 na razini značajnosti 0,05 iznosi 7,185. Naš χ^2 4,83 < 7,185 i nije statistički značajan.

Pored ostalog rad volontera na nizu diferencirano praktičnih aktivnosti trebao je dovesti do osposobljavanja lokalnih zajednica za samoodrživi razvoj i samofunkcioniranje u uvjetima multietičnosti. Ovo područje ispitali smo kroz: zadovoljstvo radom lokalne uprave, uočavanjem i isticanjem prioriteta u svojoj lokalnoj zajednici, vlastitim sudjelovanjem u aktivnostima lokalnih zajednica i spremnošću za sudjelovanjem u budućim akcijama.

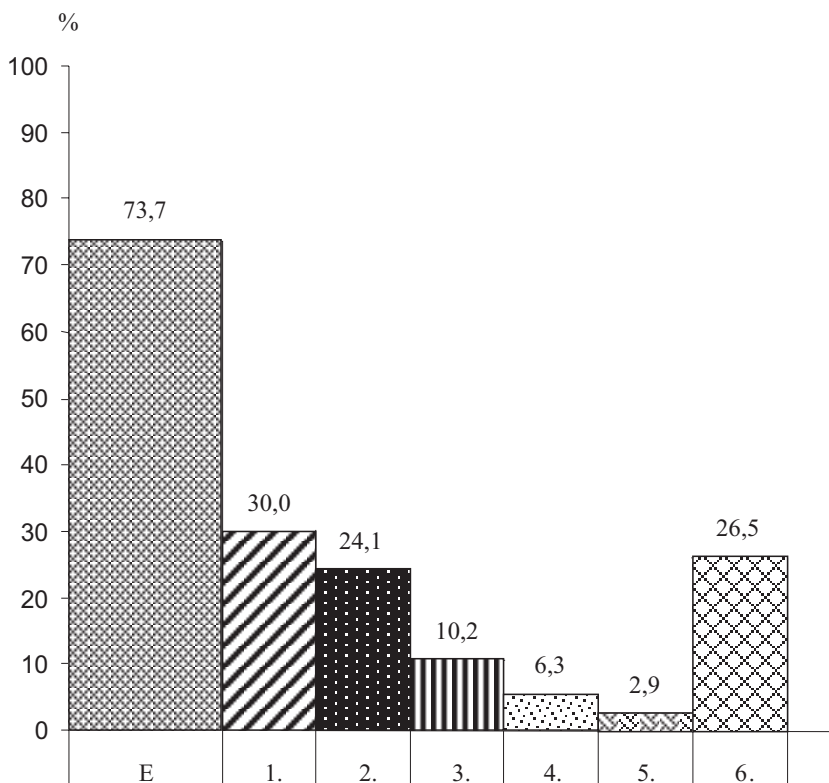
U grafikonu 6. prikazani su rezultati 13. pitanja koliko ste zadovoljni radom lokalne uprave kroz tvrdnje izrazito sam zadovoljan i osrednje sam zadovoljan.

Grafikon 6. *Zadovoljstvo s radom lokalne uprave*

Na ovom području postoji značajna razlika između ispitanika eksperimentalne i kontrolne skupine. Gotovo da su dvostruko zadovoljniji radom lokalne uprave ispitanici eksperimentalne skupine u odnosu na ispitanike kontrolne skupine. Budući da se ove dvije skupine razlikuju po volonterskom radu ili neradu, to ove razlike možemo pripisati i utjecajima volonterskog rada.

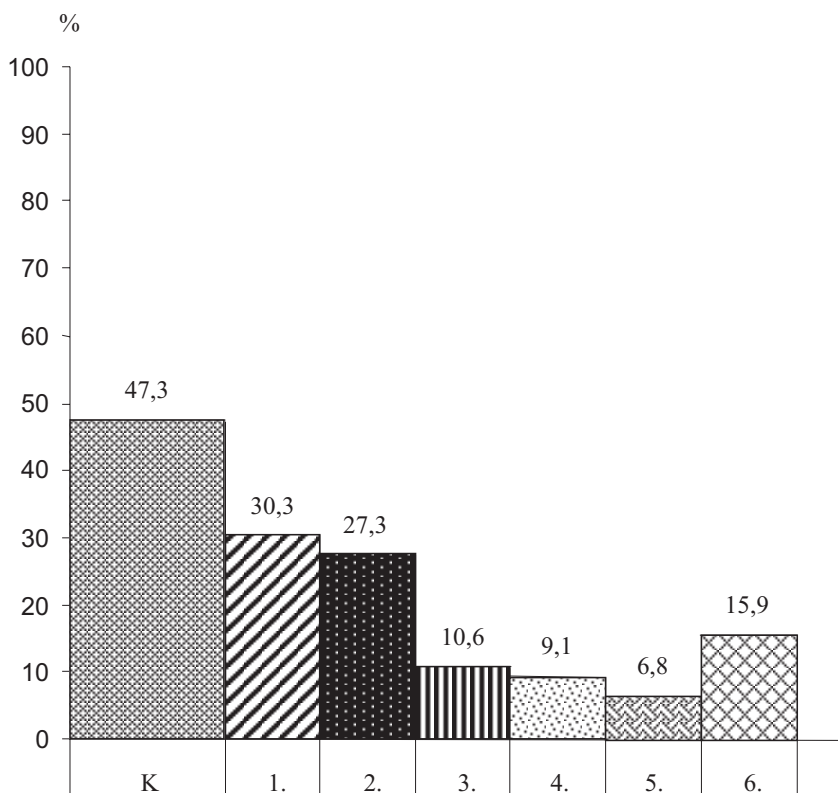
Svaki ispitanik mogao je ponuditi tri prioriteta za svoju lokalnu zajednicu. Pošli smo od teze sto su ispitanici spremniji navesti veći broj prioriteta da su informiraniji i zainteresiraniji za rad svojih lokalnih zajednica. U grafikonu 7a prikazali smo rezultate za eksperimentalnu skupinu, a u grafikonu 7b za kontrolnu skupinu. Kod ovih područja prikazali smo i vrste prioriteta koje su ispitanici naveli.

Grafikon 7a) *Prioriteti u lokalnim zajednicama*

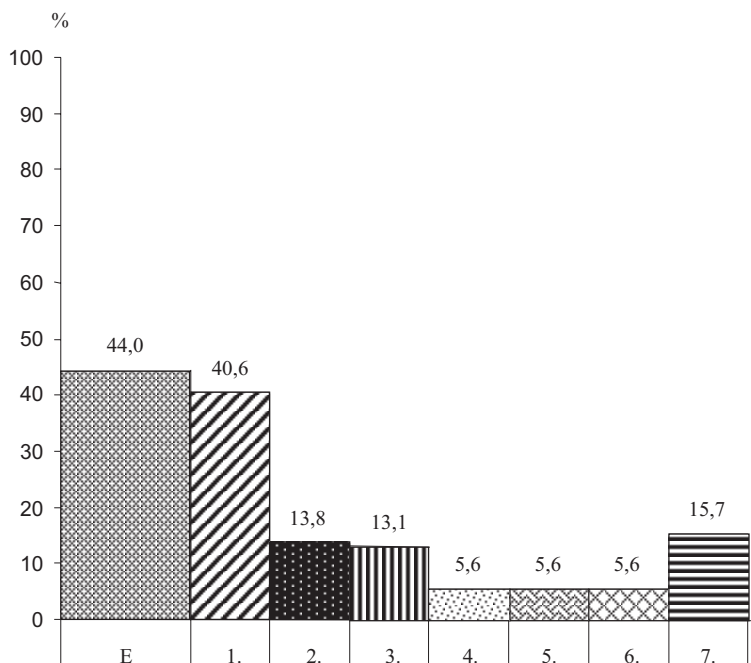
Obrazloženje uz grafikon 7a. E = eksperimentalna skupina, 1 = gospodarstvo, usluge, razvoj, posao; 2 = komunalno uređenje, infrastruktura, ekologija; 3 = prosvjeta, kultura, sport, 4 = opća i različita briga za mlade; 5 = zdravstveno i socijalno područje; 6 = ostalo nerazvrstano.

Postoci 1-6 računati su na temelju ukupno istaknutih prioriteta. Po istoj metodologiji rađen je i sljedeći grafikon 7b, samo se rezultati odnose na kontrolnu skupinu označenu sa slovom K.

Grafikon 7b) *Prioriteti u našim lokalnim zajednicama*

Ispitanici eksperimentalne skupine pokazuju znatno veći interes i informiranost za rad svoje lokalne zajednice jer su istakli znatno veći broj prioriteta. Hijerarhija prioriteta je u potpunosti ista u obje promatrane skupine.

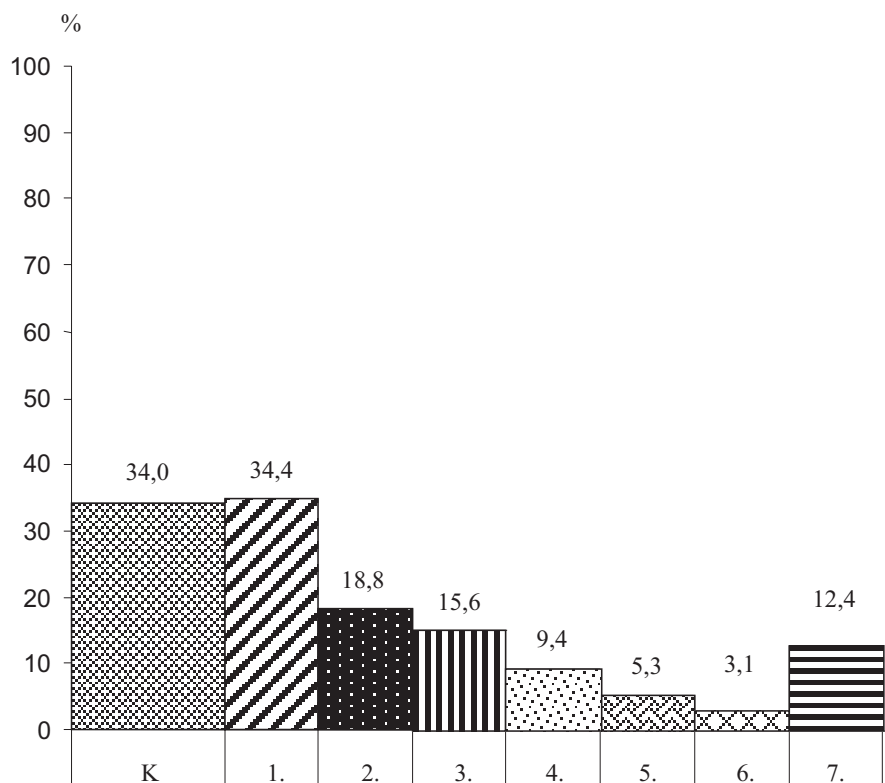

U anketnom pitanju otvorenog tipa (pitanje 14) ispitanici su mogli navesti sve aktivnosti u kojima su sudjelovali u svojim lokalnim zajednicama. Rezultate smo svrstali u broj navedenih aktivnosti i vrste aktivnosti u kojima su sudjelovali. Za ispitanike eksperimentalne skupine rezultati su prikazani u grafikonu 8a) a za ispitanike u kontrolnoj skupini 8b)

Grafikon 8a) *Vlastito sudjelovanje i vrste aktivnosti u lokalnim zajednicama*

Obrazloženje uz grafikon 8a) E = eksperimentalna skupina, 1 = kultura razonoda, zabava; 2 = sport i rekreacija; 3 = humanitarne, vjerske karitativne aktivnosti; 4 = različiti oblici kreativnih radionica; 5 = neformalne i mirotvorne udruge; 6 = komunalno-ekološke aktivnosti 7 = ostalo nerazvrstano.

Postoci 1 - 7 računati na temelju ukupnog broja navedenih aktivnosti.

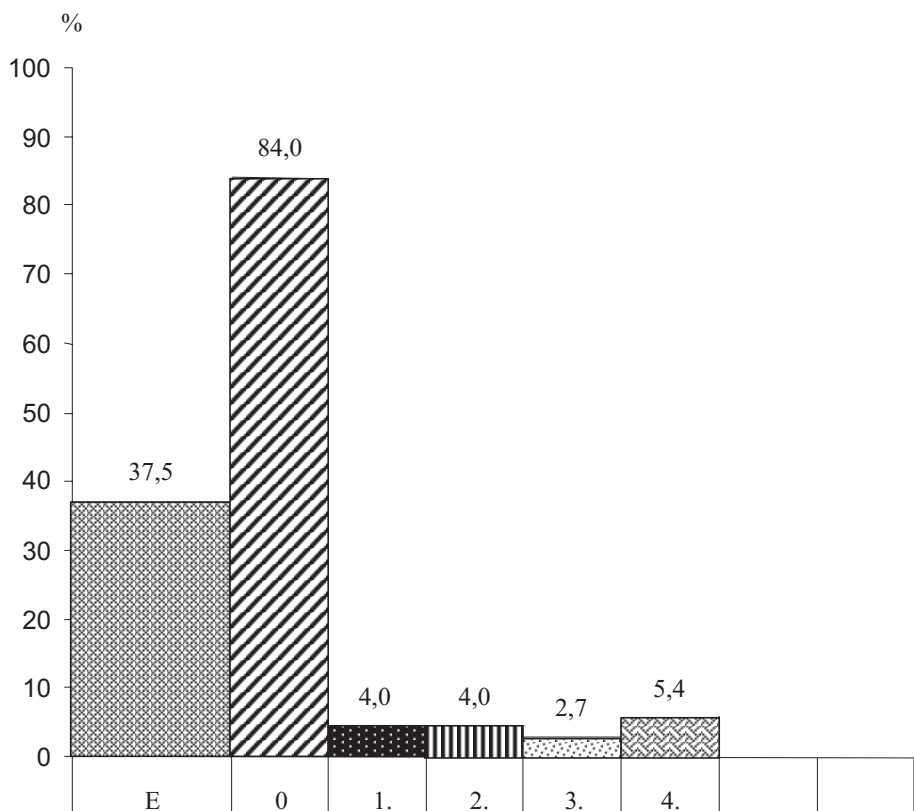
Grafikon 8b) *Vlastito sudjelovanje i vrste aktivnosti u lokalnim zajednicama*

Obrazloženje je isto kao u grafikonu 8a, samo se podaci odnose na kontrolnu skupinu označeno slovom K.

Za oko desetak posto ispitanici eksperimentalne skupine naveli su veći broj vlastitog sudjelovanja u aktivnostima svojih lokalnih zajednica. Hijerarhičnost i redak vrsta aktivnosti je isti u obje skupine.

U posljednjem 15. pitanju iz područja zadovoljstva radom lokalne uprave ispitali smo želje ispitanika za vlastitim sudjelovanjem u aktivnostima lokalne zajednice. Ovo pitanje odnosilo se samo na one ispitanike koji su se izjasnili da do sada nisu radili u aktivnostima lokalnih zajednica.

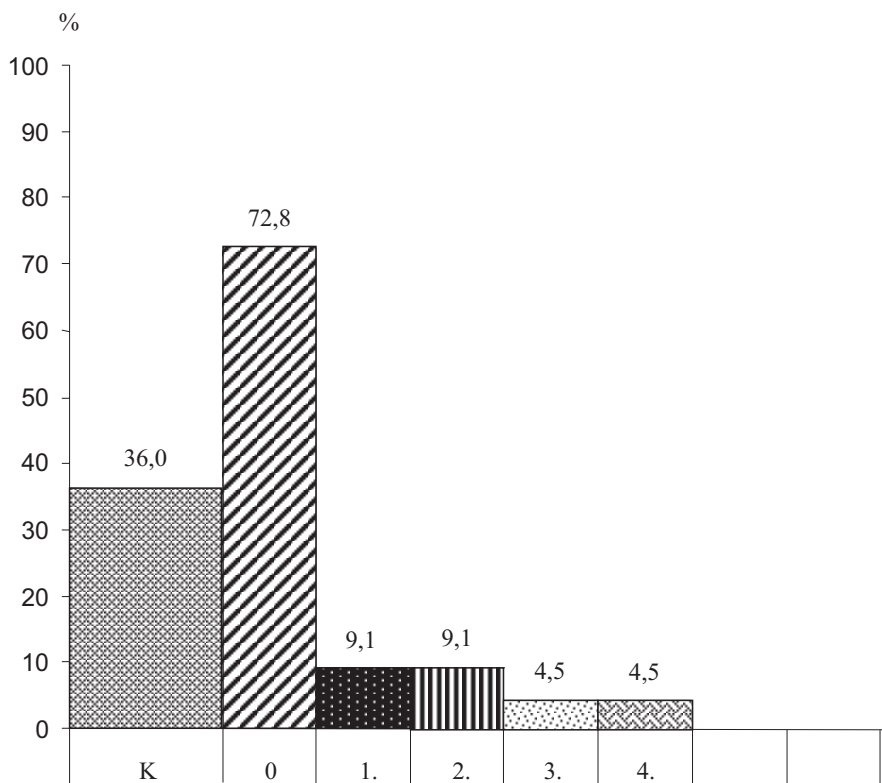
Rezultati ispitanika prikazani su u grafikonu 9a) za ispitanike eksperimentalne skupine i 9b) za ispitanike kontrolne skupine. Uz želju rada trebali su napisati i vrstu aktivnosti ako mogu.

Grafikon 9a) *Želim raditi u svojoj lokalnoj zajednici i vrste aktivnosti*

Objasnjeno uz grafikon 9a) E = eksperimentalna skupina, 0 = želim raditi, ali ne znam u kojoj aktivnosti; 1 = sportsko-rekreativne; 2 = humanitarno-vjerske; 3 = kulturno-zabavne; 4 = ostale nerazvrstane.

Postotak 0 - 4 rađen na temelju ukupnog broja izlaznih želja.

Grafikon 9b) *Želim raditi u svojoj lokalnoj zajednici i vrste aktivnosti*

Obrazloženje je isto kao za grafikon 9b, samo se radi o rezultatima kontrolne skupine označene slovom K.

Ispitanici u eksperimentalnoj skupini nešto su spremniji raditi u svojoj lokalnoj zajednici. Uz želju da rade u obje skupine visoka je neodlučnost što bi željeli raditi. Ovaj podatak može upućivati na slabu informiranost. U obje skupine isti je poredak navedenih vrsta aktivnosti.

U svim analiziranim područjima o zadovoljstvu s radom lokalne uprave, vlastitim sudjelovanjem u radu i željom za budućim radom u lokalnoj zajednici ispitanici iz eksperimentalne skupine su zadovoljniji, više sudjeluju u sadašnjem radu i više žele raditi i u budućnosti.

Odgovorniji stavovi na području rada lokalne uprave i vlastitog sudjelovanja kod ispitanika eksperimentalne skupine su rezultati i volonterskog rada u njima. Ispitanici eksperimentalne skupine zadovoljniji su s radom lokalne uprave, mogu navesti više prioriteta potrebnih za svoju lokalnu zajednicu, osobno su više uključeni u rad lokalne zajednice i u budućnosti žele više raditi u svojoj lokalnoj zajednici. Ovu razliku možemo pripisati i radu volontera, no ne samo njima jer nije nađena statistička značajnost.

4.4. Utjecaj volonterskog rada na volontere (rezultati istraživanja)

Očekuje se da će se volonteri kroz volonterski rad i sami mijenjati. Kod volontera smo izvršili inicijalno i finalno ispitivanje istim instrumentom upitnikom MIR-2. Inicijalno ispitivanje izvršeno je prije početka volonterskog rada, a finalno na kraju volontiranja. U statističku obradu ušli su samo oni volonteri koji su sudjelovali u oba ispitivanja i na taj način smo dobili 84 ispitanika.

Promjene kod volontera ispitali smo na sljedećim područjima:

1. životnom zadovoljstvu,
2. značajnosti volonterskog rada za zajednicu i osobna značajnost,
3. rast motivacija za volonterski rad.
4. zadovoljstvo s radom lokalne uprave i zadovoljstvo vlastitim radom u lokalnoj zajednici.

Po sličnoj metodologiji kao i u prethodnom području neke analitičke rezultate iz tablica smo sintetizirali i prikazali ih grafički.

4.5. Mijenja li volonterski rad i same volontere?

Volonteri svojim aktivnostima nastoje unijeti promjene i poboljšanja u lokalne zajednice. Nastoje u lokalnim zajednicama stvoriti povoljna ozračja i uvjete za suživot u multinacionalnim zajednicama. Očekuje se da se u procesu volontiranja i sami mijenjaju. Pri realizaciji projekta *Utjecaj u procesu slušanja na one koji slušaju i koje se sluša* potvrđena je teza o promjenama i kod volontera.

Izmjene volontera u ovom Projektu istražili smo u nekoliko područja. Prvo područje u našem istraživanju je stav o životnom zadovoljstvu. Kod volontera smo proveli inicijalno ispitivanje prije rada na Projektu i finalno ispitivanje pri kraju rada na Projektu. U istraživanju je sudjelovalo 84 volontera. Iskazani stavovi u inicijalnom i finalnom ispitu prikazani su u tablici 9.

Tablica 9. Stav volontera o životnom zadovoljstvu

Anketne tvrdnje	Inicijalno f	Finalno f
1. Koliko ste općenito zadovoljni svojim dosadašnjim životom?		
a) vrlo zadovoljan	38	28
b) ni zadovoljan ni nezadovoljan	43	49
c) nezadovoljan	3	5
2. Koliko ste zadovoljni ostvarenjem svojih ciljeva?		
a) vrlo zadovoljan	33	25
b) ni zadovoljan ni nezadovoljan	47	53
c) nezadovoljan	1	3
3. Očekujete li uspješniju budućnost?		
a) sa sigurnošću očekujem	51	51
b) niti očekujem niti ne očekujem	24	24
c) ne očekujem	9	4
4. Vaš život je u odnosu na prijatelje i znance		
a) značajno bolji	35	26
b) ni bolji ni gori	46	51
c) gori	1	4

Obrazloženje uz tablicu: Inicijalno f = frekvencije u inicijalnom anketiranju. Finalno f = frekvencije u finalnom anketiranju.

U finalnom ispitivanju ostvareni su bolji rezultati u odnosu na stanje očekivanog životnog zadovoljstva. Rezultati su nominalno isti, ali su zbog manjeg broja ispitanika u finalnom ispitu u prosjeku bolji. U ostalim varijablama na području životnog zadovoljstva rezultati su bolji u inicijalnom ispitu. Budući su te varijable usmjerene na prošlost i sadašnjost, a varijabla u kojoj su ostvareni bolji rezultati usmjereni na budućnost ukazuje na pozitivne promjene volontera, postali su optimističniji.

Promjene između inicijalnog i finalnog ispita testirali smo koeficijentom alijenacije, kojim se utvrđuje razlika između dva mjerenja paralelnih skupina ili istih skupina i ustanovili da iznosi 0,30 i da je statistički značajan. Utvrđene razlike nisu velike, ali su statistički značajne što ukazuje da nisu nastale slučajno.

Stav volontera prema važnosti svog rada ispitali smo pojedinačnim varijablama: Što vas je potaklo da sudjelujete u mirovnim aktivnostima? Koliko je volonterski rad značajan za zajednicu? Koliko vama osobno znači volonterski rad u zajednici. Obradeni i sređeni rezultati prikazani su u tablici 10.

Tablica 10. Stavovi volontera o značajnosti svoga rada

Ispitne tvrdnje	Inicijalno f	Finalno f
5. Što vas je potaklo da radite u mirovnim aktivnostima		
a) nisam o tome razmišljao	16	18
b) ne znam	3	3
c) mislim da vršim svoju građansku dužnost	32	38
d) imam jak osobni motiv za rad u zajednici	25	23
6. Koliko je volonterski rad važan za zajednicu		
a) nisam o tome razmišljao	1	4
b) nije važan	0	0
c) ima osrednju vrijednost	22	13
d) jako je važan	61	67
7. Koliko vama osobno znači volonterski rad		
a) nisam o tome razmišljao	13	13
b) ništa mi posebno ne znači	4	1
c) znači mi puno	44	48
d) znači mi toliko da sam često inicijator aktivnosti	22	20

Obrazloženje uz tablicu Inicijalno f = frekvencije u inicijalnom anketiranju, Finalno f = frekvencije u finalnom anketiranju.

Volonteri najveći značaj svog rada pridaju značajnosti za lokalnu zajednicu i tu se rezultati približavaju gornjoj granici. U toj varijabli ostvareni su bolji rezultati u finalnom ispitivanju. U finalnom ispitivanju ostvareni su bolji rezultati i u tvrdnji što za vas osobno znači volonterski rad. Sličan odnos uočen je i u prvoj varijabli što vas je potaklo za volonterski rad.

Razliku između inicijalnih i finalnih rezultata također smo testiralo koeficijentom alijenacije koji u ovom području iznosi 0,69 i statistički je značajan na razini 0,05.

Na pitanju što vas je potaklo na volonterski rad pored ponuđenih odgovora ispitanici su mogli dopisati razloge koji nisu navedeni. Ovu mogućnost u inicijalnom ispitu iskoristilo je 26 ispitanika, a u finalnom 28. Sređeni rezultati prikazani su u tablici 11.

Tablica 11. Za rad u volonterskim aktivnostima odlučio sam se zbog

Vrsta aktivnosti	Inicijalno f	Finalno f
1. Rad za opće dobro	14	23
2. Pripremanje stanovništva za suživot	12	11
3. Poboljšavanje kulturno-sportskih aktivnosti	4	5
4. Vlastita potreba i odgovornost	3	3
5. Ostalo-nerazvrstano	3	1
Svega	37	43

Obrazloženje uz tablicu: Inicijalno f = frekvencije u inicijalnom anketiranju, Finalno f = frekvencije u finalnom anketiranju.

U finalnom ispitivanju volonteri su pokazali veći interes za iskazivanje i osobnih motiva na području svog rada. Iz rezultata je vidljivo da je u finalnom ispitivanju kao razlog volonterskog rada došlo do znatnog pomaka na području rada za opće dobro.

Zadovoljstvo s radom lokalne uprave ispitano je s dvije varijable: Koliko ste zadovoljni s radom lokalne zajednice i vlastito sudjelovanje u aktivnostima. Zadovoljstvo s radom lokalne uprave prikazano je u tablici 12.

Tablica 12. Zadovoljstvo s radom lokalne zajednice

Anketno pitanje	Inicijalno f	Finalno f
9. Koliko ste zadovoljni s radom lokalne uprave		
a) izrazito sam zadovoljan	23	27
b) osrednje sam zadovoljan	34	39
c) slabo sam zadovoljan	18	16
d) nemam stav	9	2

Obrazloženje uz tablicu: Inicijalno f = frekvencije u inicijalnom anketiranju, Finalno f = frekvencije u finalnom anketiranju.

U finalnom ispitivanju volonteri su iskazali veće zadovoljstvo s radom lokalne uprave u odnosu na inicijalno stanje i bili su manje neodlučni, u smislu da nemaju vlastitog stava. I u ovom pitanju ispitanici su mogli dopisati razloge nezadovoljstva i kao najčešće navode: lokalna uprava ne prihvaća dovoljno rad volontera, lokalna uprava pokazuje slab interes za probleme mladih i njihovo rješavanje, lokalna uprava pokazuje slab interes za svoje građane, u lokalnoj upravi primjetljiva je korrumpiranost.

Vlastito sudjelovanje volontera u aktivnostima lokalne zajednice prikazano je u tablici 13.

Tablica 13. Aktivnosti volontera u lokalnim zajednicama

Vrste aktivnosti	Inicijalno f	Finalno f
1. Komunalno-ekologijske	45	50
2. Humanitarno-socijalne	14	34
3. Kulturno-sportske	16	40
4. Mirovne, nevladine udruge, rad s mladima	36	50
5. Javne tribine, predavanja, informacije	15	8
6. Vjerska	4	2
7. Ostalo-nerazvrstano	11	21
Svega	141	205
Prosjeck po ispitaniku	1,7	2,4

Obrazloženje uz tablicu: Inicijalno f =frekvencije u inicijalnom anketiranju, Finalno f frekvencije u finalnom anketiranju

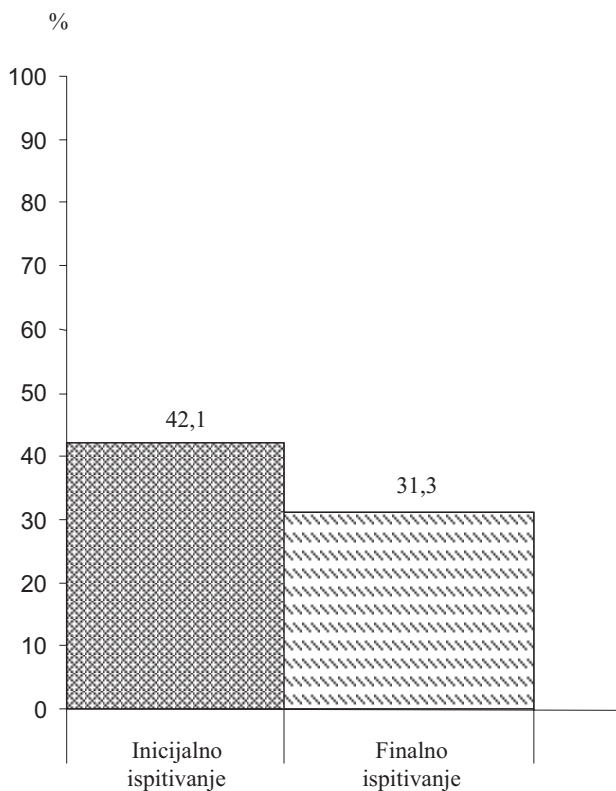
U finalnom ispitivanju volonteri su gotovo u svim kategorijama iskazali veće sudjelovanje u odnosu na inicijalno stanje. U inicijalnom ispitivanju svaki volonter naveo je da je sudjelovao u prosjeku u 1,7 aktivnosti, a u finalnom u 2,4 aktivnosti. U finalnom ispitivanju 58 ispitanika navelo je da je sudjelovalo u tri aktivnosti (maksimalno moguće prema upitniku), 11 ispitanika u dvije aktivnosti 9 ispitanika u jednoj aktivnosti i 6 ih je navelo da nisu sudjelovali u aktivnostima lokalne zajednice.

Ovo pitanje također su mogli dopuniti vlastitim primjedbama i navodimo neke od napisanih. Tko ne može plaćati komunalije neka odradi, svi imaju vremena čekati humanitarnu pomoć. Svaki pojedinac mora biti suodgovoran za rad lokalne zajednice. Svako gleda svoja posla. Veću brigu posvetiti ravnopravnosti ljudi. Veću brigu posvetiti međunacionalnoj suradnji. Sve je bolje i bolje. Ljudi u zajednici postaju aktivniji. Mladi bi se trebali više uključiti u volonterski rad. Volonterski rad zbližava ljude. Uvijek volontiraju iste osobe. Lokalna zajednica podupire volonterske projekte iz formalnih razloga.

Analiza kvantitativnih podataka i kvalitativnih iskaza daje za opravdanje da je primjetljiva promjena i napredak u stavovima volontera prema značajnosti takvog načina rada, prema važnosti lokalne uprave u lokalnim zajednicama i prema potrebi postepenog uključivanja što većeg broja stanovništva u projekte od općeg interesa.

Istim pitanjima i po istoj metodologiji kao kod stanovnika lokalnih zajednica ispitali smo i stavove volontera iz područja životnog zadovoljstva. Tri varijable smo sintetizirali i prikazali ih kao stavove o životnom zadovoljstvu usmjerene na prošlost i sadašnjost i jednu varijablu iz područja životnog zadovoljstva usmjerenu na budućnost.

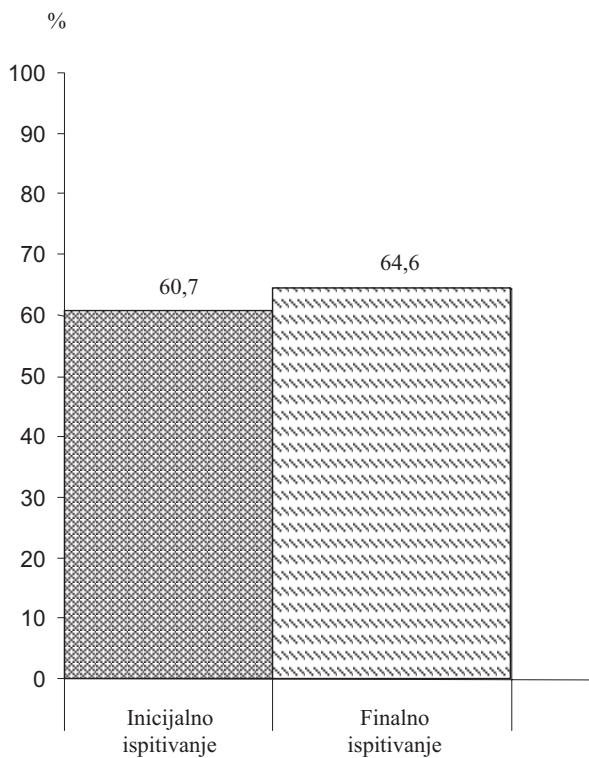
Rezultate iz područja životnog zadovoljstva usmjerenog na prošlost i sadašnjost prikazali smo u grafikonu 10.

Grafikon 10. Životno zadovoljstvo ispitanika usmjereno ma sadašnjost i prošlost

Volonteri su bili životno zadovoljniji u inicijalnom ispitivanju u odnosu na finalno ispitivanje kad se radi o procjeni prošlog ili sadašnjeg zadovoljstva. Radi li se tu o stalnijoj ljudskoj karakteristici očekivanja boljeg. Odgovor na ovo pitanje naći ćemo u sljedećem grafikonu.

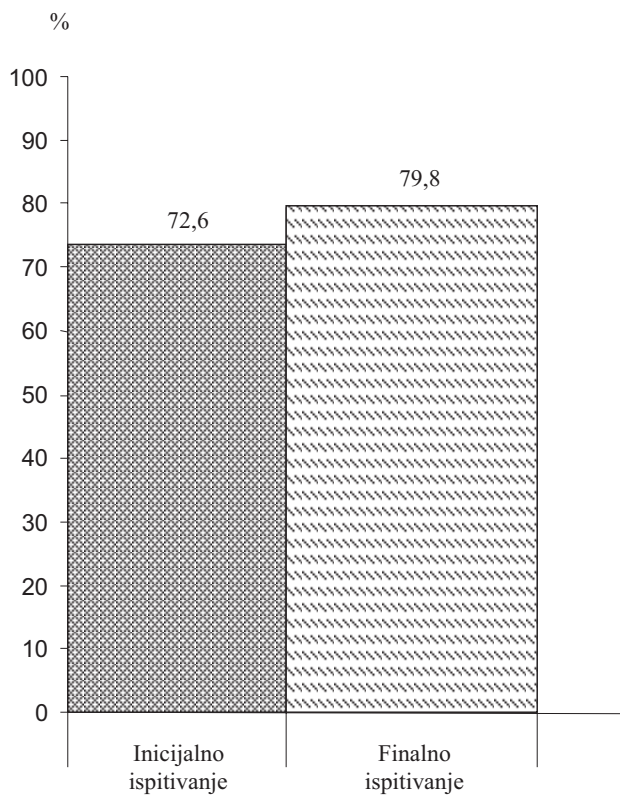
Kakav stav i očekivanja imaju volonteri u odnosu na budućnost ispitali smo i prikazali u grafikonu 11.

Grafikon 11. *Životno zadovoljstvo volontera usmjereno u budućnost*

Volonteri i u inicijalnom i u finalnom ispitivanju znatno više očekuju od budućnosti. Optimizam im raste i u finalnom ispitivanju su još optimističniji u odnosu na inicijalno ispitivanje.

Sami volonteri su iskazali značajnost svog rada za lokalnu zajednicu (pitanje 6.). Dvije njihove tvrdnje da volonterski rad za lokalnu zajednicu ima osrednju i vrlo visoku značajnost smo sintetizirali i prikazali u grafikonu 12.

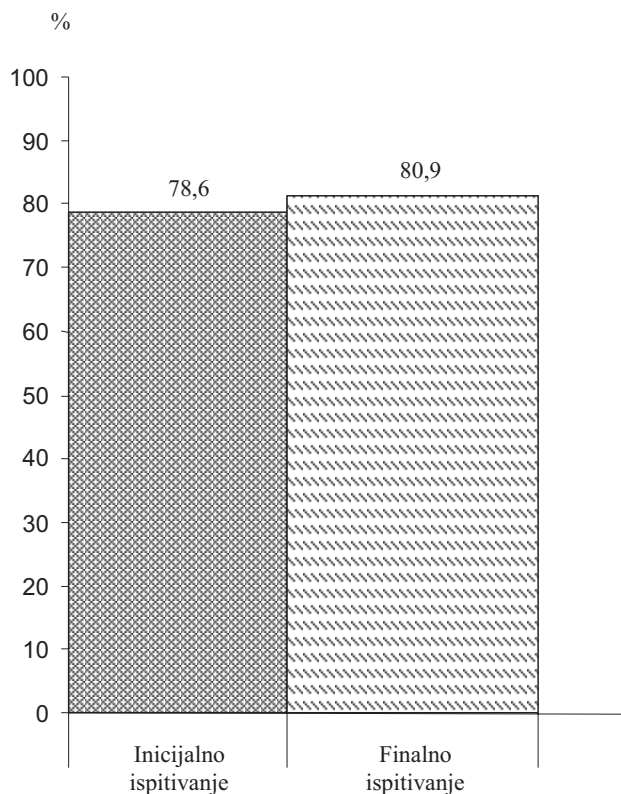

Grafikon 12. *Značajnost volonterskog rada za lokalnu zajednicu*

U oba ispitivanja volonteri su relativno visoku značajnost dali svom radu u lokalnoj zajednici, za lokalnu zajednicu. Prema njihovim stavovima značajnost volonterskog rada je u finalnom ispitivanju još povećana.

Uz procjenu koliko volonterski rad ima značaj za lokalnu zajednicu, volonteri su procjenjivali koliko i osobno njima znači volonterski rad (pitanje 7).

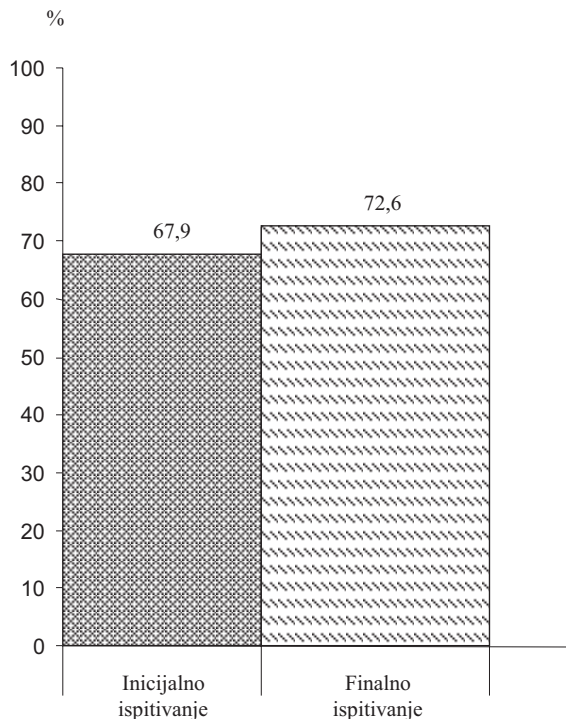
U ovom pitanju sintetizirali smo dvije tvrdnje da im osobno volonterski rad znači puno i da im je volonterski rad toliko značajan da i sami često pokreću nove aktivnosti. Rezultati su prikazani u grafikonu 13.

Grafikon 13. *Koliko vam osobno znači volonterski rad*

Volonteri smatraju da volonterski rad ima veću značajnost za njih same u odnosu na značajnost za lokalnu zajednicu. I kod ovog pitanja rezultati u finalnom ispitu su poboljšani u odnosu na inicijalni ispit.

U prethodna dva pitanja volonteri su procjenjivali značajnost svog rada za lokalnu zajednicu i osobnu. U ovom pitanju (9) volonteri su procjenjivali koliko su oni zadovoljni radom lokalne uprave, pa time i suradnje s njima. Kod ovog pitanja sintetizirali smo dva odgovora izrazito i osrednje sam zadovoljan. Rezultati su prikazani u grafikonu 14.

Grafikon 14. *Zadovoljstvo volontera s radom lokalne uprave*

Volonteri smatraju značajnijim svoj rad u lokalnoj zajednici i osobno zadovoljstvo s tim radom nego zadovoljstvo radom lokalne uprave. Prema stavovima volontera i lokalna uprava se poboljšava što je vidljivo iz finalnih rezultata u odnosu na inicijalne. Opća konstatacija za rad lokalne uprave mogla bi biti zadovoljavajuća s obzirom na relativno visoke postotke iskazanog zadovoljstva.

Zadovoljstvo sa stanjem u lokalnim zajednicama i upravama relativno je visoko u ispitanom uzorku stanovništva i volontera. Pri tome je vidljivo da je zadovoljstvo veće na području gdje su radili volonteri, a i njihovo osobno zadovoljstvo je veće, što sigurno možemo pripisati i njihovom radu.

Na ovaj način možemo potvrdno odgovoriti na ulogu volontera u kreiranju uvjeta izgradnje mira i zajednice u multietničkim zajednicama.

Promjene i pomaci nisu spektakularni, ali su vidljivi i primjetljivi, što uliva nadu da su zajednice na dobrom putu samostalnog razvoja i funkcioniranja na području suživota u multietničkim uvjetima.

5. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Mirnom reintegracijom istočne Slavonije u sastav Republike Hrvatske, djelomičnim povratkom prognanika u uvjetima visoke međuetničke netrpeljivosti trebalo je započeti nov suživot temeljen na kulturi mira i tolerancije. Socijalni kapital, odnosno ljudske resurse važno je ne samo doživjeti već i stvarati. A za njega, u obliku povjerenja, potrebno je izboriti se i održavati ga. To je od suštinskog značaja za svako civilno društvo. U općim društvenim nastojanjima na ovom području značajnu su ulogu imali i različiti mirotvorni pokreti, među njima posebno udruga Centar za mir i nenasilje iz Osijeka.

“Izgradnja demokratskog društva temeljenog na kulturi nenasilja – poslijeratna izgradnja mira u istočnoj Hrvatskoj” jest projekt osmišljen kao cjeloviti pristup izgradnji mira s razine lokalnih zajednica tijekom poslijeratnog razdoblja. Realiziran je od 1998. do 2007. godine i sastojao se od tri etape.

Prva etapa je za cilj imala prevenciju nasilja, potporu povratku i otvaranje komunikacije između dvije ratom podijeljene populacije u ranom poslijeratnom razdoblju.

Druga etapa imala je za cilj osigurati aktivnu prisutnost promotora izgradnje mira putem projekta koji se nadograđivao na započetim procesima, a oslanjao na već osnažene članove lokalnih zajednica. Bio je usmjeren na oporavak i razvoj multietničkih zajednica unutar ratom razorene regije istočne Hrvatske i Bosanske Posavine.

Projekt “Volonteri u izgradnji mira i zajednice 3” je treća etapa u poslijeratnoj izgradnji mira u ratom oštećenim multietničkim zajednicama u istočnoj Hrvatskoj.

Imao je cilj poticanje prosocijalnoga ponašanja u multietničkim zajednicama, odnosno smanjivanje etničkoga stereotipa, predrasuda, socijalne distance te razvijanje spremnosti na verbalnu i praktičnu suradnju kao i razvoja osjećaja sigurnosti u multietničkim zajednicama. Zapravo, ovaj projekt bio je usmjeren na stvaranje uvjeta i osposobljavanje lokalnih multietničkih zajednica za preuzimanje vlastite brige i odgovornosti na području samoodržanja i samofunkcioniranja. Po završetku ovog Projekta i provedenog istraživanja došli smo do određenih spoznaja.

Volonterski rad u multietničkim zajednicama rezultirao je promjenama na području prosocijalnog ponašanja ispitanika. U lokalnim zajednicama, u kojima su radili volonteri, ispitanici su izrazili veću spremnost za suživot i tolerantniji stav za protekla loša iskustva na razini statističke značajnosti 0,05. Isto tako su iskazali veću

spremnost na području međusobne komunikacije i sudjelovanja u zajedničkim praktičkim aktivnostima.

Etnički stereotip na varijablama iskrenosti i povjerenja manje je prisutan u kontrolnoj skupini.

Kao posljedicu navedenih promjena možemo vezati znatno veće očekivanje na području životnog zadovoljstva u budućnosti u odnosu na sadašnjost i prošlost. Ispitanici eksperimentalne skupine više očekuju od budućnosti u odnosu na ispitanike kontrolne skupine. Ispitanici eksperimentalne skupine zadovoljniji su radom lokalne uprave, mogu navesti više potrebnih prioriteta za svoju lokalnu zajednicu, u prosjeku više sudjeluju u aktivnostima na području svoje lokalne zajednice i spremniji su i u budućnosti raditi u svojoj lokalnoj zajednici u odnosu na ispitanike kontrolne skupine. Uočene razlike nemaju statističku značajnost, no one su vidljive i sigurno ih pored ostalih faktora možemo vezati i uz rad volontera.

Volonteri koji su radili u multietničkim zajednicama i sami su doživjeli promjene. U finalnom ispitivanju iskazali su manje zadovoljstvo sa životom u prošlosti i sadašnjosti u odnosu na inicijalno stanje, no zato su u finalnom ispitivanju izrazili stav da od života znatno više očekuju u odnosu na stav u početnom ispitivanju.

Nađena je i statistički značajna promjena u finalnom ispitivanju volontera na području značaja i općeg zadovoljstva volonterskim radom. U finalnom ispitivanju uočene su i promjene na području zadovoljstva radom lokalne samouprave i svojim sudjelovanjem u radu lokalne samouprave. U oba područja ispitanici su u finalnom ispitivanju izrazili veće zadovoljstvo.

Vidljive su pozitivne promjene na većini analiziranih područja i pojedinačnih varijabli i mogli bi prihvatiti tezu da se stvaraju povoljni uvjeti zajednice za samoodrživi razvoj u uvjetima multietničkih zajednica. Nadajmo se da će budući organizatori u lokalnim zajednicama u suradnji s lokalnim upravama i širim okruženjem uspijevati zadržati i poboljšati utvrđene tendencije.

Stvorili smo uvjete za održivost procesa na izgradnji zajednica. Izgradnja će u multietničkim zajednicama biti vidljiva po aktivnosti pojedinaca i skupina iz zajednice koji će pokretati pozitivne društvene promjene, po izgradnji zajedničke vizije budućnosti zajednice i suradnji (unutar civilnoga sektora i između svih triju sektora društva) na unapređenju kvalitete življenja.

Preporuke:

Osnovu za promišljanje unapređivanja utjecaja volontera u kreiranju izgradnje mira i zajednice u multietničkim zajednicama čine temeljni nalaz provedenoga istraživanja. Budući da smo prihvatili postavljene hipoteze, naše preporuke bit će postavljene u tom pravcu. Dokazali smo kako je volonterski rad u multietničkim zajednicama rezultirao promjenama na području prosocijalnoga ponašanja ispita-

nika. U lokalnim zajednicama u kojima su radili volonteri, ispitanici su izrazili veću spremnost za suživot i tolerantniji stav prema lošim iskustvima u ratnom i poslijeratnom razdoblju. Iskazali su i veću spremnost na području međusobne komunikacije i sudjelovanja u zajedničkim aktivnostima. Iako su te promjene prisutne, ne znači da nisu mogle biti znatnije. Iz toga proizlaze sljedeće preporuke koje se odnose na ono što činiti dalje i biti učinkovitiji:

- prezentirati sudionicima ovoga istraživanja rezultate, te i na taj način poticati motivaciju te mogućnost socijalne interakcije u multietničkim zajednicama,
- nastaviti s projektima sustava potpore razvoju multietničkih zajednica putem volonterstva kako se sudionici ne bi osjećali napuštenima,
- poticati i daljnji rad volontera u multietničkim zajednicama,
- sustavno osposobljavati nove volontere, jer je uopće malo volontera u Hrvatskoj,
- utjecati na veće uključivanje mladih u volonterske aktivnosti,
- predložimo revidiranje upitnika kao instrumenta istraživanja u pravcu veće osjetljivosti,
- upoznati s rezultatima istraživanja i širu društvenu zajednicu i ukazati na mogućnost razvoja volonterskih centara u Hrvatskoj,
- potaknuti novo istraživanje usmjereno novim socijalnim pojavama izraslima u neprimjerenim pritiscima društvenih socio-patoloških pojava kao što su rat, progonstvo i s njima vezana sva traumatična iskustva.

Sažetak istraživanja

Ovo istraživanje je dio opsežnog projekta *Volonteri u izgradnji mira i zajednice – 3*. Predstavlja treću etapu u poslijeratnoj izgradnji mira u ratom oštećenim multietničkim zajednicama u istočnoj Hrvatskoj: Tenji, Dalju, Vukovaru, Belom Manastiru i Okučanima. Namjera je stvaranje struktura za održive zajednice temeljene na kulturi nenasilja.

Cilj mu je bio: Osnaživanje građana za odgovorno i aktivno sudjelovanje u izgradnji zajednice te poticanje prosocijalnog ponašanja, odnosno smanjenja socijalne distance, etničkog stereotipa i predrasuda te povezivanja različitih etničkih skupina kroz uspostavu struktura za održivi razvoj zajednice (volonterskih centara i udruga građana).

Provedeno je istraživanje od 2004. do 2007. godine.

Volonteri su osposobljavani za transformiranje starih odnosa u zajednici u nove – kroz pojedinačno povezivanje ljudi ili povezivanje skupina ljudi. Osnaženi su za poticanje pozitivnih iskustava kako bi se neutralizirali osjećaji u zajednici koji spre-

čavaju aktivizam poput straha, apatije, sumnje u sebe, inercije te izolacije. Poticali su osjećaje poput nade, samopouzdanja, nužnosti djelovanja i povezanosti zajednice.

Rezultati istraživanja pokazuju pomake u svim varijablama na koje smo željeli utjecati. Modelom rada u zajednici smanjene su predrasude prema drugim nacijama.

Smanjeni su strahovi od drugih nacija. Došlo je do nove kvalitete u komunikaciji među mještanima. Povećan je stupanj slaganja u isticanju prioriteta za razvoj zajednice na osnovi usvojenih vještina strateškog planiranja, vođenog dijaloga, timskog rada, toleriranja različitosti i rješavanja sukoba. Značajni su pomaci u razvijanju novih oblika suradnje zajednica i lokalne uprave. Povećana je motivacija mještana za volonterski rad.

LITERATURA

- Anić V. (2004.). *Veliki rječnik hrvatskog jezika*, Zagreb: Novi Liber
- Ajduković, D. (1993). *Psihosocijalne okolnosti progonstva i izbjeglištva*. U: D. Ajduković (ur.): *Psihološke dimenzije progona*, str. 11-25, Zagreb: Alineja.
- Baranović, B. (2002). *Mladi u Hrvatskoj – između nacionalnog identiteta i europske integracije*. U: Ilišin, V., Radin, F. (ur.): *Mladi uoči trećeg milenija*. Zagreb, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu i Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Barath, A., Matul, D., Sabljak, Lj. (1996). *Korak po korak do oporavka*. Zagreb, Tipex,
- Bognar, L., Hugo, M., Munjiza, E., Peko, A. i Vodopija, I. (2004). *Problemi mladih Slavonije i Baranje*. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Filozofski fakultet.
- Curl, A. i Elworthy, Seilla (2006). *Podrivanje globalne kulture nasilja: Postavljanje temelja za kulturu mira*. www.centar-za-mir.hr
- Fulgosi (1987). *Psihologija ličnosti teorija i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Hamilton, J. L. i Sherman, J. W. (1996). *Stereotypes*. Annual review of Psychology. Vol. 47, pp. 237-271.
- Henderson, K. A. (1981). *Motivation and perception of volunteerism as a leisure activity*. Journal of leisure research, 13:208-213.
- Ivanović M., Medić, M., Milosavljević, A. (2001). *Priručnik za organizatore zajednice*, Osijek: Organizacija za građanske inicijative-OGL.
- Jessica J. Jordan, *Društvo za psihološku pomoć*, Zagreb, M. Škrabalo (2000). Prema pomirenju – procjena utjecaja, naučene lekcije i preporuke. Projekt: *Izgradnja demokratskog društva temeljenog na kulturi nenasilja*. Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek. www.centar-za-mir.hr
- Juričan, D. (2006). *Socijalni kapital kao oruđe demokracije*, www.radiostudent.si/projekti/demokracija/
- Kamenov, Ž., Čorkalo, D. (1997). *Mjerenje promjena nacionalnih stereotipa: Primjena metode SYMLOG-a*. Društvena istraživanja 6 (2-3): 361-371.
- Krizmanić, M., Kolesarić, V. (1992). *Priručnik za primjenu skale kvalitete življenja*. Jastrebarsko: Slap.
- Kruhonja, K. (2000). *Izabirem život – Izgradnja demokratskog društva temeljenog na kulturi nenasilja – postratna izgradnja mira u Istočnoj Hrvatskoj*. Izvještaj prve etape projekta (1998. - 2000), Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek; Institut za mir i život – Uppsala i "Lice mira" Slavonski Brod.

Lauc Z. (2005). *Funkcioniranje jedinica lokalne samouprave - pravni aspekt*, U: *Lokalna samouprava i građani*, Osijek: Organizacija za građanske inicijative - OGI, 5-27.

Ledić J. (2001). *Biti volonter/volonterka? Istraživanje uključenosti građana u civilne inicijative u zajednici kroz volonterski rad*. Zagreb: SMART - Udruga za razvoj civilnog društva.

Mandić, S. (2000). *Utjecaj programa slušanja na osnaživanje onih koji slušaju, kao i onih koje se sluša, za mirovni rad u zajednici*. Osijek: Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek (neobjavljena studija www.centar-za-mir.hr)

Mijatović, A. i Previšić, V. (1999). *Demokratska i interkulturalna obilježja srednjoškola*. U: A. Mijatović, V. Previšić (ur.): *Demokratska i interkulturalna obilježja srednjoškola u Hrvatskoj* (str. 7-59), Zagreb: Interkultura.

Munjiza, E. (1999a). *Budući nastavnici i njihovi stavovi prema mogućnostima odgoja za mir, toleranciju i suživot*. U: V. Rosić (ur.): *Nastavnik – čimbenik kvalitete u odgoju i obrazovanju* (str. 322-327), Rijeka: Filozofski fakultet.

Munjiza, E. (1999b), *Stavovi budućih nastavnika prema perspektivi mirovnog procesa i suživota*. *Život i škola*, 45 (1-2): 125-132.

Munjiza, E., Peko A. (2004.). *Gledišta mladih o drugim narodima u multikulturalnoj istočnoj Slavoniji*, *Napredak* 305-319

Munjiza E. (2004). *Stavovi mladih prema ratu, miru i suživotu, U: Problemi mladih Slavonije i Baranje*. Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayer, Filozofski fakultet.

Munjiza, E. (2006.). *Školski uspjeh i životno zadovoljstvo*. (Rad poslan u uredništvo *Napretka*).

Pedagoška enciklopedija (1989.) *Zavod za udžbenike i nastavna sredstva Beograd* (etc.)

Peko, A. (2001). *Oснаživanje mladih u poslijeratnoj izgradnji mira u istočnoj Slavoniji 1999-200.*, *Život i škola*: 17-27.

Peko, A., Munjiza, E. (2002). *Polazišta u obrazovanju mladih za multikulturalnost u istočnoj Slavoniji*, *Napredak* 179-186.

Pennington, D. C. (1997). *Osnove socijalne psihologije*. Jastrebarsko: Naklada Slap.

Pavić-Rogošić, L., Kunović K. (2004). *Mogućnosti razvoja zaklada lokalnih zajednica u Hrvatskoj: studija*. Zagreb: Odraz.

Popis stanovništva (1991). *Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima*. Zagreb: Republički zavod za statistiku.

Priručnik za volontere. (2001). U: Topčić D., Ivelja N. Split: Udruga Mi, Volonterski centar.

Raffai A., Đorđević I., Kruhonja K. (2004). *Volonteri u izgradnji mira i zajednice*. Osijek: Edukacijska kuća, centar za mir, nenasilje i ljudska prava.

- Rissel, C. (1994). *Empowerment: The holy grail of health promotions*, Health Promotion International.
- Spajčić-Vrkaš, V., Kukoč, M., Bašić, S. (2001). *Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: interdisciplinarni rječnik*, Zagreb, Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO.
- Stebbins, R. A. (1996). *Volunteering: The serious leisure perspective. Nonprofit and voluntary sector quarterly*, 25:211-224.
- Stubbs, P. (2006). *Konceptualizacije mobilizacije i razvoja zajednica u Hrvatskoj*. u: Škrabalo, M., Miošić-Lisjak, N., Papa J.: Mobilizacija i razvoj zajednica – akcijsko istraživanje u Hrvatskoj; Zagreb: MAP savjetovanja.
- Škrabalo, M., Karzen m. (2001). *Istraživanje o Procjeni civilnog društva u Hrvatskoj*, Washington: World Learning
- Škrabalo, M. (2004). *Nezavisni evaluacijski izvještaj projekta volonteri u izgradnji mira i zajednice 2001-2003*. www.centar-za-mir.hr
- Škrabalo, M. Miošić, N., Lisjak, J. Papa (2006): Mobilizacija i razvoj zajednica – akcijsko istraživanje u Hrvatskoj; Zagreb: MAP savjetovanja..
- Tihomirović, T. (2005). *Komunikacija s građanima i uključivanje građana u donošenje odluka*. U: Lokalna samouprava i građani, Osijek: Organizacija za građanske inicijative - OGI, 27-35
- Topčić, D., Ivelja, N. (2001). *Priručnik za volontere*, Split: OXA.
- Zrinščak, S. (2006). *Mlađi i obrazovaniji ljudi spremniji su se angažirati za opće dobro*, <http://zaklada.civilnodrustvo.hr>

PRILOZI

PRILOG 1

Iz priručnika *Volonteri u izgradnji mira i zajednice* prenosimo članak, polaznika seminaru za osnaživanje volontera koji na tipičan način iskazuju svoje osjećaje, motive, nade i osobna postignuća.

Učim i dalje

Damir Kovačević,

volonter u Eko-Centru Latinovac

Volonteri u izgradnji mira i zajednice. Što je to? Što će se na tom seminaru učiti? To su bila prva pitanja koja sam si postavio. Nestrpljivo sam čekao prvu radionicu na koju je došlo dosta ljudi iz različitih krajeva Slavonije i Baranje. Na početku mi je bilo naporno. Na kraju prvoga dana boljela me glava, ali sam ipak uživao u upoznavanju i radu s ljudima koje do tada nisam poznao. Tijekom tih šest dana seminaru iskusio sam novi pristup i novi način rada.

Sviđao mi se rad u malim skupinama jer sam tada mogao svoje ideje iznositi drugima, ali i čuti druge ideje i druge poglede na određeni problem ili temu. Najviše me radovalo kada smo za rješenje nekoga zadatka spajali nekoliko naših mogućih rješenja u jedno zajedničko. Činilo me to prilično zadovoljnim – osjećao sam se dijelom te skupine. Za mene je to bilo začuđujuće iskustvo – shvatio sam da sam do tada poznao način pri kojem odluku donosi jedan čovjek – kako on kaže, tako je i bivalo. Poslije ovoga seminaru i u svojem privatnom životu pokušavam iznositi svoje ideje, slušati drugačija mišljenja i rješavati određeni problem zajedno. Za sada to funkcionira vrlo dobro.

Puno mi je značilo i sudjelovanje u velikom krugu jer se tada moglo razmijeniti više različitih osobnih iskustava.

Svaku sam sljedeću radionicu lakše pratio, s veseljem sam dolazio na radionicu jer sam znao da ću svaki put naučiti nešto novo i iz sebe izvući stvari za koje nisam ni znao da znam, a zapravo su one bile u meni, samo ih je trebalo izvući na površinu.

Zanimljivo mi je bilo i to što smo bili toliko različiti, a ipak slični. Dolazili smo iz različitih mjesta, bili smo različitih godina, različitog stupnja obrazovanja, a htjeli smo nešto zajedničko, htjeli smo učiniti nešto u svojoj zajednici. Upoznao sam i stavove drugih ljudi i njihova moguća rješenja za određeni problem u zajednici i to me je potaklo na razmišljanje o drugim idejama i konceptima od onih koje sam do sada znao.

Ovaj mi je seminar osvijestio da problemi koji se događaju u društvu nisu tuđi problemi, nego su i moji, te da i ja mogu na njih utjecati određenim akcijama, uključivanjem u rad neke udruge koja se bavi tim problemom ili jednostavno inicijativom nas "običnih" ljudi. Dobio sam osnovne upute i informacije kako djelovati u izgradnji svoje zajednice koje će mi pomoći u mojem daljnjem radu.

A svakako učim i dalje...

PRILOG 2

Nakon seminara *Moć suradnje* obučeni volonteri iz Dalja pokrenuli su tri projekta u zajednici. Od toga jedan projekt je lokalno javno glasilo, koje financira lokalna uprava "Daljske novosti", izašao je već 6. broj. Prenosimo članak.

Vesna Liermann

DALJ – ZAJEDNICA KOJA SURAĐUJE

Novine koje držite u svojim rukama rezultat su uspješne suradnje i zajedničkog rada skupine građana i lokalne samouprave Dalja. Ideja za potrebom lokalnog javnog glasila rodila se na jednoj radionici krajem 2005., godine, na kojoj je sudjelovala skupina građana Dalja te članovi lokalne samouprave. Ovaj primjer sudjelovanja građana u radu svoje lokalne zajednice, dobar je primjer kako jedna zajednica može kvalitetno funkcionirati.

Građanin kao temeljna jedinka modernog društva sa zajamčenim pravima koja mu nudi država ima i određene dužnosti koje proistječu iz tih prava. Dužnosti koje građani imaju vezane su uz održavanje sustava same države, što podrazumijeva paralelni rad vlast – građani, što bi građanima trebalo osigurati uživanje zajamčenih prava. Primijećeno je da građani nedovoljno aktivno sudjeluju u izgradnji svojih lokalnih zajednica, te da nedostaje svijest o tome da bez njihovog uključivanja u postojeći sustav neće biti sposobni za odgovarajući odgovor na društvene potrebe, što negativno utječe na kvalitetu života pojedinca, a tako i društva u cjelini.

Kako bi se određena lokalna zajednica "zdravo" razvijala, uz građane pojedince, potrebno je aktivirati i što veći broj ostalih ključnih subjekata te zajednice, od raznih institucija, gospodarstvenika, članova lokalne samouprave, udruge građana itd. Cilj takvog pristupa je otvaranje dijaloga i suradnje između sudionika određene zajednice te stvaranja ozračja zajedništva.

Aktivno uključivanje građana u kreiranje razvoja lokalnih zajednica u demokratskim zemljama ima dugu tradiciju, dok se u našem društvu pokazalo da je stanovništvo nedovoljno uključeno u razvoj demokratskog i civilnog društva, gotovo u svim područjima Republike Hrvatske. To se naročito očituje u malim ruralnim sredinama te u područjima koja su bila zahvaćena ratom gdje živi stanovništvo u određenoj izoliranosti, pa tako i informativnoj, o zbivanjima na globalnoj razini.

Kada su aktivisti Centra za mir, nenasilje i ljudska prava – Osijek počeli svoj rad u Dalju, razmišljali su na koji najbolji način pristupiti stanovništvu kako bi ih motivirali na aktivno sudjelovanje. Na temelju promišljanja, i vođeni potrebama koje smo uočili, osmislili smo i oblikovali program koji smo ponudili građanima i lokalnim dužnosnicima Dalja.

Ponudeni program se temeljio na iskustvima mirovnih radnika Eve Schindler – Raiman i Ronalda Lippitta, koji su 70 – ih godina radili na razvoju malih zajednica

u Americi i koji su došli do saznanja da je usredotočenost na budućnost dobar pristup razvoja jedne zajednice, pošto fokusiranost na budućnost potiče ljude na kreativnost i razvija u njima entuzijazam. Oni su zaključili da je planiranje i oblikovanje "poželjne" budućnosti gdje su uključeni svi sudionici jedne zajednice, ključ koji vodi otvaranju suradničkih odnosa u zajedništvu, a kao rezultat osmišljavanju aktivnosti koje provodi cijela zajednica.

Krajem prošle godine organizirali smo trodnevnu radionicu u Našicama pod nazivom "Moć suradnje", a tema joj je bila osmišljavanje i kreiranje poželjne budućnosti Dalja. Na radionici su sudjelovali predstavnici lokalne samouprave (načelnik i donaćelnik), predstavnici Srednje škole, Matice umirovljenika, Odbora roditelja O.Š., Dobrovoljnog vatrogasnog društva, privatni poduzetnik, te predstavnici nekoliko nevladinih udruga iz Dalja.

Cilj radionice bio je učenje pristupa i vještina koje idu u prilog suradničkom radu, usvajanje demokratskih načela razvoja lokalnih zajednica, definiranje poželjne budućnosti Dalja, te usvajanje nekoliko područja na kojima se želi raditi, a da su od strateške važnosti za razvoj mjesta.

Sudionici su na radionici upoznali jedan od modela planiranja, posvijestili su odnos "vanjski svijet" (svjetski trendovi koji se mijenjaju) i njihova zajednica (svijet koji izravno ili načelno utječe na razvoj Dalja). Ušli su u proces analiziranja stanja u Dalju (prošlost, sadašnjost, budućnost), te na temelju toga izlistali što treba iz prošlosti zadržati, što napustiti, a što novo izgraditi. Evo što je skupina iznijela:

Treba zadržati: - gostoprimstvo i ljubaznost mještana - "Dalj kao mjesto dobrih domaćina", zajednička druženja, bogatstvo različitosti, kulturna naslijeđa, spomenike kulture, mlade i školovane ljude, miran način života, bogatstvo različitih jezika, kulture i običaje tri nacionalne zajednice.

Treba napustiti: zastarjeli način proizvodnje, stari način razmišljanja, nostalgiju za "starim dobrim vremenima", nezdrav način ishrane (prekomjerno uživanje masne hrane i konzumiranje alkohola), uništavanje prirode, nehuman odnos prema životinjama, megalomansko ponašanje, nacionalnu netrpeljivost, isključivost i netoleranciju itd.

Što treba novo započeti i postojeće unaprijediti: izgraditi poslovnu zonu, izgraditi banku autohtonih biljnih kultura, obnoviti stare zanate (vuna, konoplja, grnčarija), razviti kućnu radinost (kolači, šivanje, pletenje), razviti seoski turizam, oformiti proizvodno-prodajnu zadrugu, početi proizvoditi ekološku hranu, pronaći efikasne načine zbrinjavanja otpadom, izgraditi "humani" starački dom, izgraditi vrtić po metodi Montesory, izgraditi sportsko-rekreacijski centar, kuću Milutina Milankovića pretvoriti u naučni centar itd.

Skupina je odredila i nekoliko strateških smjernica razvoja u kojem vide da bi se Dalj trebao razvijati;

- Razvoj infrastrukture
- Razvoj poljoprivrede
(ratarstvo, vinogradarstvo, voćarstvo, povrtlarstvo, stočarstvo, pčelarstvo)
- Seoski turizam
(lovni- ribolovni, rekreacijski, vjerski)
- Poduzetništvo za mlade
- Ekologija
(zbrinjavanje postojećeg otpada, sprječavanje novog)
- Zaštita kulturne baštine
- Rad na društvenim odnosima
(međuljudski odnosi, povjerenje među raznim društvenim skupinama)
- Suradnja lokalne samouprave i građana
(lokalna samouprava kao izvršitelj i organizator svih planova, a građani kao aktivni sudionici).

U tri radne skupine " izrodila " su se tri zanimljiva projekta.

1. Edukacija poljoprivrednika o novim načinima proizvodnje – cilj mu je edukacijom poljoprivrednika izmijeniti stari način razmišljanja o isplativosti rada u poljoprivredi, te na taj način senzibilizirati i ohrabriti mlade za rad u poljoprivredi.

2. Lokalno javno glasilo – potreba za informiranjem građana o kulturnim, sportskim i vjerskim događajima, kao i servisne informacije, oglasi građana, prijedlozi i pitanja građana, promidžba itd.

3. Izrada autohtonog ekološkog sapuna – projekt mladih u suradnji sa srednjom školom Dalj. Cilj projekta je razvijanje ekološke svijesti mladih za vrijednostima ekološke proizvodnje te stvaranje proizvoda po nazoru starih proizvođača sapuna.

Projekt "Edukacija poljoprivrednika o novim načinima proizvodnje" uspješno je završena, a prošao ju je veliki broj osoba ne samo s područja Dalja već i s područja Tenje. Projekt je vodio gospodin Arpad Bajči, poduzetnik iz Dalja, a u suradnji s poduzetnicima iz Norveške.

Projekt lokalnog javnog glasila "izrodio" se u "Daljske novosti". Na njemu radi skupina mladih ljudi iz Dalja koja je svojom kreativnošću i znanjem uspješno izradila već peti broj glasila, čija je naklada 500 komada.

Treći projekt trenutno je u fazi detaljnijeg osmišljavanja i trebao bi se razvijati u suradnji učenika i nastavnika srednje škole iz Dalja.

Ovo su pozitivni primjeri kako stanovnici lokalnih zajednica mogu svojim uključivanjem pozitivno utjecati na promjene u svojoj sredini. Želja nam je da se i nadalje što veći broj ljudi uključi u razvoj Dalja kako bi svojim angažmanom i u suradnji s lokalnom samoupravom pridonijeli bržem napretku i kvalitetnijem životu mjesta.

Radna skupina koja je sudjelovala u radu na projektima.

PRILOG 3

Dragica Aleksa, volonterka iz Berka osnovala je udrugu "Luč" pod motom "Bolje upaliti malo svjetlo nego proklinjati tamu".

Za svoj mirotvorni rad u zajednici 2001. godine proglašena je volonterkom godine. Priznanje joj je uručeno u Uredu Predsjednika Republike Hrvatske.

Nominirana je za Nobelovu nagradu "Tisuću žena" 2005. godine. To je međunarodno priznanje ženama iz svih kultura i regija svijeta koje se bore protiv militarizma, nasilja i diskriminacije u svijetu.

Za njezin rad se pročulo i preko granica Hrvatske. Prenosimo ovaj članak koji slikovito opisuje početke rada Dragice Aleksa u njezinoj zajednici.

*Članak u njemačkom magazinu Chrismon – Das evangelische Magazin (01 / 2004.)
(STRANA 12 – 20.)*

MISIJA DRAGICE ALEKSA

Dragičinom se selu ujutro glasaju pijetlovi jedan za drugim. Dragica je na nogama već kratko nakon prvog kukurikanja. Gura kolica s povrćem, ili, kada ima goste, s gajbom vode.

I tako Dragica Aleksa, 51, hoda ulicom sela. Jaka žena kovrčave kose, u crvenim zamrljanim hlačama. Hrvatica, seljanka – žena kao i tisuće drugih.

Žuri joj se: treba zaklati patke, cijepiti svinje, skuhati juhu. Ima puno posla. Ali ima nešto i za reći. Zato Dragica poslije ručka zamijeni radne hlače plavkastom vunenom haljinom i odlazi u kuću preko puta. Odlazi do babe Savke, jedne stare Srпкиnje. Sjedi u polumračnoj kuhinji – mali razgovor uz kavu među susjedima.

"Susjedi su uvijek ljubazni, uvijek pozdrave, 'Dobar dan' ili 'Bog', sve kako priliči", tako baba Savka, žena u crnoj pregači i opancima, hvali seosku zajednicu. Kada je prije nekog vremena imala osjećaj da će uskoro umrijeti pozvala je sve suseljane k sebi na proslavu te ispekla prase, kao što je to i običaj. A kada su se poslije rata svi susjedi Hrvati vratili u svoje kuće osjećala se kao da je sunce izašlo.

Sve lijepo zvuči dok ta podebela žena dubokoga glasa priča o toplini i povezanosti. Sve dok Dragica ne upita za njezinu djecu. Tada baba Savka skreće pogled i gleda u zid. Samo teško ostaje smirena. Drhtavim glasom priča kako ljudi optužuju njezinog sina da je za vrijeme rata silovao jednu djevojku. Ali to uopće nije moguće jer u to vrijeme nije ni bio u selu, nego u vojsci. Sada se ne usuđuje vratiti kući.

"Čekaj, čekaj, čekaj!", viče Dragica. Ponovo stoji na ulici i sabire misli. "Dva sata bla bla bla, tri minute istine!" Kao u slučaju babe Savke, tako je to često. "Teško je pričati o bolnim točkama", kratko će Dragica. Zatim izgovara jedan pojam, koji na

prvi pogled nema nikakve veze s malim razgovorom uz kavu među susjedima: "Kada bi bilo lako pričati o bolnim točkama, onda ne bi ni trebali – mirotvorni rad."

Pričati je teško, ali bez razgovora nema pomaka. U selo bi jedanput na tjedan trebala dolaziti liječnica. To u stvari žele svi. Ali kamo da dođe? Dragica se za proštorije raspitala već u 14 kuća. I upravo baba Savka, ne baš omiljena Srpkinja, može iznajmiti nekoliko praznih prostorija. Hoće li suseljani to prihvatiti? Bi li hrvatski stanovnici kročili u kuću jedne Srpkinje? Smije li jedna Srpkinja ubirati novac udruge? Dragica se naoružava za svađu.

Istočna je Slavonija smještena na samom istoku Hrvatske poput širokog pokrivača. Hrvati i Srbi oko nje su se borili za vrijeme rata. Berak, selo s 500-ak stanovnika, smješten je na jednoj od rijetkih uzvisina ovoga područja. Ispred svake kuće raste orah. Široke trake trave, djeteline i poljskog cvijeća krase prostore između kuća i uske betonirane ceste, kao zelena predvorja. U središtu se sela otvorio kafić. Postoje dvije trgovine, dvije crkve, jedna je rimo-katolička, ortodoksna druga. Tradicionalne niske izdužene kuće stoje pored modernih katnica s popločenim kupatilima i centralnim grijanjem. Traktori buče selom, osrednji automobili parkiraju se na pješačkoj stazi.

To je jedan Berak. Usred njega, i između, postoji i jedan drugi. Srušene kuće, obrasli ostatci zidova, napola srušen balkon, na kojemu još uvijek stražari jedan ofucani medo. Ovom drugom Berku pripada i jedan veliki križ, koji je postavljen na kraju ceste, kao optužba. Ispod njega je postavljeno 16 crno-bijelih fotografija. One prikazuju ljude koji su nestali tijekom srpske okupacije. Nekima se može dobro prepoznati lice, a neke slike su izbljedile.

Dragica poznaje sve njih. I njihove priče. Pripovijeda: Tada je u jednoj kući iza križa bio podrum za mučenje. Tamo su mjesecima držali suseljane Hrvate, ispitivali ih i mučili, sve dok nisu ubijeni na cesti za Vukovar. Za vrijeme okupacije, između 1991. i 1995., u selu je poginulo 52 Hrvata i pet Srba. Na drugom kraju ulice, gdje je ograda malo rasklimana, pronađena su tijela troje suseljana isječena na komade.

Od onda u Berku susjed znači skoro isto što i neprijatelj. Ne priliči da jedna Hrvatica, kao što je Dragica, odlazi k Srpkinji kao što je to baba Savka, te da time ignorira nevidljivi zid između Hrvata i Srba.

Dragica pak priča sa svakim tko joj se nađe na putu. I s Marijom, srednjovječnom ženom, koja gura svoj bicikl bez da gleda lijevo ili desno. Srpkinja zastaje i objašnjava kakva je situacija u Berku: "Hrvati nas ne ponižavaju, ignoriraju nas."

Na to će Dragica: "Ali selo tako ostaje bure baruta, svaki trenutak može eksplodirati."

Dragica priča. "Ustani i prošetaj", dobacuje čovjeku koji poguren sjedi na drvenoj klupi i drijema. "Preumoran", zastenje on. Njoj rijetko ponestaje riječi. Šuti dok se ravnateljica škole, energična žena kratke kose, izjašnjava protiv škola koje su

Srbi izborili za svoju djecu. Škola u kojima se govori srpski i uči ćirilica. Šuti dok ona ogorčeno dodaje: "Srbi trebaju otići ako ne poštuju našu Hrvatsku državu."

U trenutku kada katolički svećenik započinje izražavati svoje mišljenje Dragica se ispričava i odlazi u kupovinu. Samo s ustručavanjem, kao da se radi o nečemu neugodnom, uzima tu riječ u usta: "Mirotvorni rad?" Prezirno iskrivljuje usta: "Postoje neke tetke koje idu od kuće do kuće i stvaraju nemir." Oproštenje bez kajanja – to je po njegovim riječima samo iluzija.

I dodaje: "Vrijeme je tu da liječi, a ne ljudi." Većina Srba u selu zna gdje se nalaze nestali Hrvati, samo to ne žele reći. A ratni zločinci spokojno sjede u Srbiji. To je njegovo mišljenje.

Dragica kupuje kruh, puno naručje. Bijeli, mekani kruh s tvrdom koricom. Na klupi ispred trgovine sjede muškarci i piju. Iz kafića dopire slatkasti miris hašiša. Stranca već drugi dan ljubazno pozdravljaju. Jer ipak, on nije susjed.

"Želite li kavu ili Colu?" I Tomislav, pametni 20-godišnjak, predsjednik Kluba mladih, ponaša se ljubazno. Mladi u plavom i maslinasto-zelenom sjede i puše na plastičnim stolicama.

"Za Srbe ovdje nema mjesta", Tomislav nema dlake na jeziku. "Kod nas u selu ima još samo dvoje mlađih Srba", kaže on. Ima jedan dečko kojeg oslovljavaju samo sa "Srbini" ili "sin ratnog zločinca". Jedva da ga se vidi u selu. "Bolje za njega", misli Tomislav. "U autobusu nitko ne sjeda pored njega", ubacuje drugi. "Svi Srbi trebaju nestati", kaže jedan dečko s ispruženim nogama, u poluležećem položaju.

Nedavno je Dragica razgovarala s njima. "Bez nje vjerojatno ne bi ni bilo Kluba", priznaje Tomislav. "Ali mi sa Srbima ne možemo ponovo surađivati, još je prerano." Dragica to prihvaća. Ne želi ništa postići silom. Ne podnosi kada negdje "smrdi po prisilnom pomirenju."

U dvorištu kuće osjeti se miris štale. Seljanka u kuhinji obitelji Aleksa, niskoj zgradi između kuće i sjenika, stavlja isječeni krumpir u vruće ulje, dok se u pećnici peku pačja krilca. Dragičin muž Danijel, ljubitelj lova na sokole, žuri nestrpljivim i čvrstim koracima prema kuhinji. Njegov znak je jasan: Dosta mirotvornog rada, krajnje je vrijeme za ručak! Domaćica brzo stavlja patku, pomfrit i kupus na stol. Da se i njezin muž izjasnio protiv njezinog mirotvornog rada odustala bi. Ali on je "neutralan".

I to je već dosta. Za vrijeme su okupacije susjedi opljačkali i njihovo dvorište. Do zadnjega stolnjaka. Strojevi za obrađivanje zemlje, namještaj, posteljina - sve je bilo nestalo. Obitelj Aleksa je sedam godina provela u drugom kraju Hrvatske, sa statusom prognanika.

Danas njezino dvorište još uvijek izgleda prazno, tri godine nakon povratka. U kuhinjskim ladicama neuredno leže pribor za jelo, začini i krpe. Provizorij.

Seljanka se 1998. vratila sama da kuću sredi za stanovanje. Tek je dvije godine kasnije došao ostatak obitelji: muž, odrastao sin i stara svekrva.

“Pogledala sam lijevo k susjedima, pa desno, nigdje nije bilo ljudi, bila sam očajna”, prisjeća se. Ništa više nije bilo kao prije. Nije se više mogla pomiriti ni s njezinom prije najboljom prijateljicom. Kada joj je Srpkinja pružila ruku i pitala zašto nije prije došla k njoj, okrenula joj je leđa. “Zato što ni vi niste došli kada smo mi morali otići”. Bila je zbunjena i ljuta kao i svi ostali. Jedna Hrvatica iz Berka.

Onda su se pojavili ljudi izvana, iz Centra za mir, nenasilje i ljudska prava u Osijeku, i ponudili tečajeve. Seljanka se prijavila za nešto o čemu nije imala ni predodžbu što je – za radionicu. Dragica se još točno sjeća jednog zadatka, koji glasi: Napiši u roku od 10 minuta nešto o svom identitetu.

Cijeli je život naporno radila. Tko je ona – to je još nitko nije pitao. Naposljetku je napisala: Dragica Aleksa, žena Danijela, Hrvatica, katolkinja. I pomislila je: “To ne može biti sve.”

U selu je vladao nemir. Pronađene su masovne grobnice, leševi su iskopavani. Obitelji nestalih molile su se ispred kamera pred velikim križem na seoskoj cesti, tražile su od srpskih susjeda objašnjenje za sudbinu nestalih članova. Selo je kipilo i htjelo se osvetiti onima koji su surađivali s okupatorima. Ubijen je jedan mladi Srbin, jedan mladi Hrvat je uhićen i osuđen.

Skoro su svi mlađi Srbi napustili mjesto. Odjednom je bilo povoljnih kuća, povoljnog zemljišta. Ostalo je samo 50 Srba u selu, iako ih je tri puta više još uvijek prijavljeno u Berku. To je bilo vrijeme kada je Dragica počela pričati.

Sa Srbima. Na ulici. “U početku je to bila avantura – i igra; htjela sam vidjeti jesam li ja sposobna za to.” Istovremeno je posjećivala i stare Hrvatice u selu, isplakala s njima “rijeke suza”. Svakim je posjetom bilo sve manje suza. Svakom je pričom proživljeno postajalo malo podnošljivije.

Dragici je bila potrebna godina dana da prvi puta otkako je otišla iz Berka uđe u kuću Srpkinje. Tek je kasnije, poslije seminara Centra za mir, došla do zaključka: “Ne želim sebe gledati samo kao žrtvu. Tako nema budućnosti.” Još je više vremena trebala da napiše priče koje je čula. Oduvijek je ova žena kradom zapisivala svoje misli. Kradom, jer “seljanka ne piše”, kaže Dragica. Ali se sada više ne krije. Tako je nastala mala knjiga “*Priče iz Berka*”.

Dragica korača ulicom sva poletna zbog novog projekta. Možda nešto i bude od liječničkih pregleda u Berku? Još jednom razgleda prazne prostorije babe Savke. U jednoj na prozoru još stoji uokviren portret muškarca, kao da je zabavljen. U drugoj je ostao prazan stol. Prije se u ovim prostorijama nalazio srpski kafić. U njemu su se prije rata slušale srpske ratne pjesme i uzdizala Velika Srbija, kaže Dragica. Odmah preko puta, tamo gdje sada stoji novi kafić, prije rata bio je hrvatski

kafić, koji je sa svoje strane treštao od hrvatskih domoljubnih pjesama. Tako su se nadglasavali.

“Gospodo, to će biti predstava”, Dragica puna veselja pred predstojeći sastanak snažno lupi dlanom o dlan. Smatra se da je nemoralno sklapati poslove sa Srbima.

“Slika neprijatelja djeluje kao blokada”, govori ona najljepšim žargonom mirotvorca.

“Ljudi dobro znaju što ne žele. Ali ne znaju što žele i kako će to postići.” Dragica žuri kući nahraniti stoku.

Ispred Kluba mladih stoji Tomislav, predsjednik kluba, i gleda za njom. Ostaje pri tome da treba izbjegavati svaki kontakt sa Srbima, u to je siguran. Samo: u Klubu dolazi do svađe zbog srpske glazbe. Zabranio je nove srpske pjesme. Ali on dobro zna da ih kod kuće “slušaju svi”. I još ga nešto zabrinjava: U nogometnoj ligi, koju upravo organiziraju, žele igrati i srpski klubovi iz susjednih mjesta. Grize donju usnu: “Onda bi se opet družili s njima.”

Dragica žuri ulicom u lepršavoj plavoj haljini, spremna na borbu. Odbor se sastaje skoro svečano. Šest muškaraca jedan za drugim hvale “Dragičinu građansku inicijativu”. Gradonačelnik je upravo krenuo nešto reći, kad ispod njega puče stolica. Svi su zašutjeli, samo je Dragica prasnula u smijeh i otkrila pri tome svoja krezuba usta. Muškarci iznose formalne prigovore. Riječ “Srbin” ne spominje se ni jedan jedini put. Ideja je sama po sebi dobra, ali se mora iznijeti nadležnima. I zbilja, sljedeći dan u selo dolazi auto iz Vukovara. Službenica baca pogled na prostorije babe Savke, objašnjava kolika prostorija treba biti i koliko je dovoda za vodu propisano.

Dragica već pretpostavlja kamo sve to vodi: “Dani uvjeti, dakle, ne odgovaraju propisima”. To trenutačno ne želi promijeniti nitko osim nje. Projekt propada.

Sljedeći dan, nakon što su kokoši nahranjene, Dragica ide do trgovine. “Što je s liječnikom?”, priupitaju muškarci koji kao uvijek tamo sjede i piju.

“Ne ide! Učinite sami nešto za to!”

Dragica žuri dalje kroz Berak. Neuspjeh ju je jako pogodio, ili? Dragica klima glavom i govori: “Pitajte me nešto o mojim uspjesima! Moj najveći uspjeh je da sam uspjela prijeći iz kategorije „mi” u kategoriju „ja”.

I to ne bilo gdje, u Zagrebu ili u vikendici na Jadranu, nego ovdje, na dva kvadratna kilometra Berka, selu u najzabitijem kutku Europe. Njezinom selu.

Prevela

Marina Matijević

PRILOG 4

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek

Županijska 7 /3

31000 Osijek

UPITNIK MIR – 1.

Molimo vas da iskreno odgovorite na sva postavljena pitanja i to onako kako se stvarno osjećate. Nema dobrih i loših odgovora. Svi vaši odgovori će biti važni i dragocjeni samo ako su iskreni. Prikupljeni podaci poslužiti će nam da sagledamo dokle smo stigli i kako da nastavimo dalje u našim naporima u radu u vašoj zajednici. Upitnik je anoniman.

IZ NAVEDENIH TVRDNJI ZAOKRUŽITE JEDAN OD PONUĐENIH ODGOVORA:

1. KOLIKO STE OPĆENITO ZADOVOLJNI SVOJIM DOSADAŠNJIM ŽIVOTOM?

(Zaokružite jedan od ponuđenih odgovora)

- a) vrlo zadovoljan/na
- b) ni zadovoljan/na ni nezadovoljan/na
- c) nezadovoljan/na

2. KOLIKO STE OPĆENITO ZADOVOLJNI DOSADAŠNJIM OSTVARENJEM SVOJIH CILJEVA, ŽELJA, NADA?

- a) vrlo zadovoljan/na
- b) ni zadovoljan/na ni nezadovoljan/na
- c) nezadovoljan/na

3. OČEKUJETE LI DA ĆETE U BUDUĆNOSTI OSTVARITI ONO ŠTO JOŠ NISTE USPJELI?

- a) sa sigurnošću očekujem
- b) niti očekujem niti ne očekujem
- c) ne očekujem

4. AKO USPOREĐUJETE SVOJ ŽIVOT SA ŽIVOTOM SVOJIH PRIJATELJA, KOLEGA, ZNANACA ILI SUSJEDA, ONDA JE VAŠ ŽIVOT OPĆENITO

- a) značajno bolji
- b) ni bolji ni gori
- c) gori

5. Mislim da su **svi** pripadnici neke nacije nepovjerljivi
- a) tako je (navedi koja nacija) _____
 - b) nije tako
 - c) nemam o tome određeni stav
6. Mislim da su **svi** pripadnici neke nacije neiskreni
- a) tako je (navedi koja nacija) _____
 - b) nije tako
 - c) nemam o tome određeni stav
7. Mislim da su za sve loše što nam se dogodilo krivi:
- a) svi pripadnici druge nacije (navedi koja) _____
 - b) samo pojedinci druge nacije (navedi koje) _____
 - c) pojedinci i jedne i druge nacije (navedi koje) _____
 - d) nemam o tome određeni stav
8. Smatram da su pomirenje i suživot s drugom nacijom:
- a) nemogući (navedi s kojom nacijom) _____
 - b) mogući (navedi s kojom nacijom) _____
 - c) nemam o tome određeni stav
9. U mom mjestu osjećam se:
- a) siguran/a da me neće nitko napasti
 - b) ni siguran/a ni nesiguran/a
 - c) nesiguran/a
10. Imam jak osjećaj neodređenog straha da će mi se nešto neugodno dogoditi:
- a) ništa ne osjećam
 - b) nemam jak osjećaj neodređenog straha
 - c) imam jak osjećaj neodređenog straha
11. Razgovarate s osobama druge nacije?
- a) nemam priliku za razgovor
 - b) ne razgovaram jer to ne želim (s kojom nacijom?) _____
 - c) samo se pozdravljam (s kojom nacijom?) _____
 - d) razgovaram (s kojom nacijom?) _____

- e) zajedno sudjelujemo u jednoj aktivnosti (s kojom nacijom?) _____
f) zajedno sudjelujemo u više aktivnosti (s kojom nacijom?) _____

12. Navedite tri prioritetne potrebe u vašoj zajednici:

- a) _____
b) _____
c) _____

13. Koliko ste zadovoljni radom vaše lokalne uprave?

- a) izrazito sam zadovoljan/a
b) osrednje sam zadovoljan/a
c) slabo sam zadovoljan/a
d) nemam stav

Ako želite dati dodatno obrazloženje: _____

14. U kojim ste aktivnostima u vašoj zajednici sudjelovali?

15. Ako niste do sada sudjelovali, da li biste željeli sudjelovati u nekim aktivnostima u vašoj zajednici? Kojim?

HVALA

OSOBNI PODACI:

Spol: M. Ž.

Godina rođenja: _____

Zanimanje: _____

Zaposlen/a: Da Ne

Nacionalnost: _____

Mjesto stanovanja _____

Datum:

PRILOG 5

UPITNIK MIR – 2

Molimo vas da iskreno odgovorite na sva postavljena pitanja i to onako kako se stvarno osjećate. Nema dobrih i loših odgovora. Svi vaši odgovori će biti važni i dragocjeni, samo ako su iskreni. Prikupljeni podaci poslužiti će nam da sagledamo dokle smo stigli i kako da nastavimo dalje u našim naporima u radu u vašoj zajednici. Upitnik je anoniman.

IZ NAVEDENIH TVRDNJI ZAOKRUŽITE JEDAN OD PONUĐENIH ODGOVORA:

1. KOLIKO STE OPĆENITO ZADOVOLJNI SVOJIM DOSADAŠNJIM ŽIVOTOM?

(Zaokružite jedan od ponuđenih odgovora)

- a) vrlo zadovoljan/ na
- b) ni zadovoljan/ na ni nezadovoljan/na
- c) nezadovoljan/na

2. KOLIKO STE OPĆENITO ZADOVOLJNI DOSADAŠNJIM OSTVARENJEM SVOJIH CILJEVA, ŽELJA, NADA?

- a) vrlo zadovoljan/na
- b) ni zadovoljan/na ni nezadovoljan/na
- c) nezadovoljan/na

3. OČEKUJETE LI DA ĆETE U BUDUĆNOSTI OSTVARITI ONO ŠTO JOŠ NISTE USPJELI?

- a) sa sigurnošću očekujem
- b) niti očekujem niti ne očekujem
- c) ne očekujem

4. USPOREĐUJETE SVOJ ŽIVOT SA ŽIVOTOM SVOJIH PRIJATELJA, KOLEGA, ZNANACA ILI SUSJEDA, ONDA JE VAŠ ŽIVOT OPĆENITO

- a) značajno bolji
- b) ni bolji ni gori
- c) gori

5. ŠTO VAS JE POTAKLO DA SUDJELUJETE U MIROVNIM AKTIVNOSTIMA?

- a) nisam o tome razmišljao/la
- b) ne znam
- c) mislim da vršim svoju građansku dužnost
- d) imam jak motiv za rad u zajednici. Navedite koji?

6. KOLIKO JE VOLONTERSKI RAD VAŽAN ZA ZAJEDNICU?

- a) nisam o tome razmišljao/la
- b) nije važan
- c) ima osrednju vrijednost
- d) jako je važan

7. KOLIKO VAMA ZNAČI VOLONTERSKI RAD U ZAJEDNICI?

- a) nisam o tome razmišljao/la
- b) ništa posebno mi ne znači
- c) znači mi puno
- d) znači mi toliko da sam često inicijator aktivnosti

8. NAVEDITE TRI AKTIVNOSTI U ZAJEDNICI U KOJOJ STE SUDJELOVALI?

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____

9. KOLIKO STE ZADOVOLJNI S RADOM LOKALNE UPRAVE?

- a) izrazito sam zadovoljan/a
- b) osrednje sam zadovoljan/a
- c) slabo sam zadovoljan/a
- d) nemam stav

Ako želite dodatno objasniti svoj stav: _____

10. Ako želite još dodati svoje misli i osjećaje o radu u zajednici, dodajte to ovdje:

HVALA

OSOBNI PODACI:

Spol: M. Ž.

Godina rođenja:

Zanimanje:

Zaposleni: DA NE

Nacionalnost:

Mjesto stanovanja:

